ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΔΡΧ. 3

ΗΛΥΞΙΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ - ΛΙΛΙΚΑ ΒΟΛΙΔΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ:	Ὁ Μορταντέλας—Ὑμηττὸς—Φρύνη
ΘΩΜΑ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ:	Ὁ Ροντὲν καὶ τὸ ἔργο του
ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ:	Μοῦλκος ἢ Μοῦργος
ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ:	Τὰ παιδιάτικα χρόνια
ΛΙΛΙΚΑΣ ΒΟΛΙΔΗ:	«Σύννεφα στὸ γέρμα»—Ἡ μηλίτσα
ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΟΡΙΤΗ:	Ἡ κρίση στὴ λογοτεχνία μας
ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ:	Ἄβυσσος
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑ:	Ἡ γλώσσα μας
ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ:	Τὰ ἑκατόχρονα τοῦ ρωμαντισμοῦ
ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ:	Οἱ Ἠθοποιοί
Π. ΚΟΓΚΑΝ:	Γγόγγολ
ΙΒΑΝ ΜΠΟΥΝΙΝ:	Ἔρωτας (Συνέχεια)

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Ἐπίλογοι, Δημοτικισμὸς καὶ ἀριστοκρατία τῆς Τέχνης. Νέα ποιητικὴ συλλογὴ τῆς Νοάϊγ. Μιὰ συνέντευξη μὲ τὸν Κλαντέλ.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Παύλου Νιρβάνα (Σκίτσο Ἀντ. Πρωτοπάτση), Γκόγκολ, Ἰβὰν Μπούνιν.

ΧΡΟΝΟΣ Α΄ ΤΕΥΧΟΣ 2
29 ΜΑΪΟΥ 1927
ΑΘΗΝΑΙ

"ΗΛΥΣΙΑ,,

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ - ΛΙΛΙΚΑ ΒΟΛΙΔΗ

Φιλολογία, Ἐπιστήμη, Κοινωνικὰ ζητήματα, Ὡραῖες Τέχνες

Κριτικὲς μελέτες, Ἐκπαιδευτικά, Θέατρο.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΟΛΩΜΟΥ 67 — ΑΘΗΝΑΙ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: -) Γιὰ ἕνα χρόνο δρ. 120 Γιὰ ἕξη μῆνες δρ. 65
) Γιὰ σπουδαστὲς » 100 » » » » 50

Τὸ τεῦχος δρχ. 3

Ἐπιταγὲς στὸ ὄνομα τοῦ κ. Στέφ. Μπέτσικα, διαχειριστοῦ τῶν «Ἡλυσίων»

Γράμματα καὶ ὅ,τι σχετικὸ μὲ τὴν ὕλη πρὸς τὴν κ. Λ. Βολίδη

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗ & Σ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗ

ΧΑΒΡΙΟΥ 9-ΑΘΗΝΑΙ (ΣΤΟΑ ΚΟΣΜΑ)

ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Θ. Μ. Δοστογιέβσκυ : Ὁ Τυχοδιώκτης (μετάφρασις Γιάννη Κότσικα)

Μπλάσκο Ἰμπάνιεθ : Ὁ Ματωμένος Στῖβος (» Πέτρου Λοΰκη)

Μάξιμ Γκόρκυ : Τὸ Ἀφεντικὸ (μετάφρασις Π. Π.)

Πέτρου Πικροῦ : Τουμπεκί...

Κ. Δημαράτου : Ὁ Νόμος τῆς Ἀντιθέσεως

ΗΛΥΣΙΑ

ΧΡΟΝΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ 2

29 ΜΑΪΟΥ 1927

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ο ΜΟΡΤΑΝΤΕΛΑΣ

Στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι τοῦ σταθμοῦ τοῦ Ἠλεκτρικοῦ, στὴν Ὁμόνοια, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ ξεθωριασμένη ρεντιγκότα καὶ τὸ ψωριασμένο ἡμίψηλο, τελευταῖα λείψανα περασμένων μεγαλείων, ἄπλωνε τὸ χέρι του στοὺς διαστικοὺς ἐπιβάτες, ποὺ κατέβαιναν, τρεῖς — τρεῖς τὶς σκάλες νὰ προφτάσουν τὸ σιδηρόδρομο. Ἀντίθετα μὲ τὴ βιασύνη τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὴ βιασύνη τοῦ τραίνου, ποὺ ἤτανε ἕτοιμο νὰ ἐξαφανισθῆ μέσα στὸ σκοτεινὸ στόμα τοῦ τοῦνελ, μὲ τὴ βιασύνη τῶν ὑπαλλήλων, ποὺ ἔφερναν τὴ σάλπιγγα στὰ χείλη, γιὰ νὰ σαλπίσουν ἀναχώρηση, ὁ γηραλέος κρατοῦσε στὴ χειρονομία του καὶ στὴ φωνή του ἕναν ἀργὸ ρυθμό, ποὺ φαινότανε σὰ συνέχεια παλιοῦ ρυθμοῦ μιᾶς μακρυνῆς καὶ ἀργῆς ζωῆς. Καὶ μὲ μιὰ γλῶσσα, ποὺ θύμιζε τὴν ὑπηρεσιακὴ καθαρεύουσα τῶν δημοσίων ἐγγράφων, ξανάλεγε, σὲ ἰσόχρονα διαλείμματα, τὴ στερεότυπη φράση του, ἕνα εἶδος προφορικοῦ πιστοποιητικοῦ ταυτότητος καὶ θλιβερῆς ἐλεγείας μαζί:

— Πρώην Νομάρχης, κύριοι, ἀναξιοπαθῶν καὶ ἀσθενής...

Εἴχαμε κατεβῆ στὸ σταθμὸ νὰ συνοδέψουμε κάποιον ἐπιβάτη καί, μὲ τὴν ἀναχώρηση τοῦ τραίνου, χαζεύαμε ἄπραγοι, κοιτάζοντας τὸ μελαγχολικὸ ναυάγιο τῆς ἑλληνικῆς γραφειοκρατίας.

— Ὁ Μορταντέλας ... εἶπε, κουνώντας τὸ κεφάλι του ἕνας ἀπὸ μᾶς.

— Ποιὸς Μορταντέλας ;

— Νά ! Τουλόγου του, ὁ πρώην Νομάρχης.

— Μορταντέλα τὸν λένε ;

— Δὲν τὸν λένε Μορταντέλα, ἀγαπάει ὅμως πολὺ τὴ μορταντέλα. Ὅ,τι μαζεύει ἀπ' τὴ ζητιανιά του, πάει στὸ καλύτερο ἐδωδιμοπωλεῖο κι' ἀγοράζει μορταντέλα. Τοῦ ἀρέσουνε, βλέπετε, οἱ λιχουδιές ... Αὐτὸς εἶναι ὁ «ἀναξιοπαθῶν πρώην Νομάρχης» !

Καὶ ἐπειδὴ κάποιος μίλησε γιὰ τὴν κακία τοῦ κόσμου, καὶ τὴν ἄπρεπη εὐθυμία της, σὲ βάρος τῶν δυστυχισμένων, ἐφίλος μᾶς εἶπε:

— Ἂν θέλετε, τὸν ἀκολουθᾶμε. Ἔτσι κ' ἔτσι δουλειὰ δὲν ἔχουμε. Ἔπειτα εἶναι κ' ἡ ὥρα του νὰ φύγη ...

Σὲ λιγάκι τὸν ἀκολουθήσαμε, χωρὶς νὰ μᾶς ὑποπτευθῆ. Καὶ τὸν εἴδαμε πράγματι,

νὰ μπαίνῃ σ᾽ ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐδωδιμοπωλεῖα τῶν Χαυτείων. Μπήκαμε κ᾽ ἐμεῖς ἀπὸ πίσω του.

—Κόψε μου, παιδί μου, λίγη μορταντέλα... παράγγειλε.

Ἀλλὰ δὲν παράγγειλε μόνο μορταντέλα.

— Καὶ λίγο σαλαμάκι, εἶπε, καὶ λίγο τυράκι ροκφόρ, καὶ λίγο φουὰ—γκρά ...

— Τὰ βλέπετε ; μᾶς εἶπε ὁ φίλος.

Θὰ εἴμαστε πρόθυμοι νὰ τοῦ συχωρέσουμε τὴ μορταντέλα. Ἐπὶ τελους μπορεῖ νὰ εἴτανε καὶ τὸ μοναδικό του φαγί. Ἀλλὰ καὶ σαλάμι καὶ ροκφὸρ καὶ φουὰ—γκρά ; Ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ ζητιάνευε, ἕνας «ἀναξιοπαθῶν», ἕνας χριστιανὸς ποὺ παράσταινε τὴ δυστυχία ἐνσαρκωμένη ; Καὶ νὰ βρίσκωνται τόσοι ἄλλοι, ποὺ ζητιανεύουν γιὰ ἕνα κομμάτι ξερὸ ψωμὶ καὶ δὲν τὸ βγάζουν οὔτε αὐτό ; Τὸν κοιτάξαμε μὲ περιφρόνηση καὶ ἀηδία.

Αὐτὴ ἡ σκηνὴ ἔγινε ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Ὕστερ᾽ ἀπὸ λίγο, καιρό, μάθαμε πὼς ὁ Μορταντέλας πέθανε. Τὸν βρήκανε ξερὸ ἀπάνω στὸ πεζοδρόμιο, μὲ τὶς τσέπες του γεμάτες ἀπὸ λιχουδιές.

—Ἡ λαιμαργία του τὸν ἔφαγε... εἶπαν τότε καὶ ὅσοι δὲν τὸν γνώριζαν, βλέποντας τὰ πακέτα μὲ τὶς μορταντέλες καὶ τὰ σαλάμια καὶ τὰ ἐκλεχτὰ τυριὰ ἀπάνω του. Γέρος ἄνθρωπος, ποὺ νὰ τὰ χωνέψῃ ὅλα αὐτά ; Ἔσκασε, πρὶν νὰ τὰ φάῃ ἀκόμα.

Μὲ τὸν ἐπιτάφιο αὐτόν, ἔφυγε ἀπ᾽ τὸν κόσμο ὁ φτωχός, ὁ Μορταντέλας. Ἐδῶ καὶ λίγες μέρες, κάποιος τὸν θυμήθηκε, στὸ παλιὸ ἐδωδιμοπωλεῖο τῶν Χαυτείων.

—Μωρὲ γιὰ θυμήσου καὶ τὸ Μορταντέλα. «Ἀναξιοπαθῶν», ἀλλὰ τρομερὸς λιχούδης, τέλος πάντων..

—Δὲν ἔχετε δίκιο, κύριοι... μᾶς εἶπε ὁ παλιὸς μπακαλόγατος, ποὺ τὸν σερβίριζε. Αὐτὸς λιχούδης ; Ὁ κακομοίρης δὲν ἔβαζε τίποτε στὸ στόμα του ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς λιχουδιές, ποὺ κουβαλοῦσε. Μιὰ σουπίτσα νερόβραστη ἤτανε τὸ φαγί του. Κι᾽ αὐτὴ ἕνας θεὸς ξαίρει πῶς.

—Ἀμ᾽ γιὰ ποιόν, λοιπόν, κουβαλοῦσε, τὶς λιχουδιές του ;Μήπως εἶχε καμμιὰ λεγάμενη, στὰ γεροντάματα ;

Ὁ μπακαλόγατος κούνησε θλιβερὰ τὸ κεφάλι του, καὶ ἀνάμεσα σ᾽ ἕνα σερβίρισμα τυριοῦ καὶ σαλαμιοῦ, μᾶς εἶπε μὲ λίγα λόγια τὴν ἀληθινὴ ἱστορία τοῦ Μορταντέλα.

—Ὅταν ξεκλήρισε τὸ σῶϊ του, πῆγε κι᾽ ἀκούμπησε ὁ φτωχὸς στὸ σπίτι κάποιου κουνιάδου του. Λυκοφαμελιά. Καὶ λιχούδηδες ὅλοι, ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοί. Ὁ γέρος δούλευε ἀκόμα, κάνοντας ἀντίγραφα σὲ κάποιο συμβολαιογραφεῖο. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς εἶναι βάρος, μὲ τὰ λίγα παραδάκια ποὺ ἔβγαζε, τοὺς κουβαλοῦσε κάθε βράδι διάφορες λιχουδιές. Εὐγενικὸς ἄνθρωπος βλέπετε. Εἶχε βρῆ ἕναν τρόπο νὰ ξεϋποχρεώνεται. Ὕστερ᾽ ἀρρώστησε, θάμπωσε τὸ φῶς του, ἔκανε λάθη στὰ ἀντίγραφα. Ὁ συμβολαιογράφος τὸν ἔδιωξε. Ἔχασε καὶ τὰ λίγα λεφτούλια ποὺ ἔπαιρνε. Κοπήκανε κ᾽ οἱ λιχουδιές. Τὰ ἄλλα τὰ καταλαβαίνετε. Ἀνθρῶποι σοῦ λέει ὁ ἄλλος, συγγενεῖς, δικοί. Δὲ βαρυέσαι . Ἀρχίσανε τὰ μοῦτρα στὸ σπίτι, τὰ μισὰ λόγια, ἡ καταφρόνια: «Ζοῦνε καμπόσοι γιὰ νὰ εἶναι βάρος στοὺς ἄλλους. Μιὰ ζωὴ καὶ δὲν ἀξιώθηκαν νὰ ἰδοῦνε προκοπή. Αὐτὰ φέρνει ἡ τεμπελιὰ καὶ ἡ ἀνεμυαλιά. Καὶ τοὺς ἀφίνει ὁ Θεὸς νὰ γίνωνται μπελὰς στὸν κόσμο. Καὶ παίρνει τοὺς χρήσιμους ἀνθρώπους...» Αὐτὰ ἄκουγε ὁλημερὶς ὁ φτωχός Τί νὰ κάνῃ; Ἔγινε ζητιάνος γιὰ νὰ κουβαλῆ πάλι λιχουδιὲς στοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. Μορταντέλα, μάλιστα. Μὰ αὐτὴ ἡ μορντατέλα τοῦ χάριζε ἕνα χαμόγελο κ᾽ ἕναν καλὸ λόγο. Κι᾽ ἄς ἤτανε καὶ ψεύτικα. Ὅταν χάσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη, κᾶτι εἶναι καὶ ἡ ψεύτικη, ὥς ποὺ νὰ κλείσῃ τὰ μάτια ..

Ἕνας μπακαλόγατος εἶχε μιλήσει ἔτσι. Ἀφοῦ τελείωσε τὴν ἱστορία τοῦ Μορνταντέλα, ἔσκυψε πάλι ἀπάνω στὸν μπάγκο καὶ μᾶς εἶπε :

—Τίποτε ἄλλο, κύριοι ;

—Τίποτε, παιδί μου.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΡΟΝΤΕΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

[Εἶναι περίεργος ἡ ἀντίληψη μὲ τὴν ὁποίαν τὸ κοινὸν παρακολουθεῖ τὴν κριτικὴν τῆς τέχνης στὸν καθημερινὸ τύπο.

Πολλὲς φορὲς μιὰ χρονογραφικὴ περιγραφὴ ἑνὸς ὁποιουδήποτε ἔργου τέχνης, μιὰ κατάκριση ἢ καὶ ἁπλῶς ἕνα λογοπαίγνιο, φθάνει νὰ δώσῃ τροφὴ σὲ κάθε εἴδους αἰσθητικὲς φλυαρίες, νὰ καταδικάσῃ ἕνα Παπαδιαμάντη νὰ ζήσῃ στὴν ἀφάνεια, ν᾽ ἀφίσῃ νὰ πεθάνῃ ἄγνωστος καὶ περιφρονημένος ἕνας Λεμπέσης, ἕνας Βιτσάρης, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ἐπὶ τέλους τί γίνεται γύρω του μὲ τοὺς ἀληθινοὺς καλλιτέχνας, ποῦ ἐργάζονται ἀθόρυβα καὶ δημιουργοῦν ἕνα κόσμο ἀληθινῆς ὀμμορφιᾶς.

Πρέπει δὲ νὰ προσέχῃ κανείς, ὅπως μᾶς λέγει ἡ αἰσθητική, νὰ μὴ συγχέῃ τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ κριτικοῦ πνεύματος μαζὺ μὲ τὸ πνεῦμα τὸ καλλιτεχνικό. Ἐδὼ ὑπάρχει πλάνη ποῦ μερικοὶ διόλου δὲν ὑποπτεύονται. Οἱ ἰδιότητες τὶς ὁποῖες ἀποκτᾶ ἡ κριτικὴ δὲν ἔχουν ἀπολύτως τίποτε τὸ κοινὸν μὲ κεῖνες ποῦ δίδουν στὸν καλλιτέχνη τὴν δημιουργικὴ δύναμη. Ἐνῶ δὲ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ κριτικοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχνου ἕνα κοινὸ σημεῖο· δηλαδὴ ἡ ἀγάπη τῆς τέχνης, δὲν ἐμποδίζει ὅμως τοῦτο κατὰ τὰ ἄλλα δηλαδὴ στὶς οὐσιώδεις ἰδιότητες νὰ εὑρεθοῦν ὁ καθένας στὸν ἀντίθετο πόλο. Διότι ἐνῶ ὁ ὑπολογισμὸς καὶ ὁ διαλογισμὸς ἐφαρμοζόμενοι στὴ θέση τους εἶναι ἐξαιρετικὲς ἰδιότητες, ὅμως πολὺ λίγη σημασία ἔχουν στὸ πραγματικὸ φαινόμενο τῆς ἐμπνεύσεως.

Ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης δὲν συνθέτει τὸ ἔργο του ἀπὸ προσθῆκες ποῦ τῆς ἐζήτησε κουραστικὰ καὶ τῆς τοποθέτησε τὴν μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης. Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἐμπνεύσεώς του εἶνε ἡ αὐτόματη ἐμφάνιση γενικῶν εἰκόνων στὸ βάθος τῆς διανοίας του. Τοῦτο ἀκριβῶς τὸ ἀπρόοπτο ἢ μᾶλλον τὸ ἀσυνείδητο τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας τοῦ καλλιτέχνη, ἀνάγκασε τοὺς ἀρχαίους νὰ πιστέψουν στὴν ἐπέμβαση θεοτήτων ποὺ ἤτανε ἐπιφορτισμένες νὰ παραστέκουν στὴ σύλληψη καὶ τὴν γέννηση τῶν καλλιτεχνημάτων. Αὐτὴ εἶνε ἡ δράση τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Διονύσου.

Τὰ «Ἠλύσια» προκειμένου νὰ ἐξετάσουν πλατύτερα τὰ προβλήματα τῆς τέχνης καὶ νὰ δώσουν εἰς τοὺς ἀναγνώστας των μιὰ ἀναλυτικὴ τρόπον τινὰ ἐπισκόπηση τῶν ζητημάτων τῆς τέχνης, ἀναφορικῶς μὲ τὰς κατευθύνσεις τῶν παγκοσμίων ρευμάτων, θὰ ἐξετάζουν τὴν τέχνην γενικῶς ὡς ὑψηλὴν ἰδεολογίαν ἡ ὁποία συντελεῖ εἰς τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀνοίξῃ νέους δρόμους στὴν κριτικὴ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, κ᾽ ἐνῶ θὰ ἀναλύσῃ τὰ ἔργα τῆς τέχνης αὐτὰ καθ᾽ ἑαυτά, θὰ ἐρευνᾶ τὴν συμβολὴν τούτων εἰς τὴν παγκόσμια κίνηση τῶν ἰδεῶν.

Ἐξετάζοντες σήμερα τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον ἑνὸς μεγάλου καλλιτέχνου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλείτερους πνευματικοὺς ἐπαναστάτες τῆς συγχρόνου ζωῆς, τοῦ μεγάλου γλύπτου Αὐγούστου Ροντέν, δημοσιεύομεν τὴν διάλεξιν τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν ἄλλοτε στὸ Θέατρο Διονύσια ὡς ἕνα μνημόσυνο στὸ θάνατο τοῦ μεγάλου γλύπτου.]

Ἀθήνα 10 Μαΐου 1927 Θ. Θ.

Λίγες μέρες πρὶν πεθάνῃ τὸ 1906 ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους ζωγράφους τοῦ αἰῶνος, ὁ Εὐγένιος Καριὲρ, ἔγραφε στὸ φίλο του Κάρολον Μορὶς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἀποθεώσεως τοῦ Ρουσσώ:Ὅτι «οἱ φυσικὲς καταστροφὲς καὶ οἱ συνεχεῖς ἀπειλὲς τῆς βίας μᾶς λέγουν πόσον εἶναι ἀνάγκη νὰ καλλιεργοῦμε τὴν αἴσθηση καὶ τὴν ἀδελφωσύνη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Εἶνε πολὺ ἀργὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσωμε τὴν χειρονομία ποὖρχεται νὰ πάρῃ ἂν ἀναμείνωμε νὰ ὀνειρευθῆ τὴ στιγμὴ ὅπου τὸ κακὸ ρίχνεται ἀπάνω μας μὲ τὸ μαχαίρι στὸ χέρι: Δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ ὑπερασπισθῶμεν: Ἀλλ᾽ εἴμεθα ἀσυγχώρητοι ἂν ἀφίνωμε νὰ ξεφεύγουν οἱ εὐκαιρίες γιὰ νὰ λαμβάνομε μέρος στὴν ἐκπαίδευση τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου, καὶ ἂν δὲν κάνωμε ὅ.τι μποροῦμε γιὰ νὰ πολλαπλασιάσωμε τῆς εὐκαιρίες αὐτές! Θυμηθεῖτε τὴν στιγμὴν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὴν μνήμην ἐκείνων ποὺ τοὺς ἔμαθαν νὰ ζοῦνε, νὰ τοὺς ἀντιτάξετε στοὺς ἄλλους, σ᾽ ἐκείνους ποὺ κατὰ τὸ διάστημα τόσων αἰώνων δὲν τοὺς ἐδίδαξαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς πολλαπλοὺς τρόπους τοῦ νὰ δίδουν καὶ νὰ πέρνουν τὸ θάνατο. Τοῦτο μοῦ φαίνεται εἶναι ἕνα οὐσιῶδες καθῆκον. Ἰδοὺ γιατὶ σήμερα σᾶς καλέσαμε νὰ σᾶς μυήσωμε εἰς τὸ ἔργον μιᾶς μεγαλοφυΐας ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου τὸ ὡραῖον ἐφυγαδεύθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μόνη αὐτὴ ἐγνώρισε τὰ μυστικά του κατὰ τὸν ὑπέροχο τρόπο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων γλυπτῶν. Καὶ δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀπόδοση ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς ἕνα ὑπέροχον πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητος ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἀνυψωθῆ κανεὶς μαζί του εἰς τῆς πιὸ ὑψηλὲς σφαίρες τοῦ ὡραίου, τοῦ μεγάλου, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ. Γιατὶ ποτὲ ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ὁδηγεῖ εἰς τὰ ταπεινὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅπως μᾶς λέγει ὁ μεγάλος Ἀμερικανὸς ποιητὴς Πόε «ὄχι μόνο βρίσκω παράδοξο ν᾽ ἀποδίδῃ κανεὶς ἕνα χαρακτῆρα ἐντελῆ σ᾽ ἕνα

ἄνθρωπο μεγαλοφυῆ, ἀλλὰ ὑποστηρίζω ὅτι ἡ ἀνωτέρα μεγαλοφυΐα δὲν εἶναι παρὰ ἡ ὑψηλοτέρα ἠθικὴ εὐγένεια.»

Ὁ Αὔγουστος Ροντὲν γεννήθηκε στὶς 14 Νοεμβρίου τοῦ 1840 στὸ Παρίσι ἀπὸ γονεῖς ἁπλοὺς ἐργάτας. 14 ἐτῶν ἤρχισε νὰ σχεδιάζῃ μ' ἐξαντλητικὴν ἐνέργειαν, ἀντιγράφων ὄχι μόνον τὰ σχέδια τῶν μεγάλων διδασκάλων ἀλλὰ μὴ ἔχων τὰ μέσα ν' ἀγοράσῃ ἀνατομίαν ἵππου, ἠναγκάσθη ν' ἀντιγράψῃ αὐτὴν τεμάχιον πρὸς τεμάχιον. Ἐργαζόμενος ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς τὸ βράδυ γιὰ νὰ κερδίσῃ τ' ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωή του, εἶτανε ὑποχρεωμένος ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἴδιον ἔνστικτον, καὶ νὰ μελετήσῃ τὴν φύση καὶ τὴν ζωὴν μὲ δικάς του μεθόδους διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐργασίαν του, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα του τοῦ ὑπαγόρευε.

24 ἐτῶν ἀποπειρᾶται νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸ Σαλὸν τὸν «Ἄνθρωπο μὲ τὴ σπασμένη μύτη» καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπορρίπτεται ὡς μὴ ἐκπροσωποῦν τὴν κλασικὴ παράδοση τῆς Ἀκαδημίας. Ἀλλὰ τὸ ζωντανὸ αὐτὸ κομμάτι τῆς τέχνης ἑνὸς ἀληθινὰ κλασσικοῦ ρεαλισμοῦ ἔχει μεγαλειτέραν συγγένειαν μὲ τὰ γλυπτὰ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς παραδόσεως ἀπὸ ὅλα τὰ ψευδοκλασσικὰ κατασκευάσματα ἐκείνων ποῦ μιμοῦνται χονδρικῶς τῆς ἐξωτερικὲς μορφὲς τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων, κ' ἔτσι ἐνῶ ἡ τέχνη τοῦ Ροντὲν βρίσκεται τόσο κοντὰ μὲ ὅλες τὶς κλασσικὲς παραδόσεις τῶν περασμένων χρόνων, ἐνῶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀληθινῆς συγκινήσεως εἶνε αὐτὴ ἡ ἰδία ὁ κλασσικὸς δημιουργὸς τοῦ ὡραίου, στὴν ἐξωτερική της μορφὴ μᾶς παρουσιάζει τὴν τρομακτικὴ ὄψη τῶν στοιχείων πρὸς τὰ ὁποῖα παλεύουν οἱ σύγχρονοι μὲ ἐξαντλητικὴ ἐνεργητικότητα γιὰ νὰ κατακτήσουν τὸ ἄγνωστο. Ποτὲ ἄλλοτε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔδειξε τέτοιο πεῖσμα καὶ τέτοια λύσσα, γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὸ σύμπαν. Τὸ δαιμόνιο ποὺ ἄλλοτε περιορίζετο στὶς μεγάλες φιλοσοφικὲς ἀλήθειες τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Πλάτωνος, σήμερα γίνεται πραγματικότης καὶ ἐξαναγκάζει τὸν ἄνθρωπο νὰ ρίχνεται μὲ λύσσα στὶς ἔρευνες νέων ἐφαρμογῶν, νὰ κατακτᾷ τὴν χημεία, νὰ δαμάζῃ τὴ μηχανικὴ καὶ νὰ πραγματώνῃ ὅ,τι ἄλλοτε μονάχα ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη ἐστοχάζετο.

Ἀνάμεσα στὸ ἠφαίστειο αὐτὸ τοῦ ἀνθρώπινου στοχασμοῦ ὅπου ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἔγεινε παραλήρημα καὶ ἡ Φιλολογία κατάντησε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μοῦχλα ποὺ ἐπικάθεται στ' ἀρρωστημένα κορμιὰ τῶν ἀργοσχόλων καὶ τῶν ἀνικάνων νὰ ζήσουν μὲ ὅλη τὴν ἔνταση τῆς ζωῆς, φάνηκε ὁ Θεὸς αὐτὸς τῆς πλαστικῆς ὀμορφιᾶς γιὰ νὰ ὑμνήσῃ τὸν πόνο μας καὶ νὰ ζήσῃ τὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ὡραίου, μὲ τὴν αἰώνια χαρὰ τῆς ζωῆς ποὺ δίνει τὸ πλαστικὸ σχῆμα σ' ἐκείνους ποὺ αἰσθάνονται νὰ τρέχῃ στὶς φλέβες τους, ἕνας ἀνώτερος πολιτισμός.

Ἡ Γλυπτικὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐξακολουθοῦσε ἀκόμη στὴ Γαλλία, παρ' ὅλες τῆς μεγάλες προσπάθειες τοῦ περιφήμου Καρπώ, παρ' ὅλη τὴ δυνατὴ καὶ μεγάλη τέχνη τοῦ Puget καὶ τοῦ Rude νὰ μιμῆται τὴν ἀρχαία κλασσικὴ τέχνη, καὶ κάθε ἔργο ποὺ δὲν εἶχε τὴν ἐξωτερικὴ σφραγίδα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἔπρεπε κατὰ κανόνα ν' ἀπορριφθῆ. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου γιὰ ποώτη φορὰ ὁ Ροντὲν ἠθέλησε νὰ ἐκθέσῃ στὸ Σαλὸν τοῦ 1864 τὸν Ἄνθρωπο μὲ τὴν σπασμένη μύτη, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Γαλλικὴ Γλυπτικὴ βρίσκει τὸν ἀληθινὸ δρόμο της γιὰ νὰ φθάσῃ σ' ἕναν ἀληθινὸ κλασσικισμό.

Ὁ Ροντὲν παρ' ὅλη τὴν κατακραυγὴ ποὺ σήκωσε τὸ ἔργο του, ἐξακολούθησε νὰ ζητᾷ μέσα ἀπὸ τὸ μεγάλο του ἔνστικτο μελετῶντας τὴ φύση, νὰ βρῇ τὸν ὑψηλὸ ἐκεῖνο ρυθμὸ τῆς τέχνης του μὲ τὸν ὁποῖον ἀποτυπώνει αἰώνια τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, τὴ φιλοσοφικὴ σκέψη των, μὲ τὴν ὀμορφιὰ ἢ τὴν ἀσχήμια τοῦ σχήματος, φτάνει τὸ σχῆμα αὐτὸ νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὴν βαθειὰ ἀλήθεια τῆς σύγχρονης ζωῆς. Καὶ ἡ ζωὴ τῶν συγχρόνων δὲν εἶναι ἡ πολυσύνθετη ἐκείνη μορφὴ τῶν μουσείων ποὺ στὸν ἀληθινὰ σοφὸ ἄνθρωπο δίνει τὸ μέτρο τῆς ἐκτιμήσεως τῶν περασμένων, ἐνῶ στὸν αἰσθαντικὸ καλλιτέχνη ἀνοίγει τὸ μεγάλο βιβλίο τῆς ζωῆς ἐκείνων ποὺ δὲν ὑπάρχουν πιὰ σήμερα γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίξουν τὰ μάτια στὴ νέα ζωή. Κἔτσι ἀπάνω ἀπὸ τῆς πολιτεῖες, ἀπάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπάνω ἀπὸ τὴν δυνατὴ καὶ ζωντανὴ ὑπόστασή μας, ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο σχῆμα, ξαναγεννιέται ἕνας καινούριος κόσμος μὲ νέα φτερά, γιὰ νὰ πετάξῃ ψηλά, ἐκεῖ ποὺ θὰ συναντήσῃ τὶς αἰώνιες ἀλήθειες, γιὰ νὰ γίνῃ μαζί τους κι' αὐτὸς αἰωνιότητα.

Κάποιος Γάλλος κριτικὸς μᾶς λέγει: Γιατὶ τὸν ἐπολέμησαν τόσον καιρό.

Μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν τριάντα ἑπτὰ ἐτῶν ὁ μεγάλος αὐτὸς γλύπτης βρῆκε παντοῦ τὴ θύρα κλειστή. Παρουσιάστηκε στὴ Σχολὴ τῶν καλῶν τεχνῶν, δὲν ἐγένετο δεκτός, ἔστελνε ἀδιακόπως στὸ Salon προτομές, συμπλέγματα ἀνάγλυφα, ἀρνήθηκαν νὰ τὰ δεχθοῦν. Τὸ πρῶτο του κατόρθωσε νὰ διαβῆ τὸ κατῶφλι τοῦ Μεγάρου τῆς Βιομηχανίας, ἦτο τὸ L'Age d' Airain, ἡ Χάλκινη Ἐποχή, ἰσχυρὴ καὶ πρωτότυπη μορφὴ ἐναντίον τῆς ὁποίας τὸ πλεῖστον τῶν κριτικῶν ἐξανέστη.

Ἐπὶ εἴκοσι χρόνια ὁ Ροντὲν ὤφειλε νὰ παλαίῃ στὸ σκότος νὰ ὑποχωρῆ γιὰ νὰ κερδίζῃ τὰ μέσα τῆς ζωῆς εἰς ἐργασίας κατωτέρας. Ἡ τύχη τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἦτο τύχη καινοτόμου ποὺ ζητεῖ τὸ δρόμο του στὰ πατημένα μονοπάτια. Οἱ σύγχρονοί του ἀρχίζουν νὰ ἐκπλήσσωνται: Τὸ κοινὸν δυσαρεστεῖται.

Ὁ Ροντὲν ἠκολούθησε τὸν κοινὸ δρόμο. Κατηγορήθη διὰ τὸ ἀπότολμον τοῦ ὕφους. Κρίνατε τώρα εἰς ποῖον σημεῖον ὑπῆρξεν ἀπότολμος. Προσεπάθησε ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς γλυπτικῆς μέσα ἐκφραστικὰ τῶν ὁποίων τὸ μυστικὸν ἐφαίνετο χαμένο μετὰ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον. Ἐβασάνισε τὸ μάρμαρο καὶ τὸ ἔκανε νὰ στενάξῃ. Ἐθυσίασε τὸ ἀρεστὸν διὰ τὴν δύναμιν. Ἀντὶ νὰ ἀκινητῆ εἰς τὴν αἰωνίαν μίμησιν τῆς ἀρχαίας χάριτος, ἐπλησίασε πρὸς τοὺς γλύπτας τοῦ μεσαίωνος οἱ ὁποῖοι ἔκρυπτον ὑπὸ ἐκτέλεσιν κάπως σκληράν, φλογεροὺς πυρσοὺς ἐμπνεύσεως καὶ πίστεως. Ἡ ζήτησή αὐτὴ τὸν κατέστησε δημιουργὸν ὡραιοτάτων ἔργων καὶ ἀνομοίων. τὰ ὁποῖα διεγείρουν καὶ ὑποδουλώνουν, μὲ σφάλματα ἀλλὰ καὶ μὲ πνεῦμα...

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Ροντὲν παύει νὰ εἶνε ἕνα παρελθόν: δὲν τὸν συγκινοῦν πιὰ οἱ κραυγὲς τῶν βατράχων ποὺ βαταρίζουν γύρω του ἀναμασσώντας τὸ αἰώνιο παραλήρημα τῶν παρελθοντιστῶν· δὲν ἀκούει τὶς φωνὲς τὶς μακρυνὲς τῶν πεθαμένων, γιατὶ ζῆ τὴν τωρινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀγωνίζονται μὲ ὅλο τὸ τραγικὸ μεγαλεῖο γιὰ νὰ κατακτήσουν τὸν ἀέρα καὶ τὰ ἔγκατα τῆς θαλάσσης.

Ὁ Ροντὲν δὲν εἶνε οὔτε τὸ παρελθὸν οὔτε τὸ μέλλον, εἶνε αὐτούσιον τὸ παρὸν μὲ τὴν δίψα καὶ τὴν μανία τοῦ γιγάντιου πολέμου τῆς ἐλευθερίας. Κανεὶς ἀπ' ὅλα τὰ μεγάλα πνεύματα τοῦ αἰῶνος δὲν μᾶς ἔδωκε τὴν πλατειὰ αὐτὴ ὑπεραίσθηση τοῦ δυνατοῦ ποὺ χουφτιάζει τὸ χῶμα σὰν ἕνας θεὸς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὸν μεγάλο πόνο τῆς ἀνθρωπότητος, σὰν τὸν Ροντέν, ἔτσι χειροπιαστὰ καὶ παραστατικά, δίνοντας μὲ τὴν τιτάνια χειρονομία του τὴν πλαστικὴ ὀμορφιὰ τῶν αἰωνίων σχημάτων τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀμείλικτης μοίρας, ποὺ δέρνει ὅλη τὴ σύγχρονη κοινωνία τῶν σκεπτομένων ἀνθρώπων.

Ἔτσι ἦρθε ἡ «Χάλκινη Ἐποχὴ» γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὸ ξύπνημα τοῦ ἀνθρώπου στὰ καινούρια ἰδεώδη, ποὺ φέρνει μιὰ ἀνακάλυψη ὅπως εἶναι ἡ κατεργασία τοῦ Χαλκοῦ γιὰ ν' ἀναστατώσῃ ὅλη τὴν πέτρινη πρωτόγονη κατάσταση ποὺ βρισκόταν ὁ ἄνθρωπος, καὶ νὰ μᾶς δείξῃ τὶς νέες ἰδέες μαζὶ μὲ τὸ ξεμούδιασμα ἀπὸ τὸν λήθαργο τῆς πέτρινης καταστάσεώς του.

Τί δὲν ἄκουσε ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας τῆς ρουτίνας ὁ μεγάλος αὐτὸς πονεμένος τοῦ αἰῶνα μας· γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ ὅλοι τοῦ φώναζαν πὼς ἡ τέχνη του δὲν εἶναι χυμένη στὰ καλούπια τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ τῆς κλασσικῆς φόρμας· εἶνε ἐκμαγεῖο βγαλμένο ἀπάνω ἀπὸ τῆς σάρκες τοῦ ζωντανοῦ μοντέλου του. Καὶ ὅμως ὁ καλλιτέχνης τραβοῦσε τὸν δρόμο του κυττάζοντας κατάματα τὴν φύση, γιὰ νὰ βρῇ τὸν ἀληθινὸ ρυθμὸ ποὺ ὡδήγησε τοὺς ἀρχαίους στὴ διαιώνιση τῆς πλαστικῆς ὀμορφιᾶς, ἔξω ἀπὸ κάθε μίμηση καὶ κάθε κοινοτοπία. Ἀκολουθεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἕνα ἔργο γεμᾶτο ἀπὸ ἔντονον ρεαλισμὸ μὲ τὸ πιὸ βαθὺ αἴσθημα τῆς ὀργανικῆς ζωῆς καὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐνέργειας. Τὸ 1881 κάμνει τὸν Ἀδὰμ τὸν ὁποῖον κατέστρεψε καὶ τὴν Εὔα, ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερά του δημιουργήματα.

Τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς αὐτὴ ὁ Rodin συλλαμβάνει ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλειωδέστερα ἔργα του, «Τὴν πόρτα τῆς Κολάσεως» ὅπως τὴν ἀπεκάλεσαν ὡς ἐκ τῆς συλλήψεως της ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Dante καὶ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν κατόρθωσε ν' ἀποτελειώσῃ.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

ΜΟΥΛΚΟΣ Ἢ ΜΟΥΡΓΟΣ

Εἶτανε μήνας Μάϊος. Δὲν ξέρω, δὲν τὸ θυμοῦμαι καλά, ἂν τὸ παρακάτω ἐπεισόδιο γιορτάζει τὴν ἐπέτειό του σήμερα. Ἔτσι μοῦ φαίνεται ὅμως. Τὸ πῶς ἦταν τὶ ἔβγα τοῦ Μάη. Αὐτὸ τὸ θυμᾶμαι πολὺ καλά.

Ἕνα πρωΐ λοιπὸν σὰν κι' αὐτὲς τὶς μέρες, πέρυσι, κἄποιος στρατιώτης ἄφισε στὸ Βιβλιοπωλεῖο Βασιλείου μιὰ «κλήση» νὰ περάσω ἀπὸ τὸ Β΄ πολιτικὸ γραφεῖο τοῦ Α΄ Σώματος Στρατοῦ.

Εἶν' ἀλήθεια πῶς μοῦ ἤρθανε χίλιες δυὸ σκέψεις ὅταν διάβασα τὸ δακτυλογραφημένο ἐκεῖνο χαρτὶ ποὺ μὲ προσκαλοῦσε στὸ Α΄ Σῶμα. Οἱ ἡμέρες ἐκεῖνες εἶταν πονηρές. Οἱ ἐξορίες καὶ οἱ φυλακίσεις ἔπερναν καὶ ἔδιναν. Γιὰ μιὰ στιγμὴ μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ νὰ τὸ σκάσω, Μὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐντύπωση, ἄρχισα νὰ σκέφτωμαι πιὸ ψύχραιμα,

Ἂν ἤθελαν νὰ μὲ πιάσουν οἱ παγκαλαῖοι, ἔλεγα μέσα μου, θὰ μὲ ἔπιαναν. Γιὰ νὰ μὲ προσκαλᾶν νὰ περάσω μόνος μου, θὰ πεῖ πῶς κἄτι ἄλλο θὰ συμβαίνει. Κ' ἔτσι πῆγα στὰ γραφεῖα τοῦ Α΄ Σώματος τὴν ὡρισμένη ὥρα. Ἔδειξα τὴν «κλήση» στὸ λοχία τῆς φρουρᾶς κ' ἐκεῖνος μοῦ εἶπε : ἀνέβα στὸ πάνω πάτωμα καὶ θὰ ἰδῆς τὸ Β΄ γραφεῖο.

Ἀνέβηκα, χτύπησα τὴν πόρτα καὶ μπῆκα μέσα. Σὲ μιὰ γωνιὰ εἶταν ἕνας φαντάρος γραφέας. Κοντὰ στὴν πόρτα ἕνα γραφεῖο, ποὺ κάθονταν ἕνας λοχαγὸς ξανθός, μᾶλλον κοντός, γαλανομάτης. Πιὸ πάρα πέρα ἄλλο τραπέζι μέναν ταγματάρχη μελαψὸ ποὺ σκάλιζε κἄτι χαρτιὰ μὲ φούρια. Ἔδωκα τὴν «κλήση» στὸ λοχαγό. Ἔρριξε μιὰ ματια καὶ μοῦ εἶπε :

— Ἄ ! ἐσεῖς εἶσθε ;

— Δηλαδή ;

— Δηλαδὴ ὁ συγγραφέας αὐτῶν τῶν βιβλίων !...

Κοίταξα μερικὰ βιβλία ποὺ εἶταν ἀνακατεμένα ἐπάνω στὸ τραπέζι του καὶ πρόσθεσα :

— Ὄχι ὅλων κύριε Λοχαγέ. Αὐτοῦ ὑπάρχουν καὶ ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα», ἡ «Δημιουργὸς ἐξέλιξις» τοῦ Μπέρξον, ὁ «Δαρβινισμός», «Οἱ ἄνθρωποι ἐν πολέμῳ» τοῦ Λάτσκο, «Ὁ Ἱστορικὸς Ὑλισμὸς» τοῦ Γκόρτερ, τὸ «Φῶς ποὺ καίει...» τοῦ Βάρναλη...

— Αὐτὰ τὰ δυὸ δὲν εἶναι δικά σου ;

— Αὐτὰ ναί.

— Ἔ λοιπὸν κάναμε κατάσχεση γιατὶ ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία δὲν πρέπει νὰ κυκλοφοροῦν. Μᾶς τὰ ἔχουν καταγγείλει ὡς ἀντιπατριωτικά, ἀντεθνικὰ καὶ κομμουνιστικά, ὄχι μόνον καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου σὰν τὸν κ. Ἀδαμαντίου, Πεζόπουλο, Λογοθέτη, Ἀνδροῦτσο, Χατζιδάκη, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ πολλὰ Σωματεῖα καὶ πολλοὶ ἔγκριτοι λόγιοι ὡς ὁ κ. Καζάζης, ὁ κ. Τημελῆς, ὁ κ. Κουτρέλης, ὁ κ. Γιαννακόπουλος καὶ τόσοι ἄλλοι.

— Μά, κύριε λοχαγὲ αὐτοὶ δὲν εἶναι λόγιοι ἀλλά ...

— Σᾶς παρακαλῶ, ἀντιρρήσεις καὶ χαρακτηρισμοὺς δὲν ἐπιτρέπω. Ἡ ὑπηρεσία σᾶς ἐκάλεσε μόνον διὰ νὰ δώσητε ὡρισμένας πληροφορίας καὶ ἐξηγήσεις.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη κἄποιος φαντάρος ἀνέφερε στὸν Ταγματάρχη, ποὺ κάθονταν πιὸ παραπέρα, πῶς τὸν ζητοῦσε ὁ Σωματάρχης. Κ' ἔτσι διαστικὸς ὁ ταγματάρχης ἀφοῦ διόρθωσε τὰ λουριά του, ἔφυγε.

Ὁ κύριος λοχαγὸς τότες σὰ νὰ ἔγινε πιὸ ἀνώτερος πῆρε ὑπερσοβαρὸ ἀμέσως ὕφος.

— Περιμένετε, μοῦ εἶπε ξερὰ ξερά.

Γύρισε κατὰ τὸ μέρος τοῦ φαντάρου κ' εἶπε :

— Ποῦ σταματήσαμε τὴν ἔκθεση κατασχέσεως ;

Ὁ φαντάρος ἄρχισε νὰ διαβάζει :

«Ἐπειδὴ τὸ βιβλίον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Δημιουργὸς ἐξέλιξις» προφανῶς εἶνε κομμουνιστικὸν ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ τίτλου του ἐμφαίνηται, διότι ὁ τίτλος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ κομμουνιστικὸν λεξιλόγιον.

Ἐπειδὴ τὸ ποιημάτιον «Φῶς ποῦ καίει...» ὑβρίζει πολλαχοῦ τὴν πατρίδα καὶ τὴν σημαίαν, ὡς γνωστὸν δέ, ἐπρουκάλεσε τὴν ἱερὰν ἀγανάκτησιν τῆς ὑγιοῦς κοινῆς γνώμης ὡς ἐμφαίνηται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ προσηρτημένῳ ἐμπιστευτικῷ φακέλλῳ ψηφισμάτων καὶ ἄρθρων τοῦ τύπου, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν ἀποχρώσεων.

Ἐπειδὴ τὸ βιβλίον ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα» τοῦ συγγραφέως Ροΐδη γνωστὸν τυγχάνει διὰ τὴν αἰσχρότητα αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὴν ἱερὰν ἡμῶν πίστιν καὶ θρησκείαν ἀσέβειάν του καὶ ἄλλοτε δὲ ἐπρουκάλεσε τὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ τέως διευθυντὴς τῶν θρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ Ἐκκλησιαστικῶν καὶ καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίου τῆς Ἠθικῆς κ. Ἀνδροῦτσος, ἰδιαιτέρως ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου διὰ τὴν «βαρβαρώδη αἰσχρολογίαν» τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου κυκλοφοροῦντος εὐρέως μεταξὺ τῶν μαθητριῶν τῶν Ἀρσακείων.

Ἐπειδὴ τὰ βιβλία τοῦ Κορδάτου γνωστὸν τοῖς πᾶσι τυγχάνει ὅτι ἀποβλέπουν εἰς τὸν κλονισμὸν ἐκ βάθρων τοῦ πολιτειακοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος...

Διὰ ταῦτα

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπ' ἀριθ... ἐμπιστευτικὴν διαταγὴν τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου καὶ προγενεστέραν τοιαύτην τοῦ Ὑπουρείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς ὁμοίαν ὑπ' ἀριθ... τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, διατάσσομεν τὴν κατάσχεσιν τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων βιβλίων καὶ ἀπαγορεύομεν τὴν πώλησιν ἢ κυκλοφορίαν αὐτῶν...»

Ὁ κ. Λοχαγὸς μόλις τελείωσε ὁ φαντάρος τὸ διάβασμα γύρισε κατ' ἐμένα καὶ μοῦ λέει.

— Θὰ καταλάβατε τώρα γιατὶ σᾶς θέλαμε κύριε Κορδάτε.

— Μά, κύριε Λοχαγέ, βλέπω πῶς μὲ καλέσατε κατόπιν ἑορτῆς. Ἐσεῖς ἔχετε κάνει τὴν κατάσχεση ἀπὸ ἕνα μῆνα τώρα καὶ τὴ «νομιμοποιεῖτε» κι' ὅλας : Ἄρα πολὺ ἀργὰ μ' ἐκαλέσατε γιὰ νὰ διαμαρτυρηθῶ.

— Ἀπατᾶσε, φίλε μου. Δὲν σᾶς ἐκάλεσε ἡ ὑπηρεσία γιὰ νὰ σᾶς ζητήσει τὴ γνώμη σας ἢ γιὰ νὰ διαμαρτυρηθῆτε. Ἂν ἔκανε καλὰ ἢ ὄχι νὰ κατασχέση τὰ βιβλία σας, αὐτὸ τὸ ξέρει αὐτή. Σᾶς ἐκάλεσε γιὰ κἄτι ἄλλο. Νὰ μᾶς δώσετε ὡρισμένες πληροφορίες. Δηλαδὴ ὁ κύριος Ταγματάρχης τὸ βρῆκε σκόπιμο πῶς ἔπρεπε νὰ σᾶς καλέσουμε γιατὶ στὴν «Νεοελληνικὴ Ἱστορία» σου βρίζεις τὸ μεγαλύτερο ἄνδρα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τὸν Καποδίστριαν, καὶ τὸν βρίζεις χυδαῖα. Πρέπει νὰ δώσης ἐξηγήσεις.

— Μά ...

— Τί μὰ καὶ ξεμά. Στὴ σελίδα 385 μὲ μαῦρα χτυπητὰ γράμματα, νὰ τί γράφεις σὲ μιὰ γλώσσα χυδαῖα ποὺ δὲ διαβάζεται :

Ὁ κ. Λοχαγὸς ἄρχησε νὰ διαβάζει :

«Κι' ὁ Κυβερνήτης μας σπούδαζε τοὺς Ἕλληνες τὴν οἰκονομία ὅσο νὰ τοὺς μπερδέψη μὲ τὸ δίχτι...! Φωνάζουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες κ' ὁ Βιάρος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος λένε τῶν ἀγωνιστῶν «σύρτε νὰ διακονέψετε». Καὶ οἱ σπιγοῦνοι πληρώνονται βαριὰ νὰ μαθαίνουν τί κάνουν οἱ ἄνθρωποι στὰ σπίτια τους... Ὅλα τὰ εἴχαμεν, σπιγούνους δὲν εἴχαμεν, τώρα ἔγιναν οἱ περισσότεροι Ἕλληνες. Καὶ δὲν ἔγιναν μόνοι τους, τοὺς κάνει ἡ Ἐξοχότη σου ὁ Βιάρος, ὁ Αὐγουστῖνος, δίνοντάς τους βαθμούς, θέσεις, χρήματα, βαργειὲς πληρωμὲς ἀνθρώπων ... κι' αὐτὸ τὸ σκολεῖον (τῆς σπιγουνιᾶς) θὰ φάγη τὴν λευτεριάν, Κυβερνήτη μου, κι' αὐτήνε τὴ λευτεριὰ δὲν τὴ βρήκαμε εἰς τὸ σοκκάκι ...»

— Αὐτὰ κύριε Κορδάτε τὰ ἔγραψες γιὰ νὰ εἰρωνευθῆς τὸ σημερινὸ καθεστώς. Κἄποιος δάχτυλος ὑπάρχει ἐδῶ. Καὶ θὰ τὸν βροῦμε. Ὁμιλεῖς γιὰ χαφιέδες, γιὰ καταπιέσεις καὶ τὰ τοιαῦτα. Δηλαδὴ προσπαθεῖς νὰ θίξης τὴ σημερινὴν κατάστασιν...

— Κύριε Λοχαγὲ αὐτὰ ποὺ διαβάσατε, τὰ ἔχω ἀντιγράψει ἀπὸ τὸν Μακρυγιάννη. Κοιτάξτε, ὑπάρχει κ' ἡ παραπομπὴ ἀπὸ κάτω.

— Ἄ ἔτσι ; Καὶ δὲ μᾶς τὸ λὲς πῶς ὁ δράστης εἶναι ὁ «σύντροφος» Μακρυγιάννης.

Μοῦ ἤρθανε κάτι γέλοια, Μὰ κρατήθηκα· ἔβγαλα τὸ μαντίλι μου κ' ἔκανα πῶς ἔβηχα. Ὁ λοχαγὸς μὲ κοίταξε μὲ τὸ ἴδιο σοβαρὸ ὕφος καὶ πρὶν προφτάσω νὰ τοῦ ἐξηγήσω ποιὸς εἶναι ὁ «σύντροφος» Μακρυγιάννης ἐκεῖνος μοῦ εἶπε :

— Δὲ μᾶς λὲς τώρα ποὺ κάθεται ὁ «σύντροφος» Μακρυγιάννης ; Πρέπει ἡ ὑπηρεσία νὰ ξεκαθαρίσει αὐτὸ τὸ ζήτημα. Γιατὶ καὶ τὸν Μακρυγιάννη κἄποιος τὸν ἔβαλε νὰ τὰ γράψη αὐτά. Ὑπάρχει πολιτικὸς δάκτυλος...

— Κύριε Λοχαγὲ δὲν ξέρω ποὺ κάθεται ὁ Μακρυγιάννης. Τὸ μόνο ποὺ μπορῶ νὰ σᾶς πληροφορήσω εἶναι πῶς τὰ βιβλία του τὰ ἀγόρασα ἀπὸ τὸ Βιβλιοπωλεῖο Βασιλείου.

— Καλὰ καλά. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετό.

Στὸ μεταξὺ κάποιος ταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ ἦρθε ἀπὸ ἄλλο γραφεῖο καὶ κάτι τοῦ εἶπε στ' αὐτί, Ἅμα τελείωσαν τὴν κουβέντα ὁ

ταγματάρχης ἔφυγε. Ὁ λοχαγὸς ἀφοῦ ἄνοιξε κάποιο φάκελλο ποὺ εἶταν μπροστά του καὶ σημείωσε μέσα μὲ κόκκινο μολύβι μιὰ γραμμὴ κ' ἕνα ἀριθμὸ μοῦ εἶπε:

—Κύριε Κορδάτε, εἶσθε ἐλεύτερος, ἐὰν χρειασθῇ νὰ σᾶς ἐξετάσωμεν κατ' ἀντιπαράστασιν μὲ τὸν κ. Μακρυγιάννην θὰ σᾶς καλέσωμεν ἐκ νέου. Πηγαίνετε.

Αὐτὴ τὴ φορά, ἂν δὲν ἔμπαινε μέσα ὁ συνταγματάρχης Φεσσόπουλος, ὁ διευθυντὴς τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας, γιὰ νὰ κάνει τὸ λοχαγὸ νὰ σταθῇ ξύλο ξερὸ μπροστά του, θὰ προδιδόμουνα γιατὶ ἂν καὶ δάγκωνα πάλι τὸ μαντίλι μου ὡστόσο θὰ φαινόμουνα πῶς γελοῦσα. Ἔπρεπε ὅμως μὲ κάθε τρόπο ὁ κύριος λοχαγὸς νὰ μὴν πάρει χαμπάρι τὴν γκάφα του. Γι' αὐτὸ καὶ τόστριψα. Μὰ μόλις βγῆκα ἀπὸ τὸ 6' πολιτικὸ γραφεῖο, ἀπάντησα στὸ διάδρομο ἄλλο ἀξιοπερίεργο θέαμα: Ἕνας κύριος, μὲ μιὰ τσάντα στὴ μασχάλη, μὲ τουπὲ δόχτορα, τραβοῦσε γιὰ τὸ γραφεῖο τοῦ Ἐπιτελάρχη. Ἕνα γεροντάκιμὲ πονηρὰ μάτια, κοντό, λίγο καμπουριασμένο μὲ δυὸ τρία φύλλα «Ἐμπρὲς» στὰ χέρια του ἀκολουθοῦσε καὶ ἀπόκοντα ἕνας ἄλλος ψηλὸς κύριος μὲ βλέμμα καὶ περπατησιὰ κρεμανταλᾶ κοίταζε δεξιὰ κι' ἀριστερά. Ὁ Ἐπιτελάρχης, ἕνας συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ μὲ μονόκλ, βγῆκε στὴν πόρτα καὶ τοὺς περίμενε. Κοντοστάθηκα. Ἡ τριανδρία ποὺ προσπέρασα μοῦ εἶχε κάνει μιὰν ἀκαθόριστη ἐντύπωση. Σὰ νὰ ἤθελα νὰ μάθω ποιοὶ εἶναι. Τὴν ἀπορία μου μοῦ τὴν ἔλυσε κάποιος δεκανέας ἀγγελιαφόρος ποὺ κατέβαινε κι' αὐτὸς τὴ σκάλα μέσα μάτσο ἔγγραφα.

—Κὺρ Δεκανέα ποιοὶ εἶταν οἱ κύριοι ποὺ πῆγαν στοῦ Ἐπιτελάρχη τὸ Γραφεῖο;

—Εἶν' καθηγητάδες. Αὐτοὶ ποὺ βγάλαν τὰ αἴσχ' ποὺ γένονταν στὸ Μαράσλειο.

—Ἄ, ἄ, οἱ κύριοι Παναγιωτίδης, Θεοδωρόπουλος καὶ Κολλιάφας.

—Ναί, ἔτσι θαρρῶ τοὺς λένε.

Κατέβηκα τὴ σκάλα κ' ἔφυγα

Τὴν ἴδια μέρα, τὸ ἀπόγεμα στοῦ Βασιλείου τὸ Βιβλιοπωλεῖο, ἕνας φαντάρος ἔφερνε μιὰ ἄλλη δαχτυλογραφημένη «κλήση» ποὺ ἔλεγε:

Παρακαλεῖται ὁ συγγραφεὺς κ. Μακρυγιάννης αὔριον καὶ ὥρα 11 π. μ. νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ β' γραφεῖον τοῦ Α. Σώματος Στρατοῦ. Ἄλλως προσαρθήσεται διὰ τῆς βίας».

Ὁ Βασιλείου ποὺ εἶχε μάθει ὅλη τὴν πρωϊνὴ ἱστορία ἄρχισε νὰ γελάει. Μὰ ὁ φαντάρος ἐπέμεινε νὰ τοῦ ὑπογράψῃ ἕνα χαρτὶ πῶς τοῦ παραδόθηκε ἡ κλήση.

—Βρὲ παιδί μου δὲν ξέρω ποὺ κάθεται ὁ Μακρυγιάννης, ρώτα στὸ Νεκροταφεῖο νὰ σοῦ ποῦν, ἐκεῖ πήγαινε νὰ σοῦ ὑπογράψουν τὸ ἐπιδοτήριο.

Ὁ φαντάρος ὅμως ἄρχισε νὰ ἀγριέβει. Κι' ὁ Βασιλείου τὰ χρειάστηκε.

Τότες σκέφτηκα μιὰ «μέση» λύση.

Ἔγραψα πίσω ἀπὸ τὸ ἐπιδοτήριο γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Βασιλείου: «Δηλῶ ὑπευθύνως πῶς δὲν γνωρίζω ποῦ κάθεται ὁ καταζητούμενος Μακρυγιάννης. Διὰ περισσοτέρας πληροφορίας ἀποτανθῆτε εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Ἀου Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου οἰκίαν. Ἐνθυμοῦμαι μόνον πῶς ὑπάρχει ἐντειχισμένη ἐκεῖ μιὰ πλάκα ποὺ γράφει; «Ἐνταῦθα ἔζησε ἀπὸ τὰ 1834 ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης καὶ πέθανε εἰς τὰ 1864».

Ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὁ κ. Δοχαγὸς, ὅπως ἔγραφε ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, γινότανε ταγματάρχης καὶ στάλθηκε κι' ὅλας ὡς ὑπότροφος στὴ Γαλλία γιὰ «περαιτέρω σπουδάς».

Μὰ τὸ ὄνομά του; Τί χρειάζεται. Σάμπως εἶναι ἕνας, μοναδικός. Ὅλοι τους τέτοιοι εἶναι. Ἐν πάσει περιπτώσει ἂς τὸν μάθῃ τὸ Πανελλήνιο· λέγεται: Μοῦλκος ἢ Μοῦργος.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Τὴ θύμησή ἐρωτεύτηκα
καὶ γυρίζω μὲ δαύτη.
Ὤ τὶ καημὸς ἀνείπωτος
μὲ κορώνει, μὲ ἀνάφτει

Τὰ παιδιάτικα χρόνια μου
φρυμένα στὸ λιοπύρι,
καὶ κανεὶς δὲ μοῦ πρόσφερνε
τῆς γνώσης τὸ ποτήρι.

Οἱ πόθοι καὶ τὰ ὀνείρατα,
τοῦ δασκάλου μου μπαίγνια.

Τοῦ σκολειοῦ τὸ ξεδίψασμα
δίχως νοῦ, δίχως ἔγνια.

Μονάχα τὰ σκασίματα
κ' ἡ ἀνταρσία λεβέντρα,
στ' ἀνοιχτά μ' ὁδηγούσανε
στὴν πλάση καὶ στὰ δέντρα.

Στὰ βιβλία τὰ σκολιάτικα
ὤ, τὶ ζωὴ περνοῦσα.
Τὰ ξεσκάλιζα, τἄψαχνα
καὶ μαζὶ τὰ μισοῦσα.

Μισοῦσα τὴ στενόκαρδη
τὴν κούφια ρητορία
καὶ τὸ ψέμα ποὺ ἀνάδινε
ἢ λόγος ἢ ἱστορία.

Κ' ὕστερα, σὰ μεγάλωσα
καὶ στὴ ζωή μου μπῆκα,
ἔνοιωσα πόσο ὁ δάσκαλος
τῆς σκότιζε τὴ γλύκα.

Κι ἀκόμα, σὰ μελέτησα
τὸν κόσμο καὶ τὴ σκέψη,
γιὰ τὶς στεγνὲς τότε ἔφριξα
ἰδέες ποὺ μ' εἶχαν θρέψει.

Κοιτάζω τώρα πίσω μου
καὶ βλέπω στὰ θρανία
τὰ κεφάλια νὰ γέρνουνε
σὲ μι' ἄκαρπη μανία.

Νὰ στερεύουν ἀδρόσιστα
νὰ ρεύουνε τὰ νιάτα,
δίχως ψυχὴ τρεμάμενη
καὶ καρδιὰ ἀνοιχτομάτα.

Κι ἡ στράτα δίπλα ἀπάτητη,
γιὰ καιροὺς νὰ προσμένῃ
νὰ μᾶς φέρῃ στὸ ψήλωμα
ποὺ ὁ ὁρίζοντας πλαταίνει . . .

Ὤ, παιδιάτικα χρόνια μου
φρυμένα στὸ λιοπύρι,
βουβὴ γιὰ πάντα ἀπάνου σας
ἡ θύμησή μου ἂς γείρῃ,

κι ἂς σκεπάσῃ στὸν τάφο σας
κάθε κρύο παλιὸ ἀχνάρι
τῆς ζωῆς ποὺ δὲ χάρηκε
τὴ δική της τὴ χάρη.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

"ΣΥΝΝΕΦΑ ΣΤΟ ΓΕΡΜΑ,,

ΠΟΙΗΜΑΤΑ Γ. ΔΕΛΗ

Τὶ θὰ σωθεῖ τάχα ἀπὸ τὸ ἀμφίβολο σήμερα;

Ἴσως μόνο ἡ μεγάλη κραυγὴ τῆς ἀγωνίας τῶν ἀνθρώπων ποὺ πολεμᾶνε. Πόλεμος! καὶ γύρω ἀπὸ κεῖνον κάθε δυνατὸ νεῦρο. Σχεδὸν τίποτε ἄλλο δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει· ἂν πᾶς μιὰ ὥρα κάτω ἀπὸ τὶς ἀνθισμένες νερατζιὲς μὲ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ στὸ χέρι νὰ ξανασάνεις, δὲ θὰ μπορέσεις. Τὸ βουερὸ μελίσσι, τὸ ἀνήσυχο φτερὸ ἑνὸς πουλιοῦ θὰ σοῦ σφυρίξουν στ' αὐτὶ τὶς λέξεις: Γκρέμισμα, Πόλεμος, καταστροφή.

Μάταια θὰ ζητήσῃς βοήθεια ἀπὸ τὸ μυρωμένο ἀέρα. Τὸ δαιμόνιο τῆς ἐποχῆς, θὰ σὲ πετάξῃ ὀρθό. Κανένα σημεῖο χαρᾶς ὄξω ἀπ' τὴ μάχη.

Περνάει μιὰ χαρωπὴ παιδούλα, μοσκοβολάει ἕνα τριαντάφυλλο. Ὡραῖα. Μὰ τὶ μὲ τοῦτο; αὐτὰ ἤτανε καλὰ γιὰ τὸ χτές, θὰ εἶναι ἴσως καὶ γιὰ τὸ αὔριο. Δὲν ἀρνιόμαστε τὴ χαρά. Κάθε ἄλλο! Μόνο ποὺ δὲν ἔχουμε καιρὸ τώρα. Στὴν ἐποχή μας ἔλαχε ὁ κλῆρος νὰ καταστρέψει.

Ἐμεῖς πολεμᾶμε· αὐτὸ εἶναι ὅλο. Ἕνα ἀκόμη εἶναι ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει: τὸ ζωγράφισμα τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας γιατὶ εἴμαστε ἄνθρωποι, γιατὶ πονᾶμε, μὰ πιὸ πολύ, γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ κεντρὶ τοῦ ἀγώνα.

— Ψωμί, ψωμί.
— Σκασμὸς δὲν ἔχει πιὰ ἄλλο.
Μερονυχτὶς γιὰ ὀχτώ, ψυχὲς δουλεύω,
κιὰν στρώνει ὁ γείτονας τραπέζι πιὸ μεγάλο
ἔχει περσὸ τὸ βιὸς κι' ἐγὼ — δὲν κλέβω.

—Ἄντρα, ποιὰ σύγκλυση ἄξαφνα σέ δέρνει,
τρεῖς μέρες ἔχουν τ' ἄραχλα νὰ φᾶνε
κιὰν ἄσπλαχνος ὁ χάρος δὲν τὰ παίρνει,
τὶ φταῖνε σου, βαριόμοιρε, ἂν πεινᾶνε;

— Γυναῖκα, μὴ βαρᾶς τὸν πεθαμένο,
Ζύγωσε κι' ἄκου ἐσὺ ποιὸν κρύβω πόνο:
Τὸ ἀποψινὸ ψωμί — σιωπὴ — τόχω κλεμένο,
Πῶς δὲν τὰ χόρτασα μονάχα σκάω καὶ λιώνω.

Ὁ ποιητὴς μπαίνει ὁλόβουλος μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ δουλευτῆ π' ἀγωνίζεται, ποὺ δὲν προφτάνει, ποὺ κλέβει καὶ ποὺ δὲ σκάει, γιατὶ κλέβει.

Πῶς δὲν τὰ χόρτασα μονάχα, σκάω καὶ λιώνω.

Ἐδῶ ὁ κ. Δελῆς γίνεται ζωγράφος τῆς σημερινῆς ὥρας.

Βλέπει, ζωγραφίζει· αὐτὸ δὲν εἶναι ὅμως τίποτε σπουδαῖο· ἐκεῖνο ποὺ μᾶς συγκινεῖ εἶναι ὁ τελευταῖος στίχος. Δίνει μιὰ συνείδηση στὸν πατέρα ποὺ δὲν ἐχόρτασε τὰ παιδιά του. Δὲ ζητάει ἄλλο γιὰ τὴν κακὴ πράξη. Μ' αὐτὸ δὲ θέλουμε νὰ ὑμνήσουμε τὴν κλοπὴ βέβαια, μὰ κεῖνος ποὺ κλέβει ψωμὶ δὲν εἶναι κλέφτης. Καὶ οὔτε εἶναι τεμπέλης.

Μερονυχτὶς γιὰ ὀχτὼ ψυχὲς δουλεύω. . .

Πᾶμε πιὸ κάτω μὲ ὄρεξη; μ' ἐνδιαφέρον.

Ἂς τρῶν ἄλλοι τὴν ψίχα. Ἂς μασᾶμε τὴν κόρα.
Τὸ δόντι τ' ἀκόνι γυρεύει,
γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δουλεύει,
σὰν ἔρθει ἡ ὥρα!
Τὸν ἱδρό μας ἂς πίνουμε τώρα.
Ἄλλοι τὸ αἷμα ἂς ρουφᾶνε. Τὸ ἁλάτι
σφίγγει τὸ χέρι τοῦ ἐργάτη
καὶ τὴ δύναμη ἀρδεύει
γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δουλεύει,
μπαλτάς, πελέκι,
κι ἀστροπελέκι,
σὰ σκάσει ἡ μπόρα!

Ἐδῶ, πάει ὁ ποιητὴς τῆς ἀστικῆς τάξης. Εἶναι ὁ συγχρονισμένος ἀγωνιστὴς ποὺ ἀναπνέει τὸν ἴδιο μ' ἐμᾶς ἀέρα.

Σ' αὐτὰ εἴμαστε σύμφωνοι· ἀλλὰ δὲ θέλουμε κιόλας νὰ γελαστοῦμε. Δὲ θέλουμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ ποιητὴς ξέφυγε ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ἀριστοκρατισμό, πὼς πάει νὰ νοιώσει τὴ μάζα, οὔτε ἀκόμη πὼς μπῆκε στὸ νόημα τοῦ πολέμου τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ αἴσθημά του δὲ χτυπήθηκε ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀγωνία. Κοιτάει καὶ ζωγραφίζει μονάχα. Μ' αὐτὸ σὲ δυὸ τρία μόνο τραγούδια. Αὐτὸ εἶναι ὅλο. Βέβαια δὲν εἶναι ἀντιδραστικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ αὐτὸ γιὰ μένα τίποτα δὲ σημαίνει· ἢ ὅλα ἢ τίποτα. Οἱ μέσοι δρόμοι δὲ φέρνουνε ἀποτέλεσμα, εἶναι οἱ χειρότεροι ἀπὸ ὅλους Πότε τοῦτο καὶ πότε κεῖνο, πότε δεξιὰ καὶ πότε ἀριστερά· μὰ ἔτσι θάχεις βέβαιο στραβοπάτημα. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ χτυπήσουμε τὸν πνευματικὸ ἀριστοκρατισμὸ περσότερο ἴσως ἀπὸ τὸν ἄλλο. Τὸ κάστρο τῆς πνευματικῆς ἀριστοκρατίας εἶνε τὸ πιὸ ἐπικίντυνο. Ἐγὼ θάθελα τοὺς διανοουμένους τῆς ἐποχῆς μας, ἀνασκουμπωμένους καὶ ἕτοιμους γιὰ ὅλα, στὴ μέση τοῦ ἀγῶνα αὐτούς, πιὸ ἕτοιμους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἕνα μὲ τὴ μάζα. Παντοῦ πολλούς, πουθενὰ ξ ε χ ω ρ ι σ μ έ ν ο υ ς, πουθενὰ λίγους. Ἀκόμη ἔχουμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ κ. Δελῆς εἶναι ποιητὴς λιγάκι γερμανικῆς ἐμπνεύσεως. Πολλὰ σύννεφα, πολλὴ σ κ ι ὰ, πολὺ μοιραῖο σὲ ὅλο του τὸ ἔργο. Μισονιτσεϊστής, μισορωμαντικός. Εἶναι βέβαια ποιητής, πάντα ὅμως εἶναι ποιητὴς τοῦ χτές. Ἄ τὶ ἀδιάφορο ποὺ μᾶς κατάντησε πιὰ αὐτὸ τὸ χτές.

ΛΙΛΙΚΑ ΒΟΛΙΔΗ

ΥΜΗΤΤΟΣ

Μελίσσι οἱ πόθοι μου, Ὑμηττέ, μέσ' στὸ ἀττικὸ τὸ δεῖλι,
Τῶν μενεξέδων σου τρυγοῦν τὸ μέλι, τοῦ Ἥλιου ἰχῶρα.
Ὑβλαία κερήθρα ὁ στίχος μου, καὶ τὸ ἀπιθόνω τώρα
Γιὰ σένα, Μύριννα γλυκειά, καὶ τὸ πικρό σου χεῖλι.

ΦΡΥΝΗ

(Στὸ θάνατο τῆς σκυλίτσας μου)

Σφαλῆσαν τὰ ματάκια σου, μικρούλα χαϊδεμένη...
—Τὶ τάχα ζῶο, τὶ ἄνθρωπος! — Στὸ ἀσφοδελὸ λειβάδι
Ποὺ τοὺς δικούς των καρτεροῦν μὲ πόθο οἱ ἀγαπημένοι,
Καρτέρα με, γαυγίζοντας γλυκά, μέσ' στὸ σκοτάδι!

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΑΣ

Θέλουνε μερικοὶ νὰ ἰσχυριστοῦνε πὼς ἡ λογοτεχνία μας περνάει μιὰ δεινὴ κρίση τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρό. Ἀφορμὴ στὴν ἀπαισιόδοξη αὐτὴ κρίση δίνει τὸ γεγονὸς πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν πρωτότυπων Ἑλληνικῶν ἔργων, ποὺ ἐκδίδονται τὰ τελευταῖα χρόνια συγκριτικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν βιβλίων ποὺ βγαίνανε παλαιότερα, ἔχει τρομερὰ ἐλαττωθῆ.

Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Οἱ Ἕλληνες ἐκδότες πάψανε πιὰ νὰ ἐκδίδουνε πρωτότυπα δημιουργικὰ ἔργα κ' οἱ Ἕλληνες λογοτέχνες εἶναι ὑποχρεωμένοι ἢ νὰ κλείνουνε τὰ ἔργα τους στὸ συρτάρι τους ἢ νὰ καταφεύγουνε σὲ διάφορους οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ παρουσιάσουνε ἕνα ἔργο τους. Αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ μιὰ κρίση καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ μπορεῖ νὰ βεβαιώση κανεὶς πὼς οἱ ἐρεμιάδες ποὺ δημοσιεύονται κάθε τόσο πάνω σ' αὐτὸ τὸ γεγονός, εἶναι ὁλότελα δικαιολογημένες. Γιατὶ δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ τὰ πρωτότυπα Ἑλληνικὰ ἔργα εἴτανε περιζήτητα ἀπὸ τοὺς ἐκδότες, ἀδιάφορο βέβαια ἂν ἡ μεγάλη αὐτὴ ζήτηση δὲν εἶχε καμιὰ σχέση μὲ τὴν τιμὴ ποὺ πληρώνανε γιὰ νὰ τ' ἀποχτήσουνε. Γιατὶ εἶναι βεβαιωμένο πὼς καὶ στὴν περίοδο τῆς μεγαλείτερης εὐτυχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου, οἱ ἐκδότες δὲν προσφέρανε ποτὲ τιμὲς μεγαλείτερες ἀπὸ τὶς προπολεμικὲς ἂν ὑπολογίσουμε τὴν τιμὴ τῆς δραχμῆς πρωτήτερα κ' ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο. Μά, ὅπως κι ἂν εἶναι, ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης εὕρισκε τότε σὲ μιὰν ὁπωσδήποτε τελοσπάντων τιμὴ ἕναν ἐκδότη νὰ τοῦ ἐκδώση τὸ ἔργο του. Τώρα οἱ ἐκδότες σηκώνουνε τοὺς ὤμους τους, ξυνίζουνε τὰ μοῦτρα τους ἅμα τοὺς παρουσιάζεται Ἑλληνικὸ πρωτότυπο ἔργο. Ἔτσι ἡ ἔκδοση πρωτότυπου ἔργου κατάντησε πιὰ προβληματικὴ ἐξὸν ἂν ὑπάρχουνε ἰδιαίτερης φύσης δεσμοὶ ἢ ἄλλες ξεχωριστὲς συνθῆκες ποὺ θὰ μπορούσανε νὰ μαλακώσουνε τὰ ξυνισμένα μοῦτρα τοῦ ἐκδότη.

Αὐτὴ τὴν κρίση τὴν παραδεχόμαστε γιατὶ εἶναι ἀγμφισβήτητη, ἀφοῦ μπορεῖ νὰ ἀποδειχτῆ στατιστικά. Τόσα βιβλία βγαίνανε τότε, τόσα βγαίνουνε σήμερα. Ἄρα ὑφίσταται κρίση τοῦ βιβλίου στὴν Ἑλλάδα.

Μὰ αὐτὴ ἡ κρίση εἶναι καθαρὰ οἰκονομικῆς μορφῆς καὶ συνδέεται μὲ τὴ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ τόπου. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ οἰκονομική μας κατάσταση γενικὰ δὲν εἶναι ἀνθηρή. Οἱ διάφορες ἐπιχειρήσεις ἀναγκαστήκανε νὰ περιμαζωχτοῦνε εἰς τὸ ἐλάχιστο γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ ἀντιμετωπίσουνε τὴν περίσταση ὅσο νὰ περάση ἡ θύελλα.

Καὶ ἡ βιβλιοεκδοτικὴ ἐπιχείρηση δὲν μποροῦσε λοιπὸν νὰ ἀποφύγη τὶς συνέπειες αὐτοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ μαρασμοῦ ποὺ ἔχει ἁπλωθεῖ στὸν τόπο μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Οἱ ἐκδότες μας εἴχανε πάρα πολὺ ἐκτεθεῖ καὶ μιὰ ποὺ τὰ κεφάλαια πάψανε νὰ εἶναι πρόχειρα σὰν πρῶτα ἡ βιβλιοεκδοτικὴ ἐπιχείρηση ἀναγκάστηκε νὰ ἀνακόψη τὴν ὁρμή της. Οἱ ἐκδότες ποὺ σὲ παρακαλούσανε καὶ σὲ κυνηγούσανε πρῶτα γιὰ νὰ τοὺς δώσης τὸ ἔργο σου, ἀρχίσανε νὰ γίνουνται δύσκολοι, ξυνοὶ καὶ ἐπιφυλακτικοί.

Μὰ ἡ εἰλικρίνεια μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ὁμολογήσουμε καὶ μιὰ πικρὴ ἀλήθεια. Οἱ ἄλλοι μπορεῖ νὰ μὴν τὴν ἀναγνωρίζουνε γιατὶ δὲν τοὺς συμφέρει, μὰ ἐγὼ δὲν ἔχω κανένα λόγο νὰ τὴν ἀποκρύψω. Ἡ ἀλήθεια εἶναι αὐτή: Τὸ πρωτότυπο Ἑλληνικὸ βιβλίο δὲν ἱκανοποίησε τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Μάλιστα.

Εἶχε δημιουργηθῆ δηλαδὴ κ' ἐδῶ μιὰ νόθα κατάσταση ποὺ δὲν στηριζότανε στὴν πραγματικότητα. Μὲ τὴ μέθοδο τοῦ ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἄφθονης προσφορᾶς δημοσιογραφικοῦ λιβανωτοῦ, εἶχε κατορθωθεῖ νὰ δημιουργηθῆ ἕνας θρύλλος γύρω ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίο. Καὶ ὁ κόσμος μὲ τὴν ψεύτικη καὶ ὑστερόβουλη αὐτὴ διαβεβαίωση τῶν ἐφημερίδων — ποὺ τὶς ἐμπνέανε οἱ ἴδιοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι — εἶχε πεισθῆ πὼς στὰ συρτάρια τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν κρύβονται ἀριστουργήματα μά, ἂς ὄψωνται οἱ ἐκδότες, ποὺ δὲν ἀποφασίζουνε νὰ τὰ ἐκδώσουνε.

Ἡ κατηγορία τῆς ξενομανίας, ποὺ δὲν ἐπέτρεπε τάχα τὸ διάβασμα τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου, ἄρχισε νὰ κάνη ἐντύπωση. Ὁ κόσμος ποὺ εἶχε συνηθίσει ἕως τότε νὰ γεύεται ὅλατὰ ἐλεεινὰ ἀποφάγια τῆς Εὐρωπαϊκῆς κουζίνας, ἄρχισε νὰ προσέχη τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίο, ποὺ πρῶτα τὸ ἀτένιζε μὲ δυσπιστία καὶ περιφρόνηση.

Εἶτανε τότε ἡ κρίσιμη ἐποχὴ γιὰ νὰ πιάση τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίο. Ὁ κόσμος ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πολυχρόνια δυσπιστία, ἄνοιγε τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίο μὲ μεγάλες ἐλπίδες. Πίστευε πὼς μέσα στὶς σελίδες του θὰ εὕρισκε κάτι πρωτότυπο, κάτι ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι τοῦ προσφέρανε τὰ Εὐρωπαϊκὰ βιβλία.

Ἱκανοποιήσανε οἱ Ἕλληνες λογοτέχνες τὴν προσδοκία αὐτή τοῦ κοινοῦ;

Ἐγὼ ἀπαντῶ, ὄχι. Κάτι ἄλλο περίμενε ὁ κόσμος ὕστερα ἀπὸ τόση σταυροφορία ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσα κατηγορητήρια ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ποὺ δὲν τὸ διαβάζει.

Καὶ αὐτὸ τὸ κάτι, ποὺ θὰ ἔφερνε τὸ Ἑλλ. βιβλίο σὲ ἀνώτερη θέση ἀπὸ τὸ εὐρωπαϊκό, δὲν τὸ εἶδα. Οἱ λογοτέχνες μας ἀντὶ νὰ προσφέρουνε κάτι δυνατό, κάτι γενναῖο, κάτι πρωτότυπο στὸ κοινό ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἄρχιζε νὰ τοὺς γνωρίζη, νομίσανε πὼς βρήκανε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπαλλάξουνε τὰ σουρτάρια τους ἀπὸ ὅλη τὴ φιλολογικὴ σαβοῦρα ποὺ εἶτανε ἐκεῖ ἀπὸ χρόνια ἀποθηκημένη καὶ μουχλιασμένη. Στὴν ἀρχὴ τὸ δυστυχισμένο κοινὸ κάτω ἀπὸ τὰ μαστιγώματα τοῦ τύπου ἀναγκάστηκε νὰ τρώη ὅ,τι τοῦ πρόσφερνε ἡ ἐκδοτικὴ καὶ συγγραφικὴ ἀσυνειδησία. Μὰ αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ βαστάξη αἰώνια. Ἦρθε στιγμὴ ποὺ τὸ κοινὸ φώναξε: «Φτάνει πιά, δὲν βαστῶ. Ἀπὸ τὶς Ρωμαίικες μηδαμινότητες, προτιμώτερος ὁ Φράγκικος βιομηχανισμὸς ποὺ ὅ,τι κιὰν προσφέρη, ξαίρει τοὐλάχιστο νὰ τὸ προσφέρη μὲ ὄμορφο τρόπο». Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ βιομηχανικὴ κρίση τοῦ βιβλίου.

Τώρα θὰ μοῦ πῆτε. Εἶτανε σὲ θέση οἱ Ἕλληνες λογοτέχνες νὰ προσφέρουνε κάτι καλήτερο;

Ἔτσι ἐρχόμαστε στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου, τὸ καὶ πιὸ σημαντικό

Ἡ τέχνη, ὅπως καὶ ὅλες οἱ πνευματικὲς ἐκδήλωσες, τὸ ἐ π ο ι κ ο δ ό μ η μ α, ὅπως λένε οἱ κομμουνιστές, δὲν εἶναι ἕνα τυχαῖο γεγονός. Δὲν εἶναι ἀκόμα ἕνα γεγονὸς ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ διάθεση τοῦ τεχνίτη. Δὲν θὰ ἐξετάσω ἐδῶ τὸ πολυθρύλητο ζήτημα τῆς ἀρχῆς τῆς τέχνης καὶ τῆς σχέσης της πρὸς τὴ ζωή. Αὐτὸ θὰ τὸ ἐξετάσουμε σὲ ἄλλο ἄρθρο. Ἐδῶ σήμερα περιορίζομαι μόνο νὰ σημειώσω πὼς μεγάλη τέχνη σημαίνει μεγάλη ἐποχή. Αὐτὸ διαπιστώνει ἡ ἱστορία τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ π. χ. τοῦ δικοῦ μας τοῦ Περικλῆ ἕως τὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου 14ου καὶ μέχρι τήμερα. Ἡ τέχνη εἶναι καθαρὸ κοινωνικὸ φαινόμενο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξεταστῆ ἀνε ἄρτητα ἀπὸ τὴν ἐποχή της. Μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πὼς κάθε ἐποχὴ ἔχει τὴν τέχνη της. Καμιὰ τέχνη δὲν εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐφόσον μιὰ τέχνη κατορθώση νὰ ἐκφράση μὲ ὁποιονδήποτε τρόπο ὁλάκερη τὴν ἐποχή της Χονδροειδέστερη πλάνη δὲν γίνεται παρὰ νὰ φαντάζεται κανεὶς τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη π. χ. τοῦ 5ου αἰῶνα σὰν τὸ κορύφωμα τῆς τέχνης καὶ σὰν τὸ ἰδανικὸ πρότυπο κάθε τέχνης. Γι' αὐτὸ σήμερα μὲ τὴν ἴδια προσοχὴ ποὺ ἐξετάζεται ἡ τέχνη τοῦ 5ου αἰῶνα ἢ τὸ Κουατροτσέντο τῆς Ἰταλίας, ἐξετάζεται καὶ ἡ τέχνη τῶν ἀγρίων τῆς Πολυνησίας. Ὁ Πριμιτιβισμός, ἡ τέχνη τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ σήμερα τὸ ἀνώτερο ἰδανικὸ τῆς τέχνης.

Σύμφωνα μὲ τὴ γενικὴ αὐτὴ βάση καὶ ἡ δική μας τέχνη δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράση τὰ ὅρια ποὺ τῆς χαράζει ἡ ἐποχή της. Τέτοια ἐποχή, τέτοια τέχνη. Οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι, καὶ κανένας ζῆλος ὑπὲρ οἱασδήποτε ἰδεολογίας δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀλλάξη αὐτὴ τὴν κατάσταση.

Καὶ ὅμως, θὰ μοῦ ἀπαντήση κάποιος, ἡ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία γνώρισε μιὰ περίοδο ἀκμῆς σχετικῆς πάντοτε. Ποιὰ εἶτανε αὐτὴ ἡ περίοδος; Εἶτανε βέβαια ἡ ἐποχὴ τῆς πρώτης περιόδου τοῦ Δημοτικισμοῦ, ἡ ἐποχὴ ποὺ ἤ θε ὕστερα ἀπὸ τὸ Ταξίδι τοῦ Ψυχάρη. Ἡ περίοδος ἐκείνη εἶτα ε ἀληθινὰ κοσμογονική. Ὅ.τι ἀξιόλογο μᾶς ἔδωσε ἡ νέα Λογοτεχνία μας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη προέρχεται. ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἐμπνέεται Μόνο ὅτι δημιουργήθηκε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δημιουργεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἔχει κάποια σχετικὴ ἀξία.

Μὰ τότε ὑπῆρχε ἕνα ἰδανικὸ, τὸ ἰδανικὸ τῆς δημοτικῆς γλώσσας—Δημοτικισμὸς στὴ στενότερή του ἔννοια—ποὺ φλόγιζε καὶ φτέρωνε τὶς ψυχὲς τῶν λογοτεχνῶν ποὺ ξεπεταχτήκανε κάτω ἀπὸ τὸ φλογερὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη. Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ ἔδινε μιὰ πνοὴ στὴ λογοτεχνία μας, κ' ἔτσι ἡ ἕως τότε

ἀναιμικὴ τέχνη μας γνώρισε ἡμέρες μιᾶς ἄγνωστης εὐεξίας.

Μὰ ἦρθανε χρόνοι δίσεχτοι, χρόνοι καταραμένοι. Τὸν ὡραῖο ἐνθουσιασμὸ τῶν πρώτων χρόνων τὸν διαδέχτηκε ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ἡ ἐπιφύλαξη. Οἱ δημοτικιστὲς φοβηθήκανε πὼς εἶχανε τραβήξει πολὺ μπροστὰ χωρὶς νὰ τὸ νιώσουνε Ἡ ὡραία ἰδέα τοῦ Δημοτικισμοῦ ἄρχισε νὰ ξυπνάη σὰν ψυχὴ μερικῶν τυχοδιωχτῶν τὰ συμφεροντολογικά τους ἔνστιχτα. Ὁ δημοτικισμὸς θεωρήθηκε σὰν ἕνα θαυμάσιο ὄργανο ἀρριβισμοῦ. Καὶ ἀπὸ ἰδέα ποὺ εἶτανε κατάντησε ἐπιχείρηση. Ὅσοι δὲν εἶχανε τὴν ὑπομονὴ νὰ περιμένουνε τὸ φυσικὸ ὡρίμασμα τῆς ἰδέας ἢ βιαζόντανε ὅπως ὅπως νὰ καταφέρουνε τὴ δουλίτσα τους ἢ δὲ νιώθανε τὸ χρειαζούμενο σθένος νὰ ὑπομείνουνε τοὺς ἀναπόφευχτους κίντυνους, ποὺ συνεπάγεται κάθε ἐπαναστατικὴ ἰδέα καὶ τὶς ἀναπόφευχτες θυσίες, ὅλοι αὐτοὶ ὀχτροὶ τοῦ Δημοτικισμοῦ στὸ βάθος θανάσιμοι, ἀρχίσανε τὸ κήρυγμα τοῦ γλωσσικοῦ ντεφαιτισμοῦ. Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα μοναχή της δὲν θὰ μπορέση ποτὲ νὰ ἐπιβληθῆ. Πρέπει νὰ συγκατατεθοῦνε σὲ παραχώρησες πρὸς τὴν καθαρεύουσα.

Δὲν θέλω βέβαια νὰ ἀρνηθῶ πὼς καὶ κοινωνικοὶ λόγοι δὲν συντρέχουνε στὴν ἐξασθένιση τοῦ Δημοτικισμοῦ. Μὰ ἂν ἡ ἄρχουσα σήμερα τάξη ἔχει λόγους—ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ κομμουνισμοῦ κυρίως—νὰ γίνεται πιὸ ἀντιδραστικὴ καὶ νὰ τρέμη τὸ Δημοτικισμό, αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς πρέπει καὶ οἱ ἴδιοι οἱ δημοτικιστὲς νὰ τρομοκρατοῦνται καὶ μπρὸς στὸ φόβο τῶν ἐνδεχόμενων κινδύνων νὰ ἀπαρνιοῦνται τὴν παλιά τους πίστη ἢ νὰ κατεβαίνουνε σὲ ἀνάξιους καὶ ἀνήθικους συμβιβασμούς, ὀλέθριους γιὰ τὴν τύχη τοῦ δημοτικισμοῦ.

Νὰ λοιπὸν ἡ ἀληθινὴ αἰτία τῆς κρίσης ποὺ μαστίζει τὴ λογοτεχνία μας. Δὲν εἶναι κυρίως ἡ κρίση ἡ βιομηχανικὴ ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἀνησυχῆ. Αὐτὴ μπορεῖ μὲ κατάλληλους οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς σήμερα αὔριο νὰ παρακαμφθῆ.

Ἡ κρίση ἡ βαθύτερη εἶναι δ η μ ι ο υ ρ γ ι κ ή. Ἡ λ ο γ ο τ ε χ ν ί α μ α ς σ ή μ ε ρ α δὲ ν ἔ χ ει κ α ν έ ν α ἰ δ α ν ι κ ὸ π ι ὰ ν ὰ τ ὴ ν ἐ μ π ν έ η κ α ὶ ν ὰ τ ὴ ν κ ι ν ῆ. Ἔχασε τὸ γλωσσικό της ἰδανικὸ γιατὶ ἐπικρατήσανε οἱ συμφεροντολόγοι ντεφαιτιστὲς τῆς γλωσσικῆς ἰδέας καὶ σήμερα ταλαντεύεται ἐπικίντυνα ἀνάμεσα δημοτικῆς καὶ καθαρεύουσας. Δὲν ἔχει ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κανένα καινούριο ἰδανικὸ γιὰ νὰ ἀντικαταστήση τὰ παλιά, τὰ ξεφτισμένα. Οὔτε τὸ πατριωτικό, οὔτε τὸ θρησκευτικὸ ἰδανικὸ ποὺ ἔδινε ἄλλοτε τὴν ἔμπνευση στὸ Σολωμό, στὸ Βαλαωρίτη, στὸ Μαβίλη μποροῦνε νὰ φυσήξουνε σήμερα ζωὴ στὴν τέχνη μας. Καὶ τὰ δυὸ κατάκειντα σχεδὸν νεκρὰ ὕστερα ἀπὸ τὰ θανάσιμα χτυπήματα ποὐτοὺς κατάφερε ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Ὑπάρχει βέβαια τὸ κοινωνικὸ ἰδανικό, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ φυσήξη μιὰ καινούρια ζωογόνα πνοή. Μὰ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ ἡ πλειονοψηφία τῶν λογοτεχνῶν, ἐκείνων μάλιστα ποὺ ἐπηρεάζουνε καὶ τὸν καθημερινὸ τύπο, δὲν ἀποφασίζει νὰ τὸ ἀγκαλιάση Οἱ τεχνῖτες μας δὲν εἶναι πλασμένοι γιὰ τὸν ἀγῶνα. Βιοπαλαιστὲ; ὅλοι σχεδὸν προτιμοῦνε τὴν εὔκολη ἐπιτυχία, ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζει μιὰ ἐφήμερη δόξα καὶ μιὰ σχετικὴ ὑλικὴ ἄνεση ἀπὸ τὶς περιπέτειες ἑνὸς ἀγῶνα γιομάτου κινδύνους ποὺ δὲν τοὺς ὑπόσχεται καμιὰν ἄμεση ἀπόδοση. Οἱ κοινωνικοὶ ὅμως ἀγῶνες, καὶ δίχως τὴν ἄδεια τῆς καθυστερουμένης λογοτεχνίας μας, ὀξύνονται ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ ἀπὸ ἀντανακλαστικὴ συμπάθεια πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸ κόσμο καὶ ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες συνθῆκες ποὺ ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη τῆς χώρας μας δημιουργεῖ ἀδιάκοπα καὶ μεθοδικά. Ἡ ὀξύτητα, ποὺ θὰ πάρουνε οἱ κοινωνικοὶ ἀγῶνες στὴ χώρα μας, αὐτὴ θὰ δημιουργήση τὸ καινούριο ἰδανικό, ποὺ θὰ φυσήξη νέα, δυνατὴ πνοὴ στὴν ἀναιμικὴ μας τέχνη.

Ἕως τότε θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ σέρνη τὰ ἐλεεινὰ κουρέλια τῆς ἄθλίας ὕπαρξής της, ἐπαναλαβαίνοντες πάντοτε τὰ ἴδια ἢ παλαιβοντας ἀπεγνωσμένα νὰ κολλήση σὲ κάποια εὐρωπαϊκὴ τεχνοτροπία δίχως βαθήτερο περιεχόμενο, γιὰ νὰ μπορέση νὰ χαρίση μίαν ἐπίφαση ζωῆς γιὰ λίγο καιρὸ στὴ λιπόσαρκη ὕπαρξή της. Μὰ μέσα ἀπὸ τὰ θλιβερὰ ἐρείπια τοῦ κόσμου ποὺ πεθαίνει, ἀφοῦ συμπλήρωσε πιὰ τὴν ἱστορική του ἀποστολή, ἕνας νέος κόσμος προβάλλει σιγὰ σιγὰ γιομᾶτος ὑγεία καὶ ρώμη.

Ἀπὸ τὸν καινούργιο αὐτὸν κόσμο θὰ βγῆ ἡ καινούργια τέχνη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΑΒΥΣΣΟΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἦταν ἄνοιξη. Ἡ γυναίκα καθὼς προχωροῦσε, κύταζε γύρω της τοὺς καταπράσινους κάμπους μὲ θάμβος, σὰ νἄβλεπε τὴ φύση νἀνθίζη γιὰ πρώτη φορά. Ἔβλεπε καὶ αἰσθανόταν τὸ κάθε τὶ ξεχωριστά, ἐνῶ τὸ πᾶν τραγουδοῦσε στ᾽ αὐτιά της μιὰ χαρούμενη, θριαμβευτικὴ συμφωνία.

Τὸ πουλὶ ποὺ τσιτσίβιζε, ἡ ξεφουντωμένη παπαροῦνα, τὸ χορτάρι ποὺ ἄστραφτε, τὸ σκυλὶ ποὺ ἀλυχτοῦσε, τὰ παιδιὰ ποὺ πήγαιναν στὸ σκολειὸ χαζεύοντας, οἱ λεῦκες ποὺ ἀσημόλαμπαν τοῦ ψήλου... ὅλα σὰ νὰ εὐτυχοῦσαν ἐκεῖνο τὸ ἀπομεσήμερο. Ἡ γυναῖκα δὲν ἤτάν μόνη. Δίπλα της πήγαινε κ᾽ ἕνας ἄντρας, Πήγαιναν κοντὰ κοντὰ οἱ δυό τους, κι᾽ ἡ γυναίκα κάποτε ἀκουμποῦσε τὸ χέρι στὸν ὦμο του. Ἤθελε μ᾽ αὐτό, ν᾽ ἀνανεώνη τὴν αἴσθηση πὼς δὲν ἦταν μόνη, κι᾽ ὅτι πλάϊ πήγαινε κάποιος ποὺ ἀπάνω του μποροῦσε νὰ στηριχθῆ.

...Ὅταν ὅμως συλλογιζόταν πὼς μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν κ᾽ ἔτσι, τὸ χέρι αὐτὸ τὸ τραβοῦσε, καὶ τότε σὲ μιὰ στιγμὴ ἄλλαζαν ὅλα.

Πόσο θἄθελε νὰ ξέρη τί τοῦ συνέβαινε!

Πῶς ὅμως νὰ τὸ μάθη; Καὶ μόνο σὰν αὐτὸς περνοῦσε τὸ δικό του στὸ μπράτσο της, μιὰ πολὺ μεγάλη χαρὰ τὴν πλημμυροῦσε. Τότε πίστευε πὼς ὅλα θἄμπαιναν ξανὰ στὸν παληὸ δρόμο... Θυμᾶται τὴν πρώτη τους συνάντηση ὕστερα ἀπὸ τὸ φριχτό της πέσιμο. Τότε ποὺ ξαφνικά, ἀδικαιολόγητα, παραδόθηκε σ᾽ ἕναν ἄλλο. Ἡ πρώτη αὐτὴ συνάντηση γίνηκε ἕνα δειλινὸ σὲ κἄποια ἐξοχικὴ γωνιά... Ὅσο νὰ φτάσουν ἐκεῖ δὲν εἶπαν λέξη. Κι᾽ ὅταν ἔφτασαν καὶ κάθισαν κοντὰ—κοντά, σὰν ἄλλοτε, ἐκεῖνος τῆς ἀγκάλιασε τὸ κεφάλι σφιχτά... Κι᾽ αὐτὴ ἔνοιωσε νὰ ἐξαγνίζεται... νὰ γίνεται καθαρή... χωρὶς ἴχνος ἀπὸ τὸ ἁμάρτημά της... Πόσο τὸν εὐγνωμονοῦσε γι᾽ αὐτὸ καὶ πὼς διὰ μιᾶς ὁ κόσμος εἶχε γίνει λαμπρός!... Καὶ θυμᾶται πὼς ἀρχίνησε τότε νὰ τοῦ μιλᾶ μὲ χαρούμενη φλυαρία... τόσο γρήγορα τὸ σκοτάδι εἶχε διάλυθεῖ! Ἀλλὰ ἐνῶ ἔτσι μιλοῦσε καὶ γελοῦσε συλλογιζόταν συνάμα πὼς ἴσως θἄπρεπε νἄναι συγκρατημένη. Ἴσως αὐτὴ τὴ χαρὰ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τὴν δικαιολογήση ἐκεῖνος. Ἴσως ἀπεναντίας θἄπρεπε νὰ εἶναι ἀκόμα συντριμένη. Νὰ σκύβη ἀκόμα ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἀσυγχώρετης πράξης της. Περίεργο, γιατὶ αὐτό; Γίνεται ποτὲς τὴ χαρὰ αὐτουνοῦ ποὺ ξεγυρίζει ἀπὸ βαρειὰ ἀρρώστια νὰ τοῦ τὴν ἐμποδίζη ἡ θύμησή της; Ἂς μποροῦσε νὰ μπῆ στὴν καρδιά της νὰ δῆ τὴν ἀνέπωτη εὐτυχία της!

Καὶ σήμερα πάλι ποὺ βρίσκεται μαζί του ἡ καρδιά της εἶναι ἐλαφρὴ καὶ μιὰ πίστη παιδιάτικη τὴν παραφέρνει, κοὶ νομίζει πὼς ἡ ζωὴ εἶναι ὡραία... ὡραία σὰν τὴν ἀνοιξιάτικη αὐτὴ μέρα... Καὶ σήμερα... καὶ αὔριο... καὶ πάντα ἡ ζωὴ εἶναι ὡραία... Καὶ πόσο καλὰ ἤξερε νὰ τὴν κάνη νὰ ξεχνᾶ ἐκεῖνα ποὺ μεσολάβησαν! Ποτὲ—ποτὲ δὲν τῆς μιλᾶ γιὰ αὐτό. Σὰ νὰ μὴ συνέβηκε τίποτα.

Κι᾽ αὐτὴ ποτὲ δὲν τοῦ μιλᾶ.

Π. χ. δὲν τοῦ λέει πὼς ὁ ἄλλος ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν παρακαλεῖ νὰ γυρίσει πάλι σ᾽ ἐκεῖνον.

—Ὄχι, ὄχι, τοῦ εἶπε προχτὲς ποὺ τὴν σταμάτησε στὸ δρόμο. Ἡ ἱστορία αὐτὴ μεταξύ μας τέλειωσε. Ἔπειτα γιατὶ νὰ σᾶς τὸ κρύψω. Ὅ,τι μ᾽ ἔσπρωξε σιμά σας ἦταν ὅ,τι χειρότερο ἔχω. Καμιὰ εὐγενικὴ ὁρμή, κανένα αἴσθημα δὲ μὲ παρακίνησε σ᾽ αὐτό. Μονάχα μιὰ στιγμὴ ξεχασιᾶς, τίποτα ἄλλο. Καὶ τοῦπε ἀκόμα: Στὴ ζωή μου αὐτὸ θἄναι μιὰ ἀνεξάλειπτη κηλίδα, ἔτσι εἶναι καὶ νὰ τὸ ξέρετε. Κι᾽ αὐτὸς ἔφυγε κατασυγχισμένος.

Τίποτα ἀπ᾽ αὐτὰ δὲν τοῦ λέει. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τί; Τί σημασία μπορεῖ νἄχουν; Τώρα εἶναι εὐτυχισμένη, μὲ τὸν τρόπο ποὺ θέλει νἄναι, ποὺ ὀνειρευόταν πάντα.

Καὶ ξάφνου φώναξε γελαστή:

—Πῶς πεινῶ!

—Πεινᾶς; νὰ πᾶμε κάπου νὰ φᾶς...

Καὶ γελοῦσαν...

Βρῆκαν ἕνα ἐξοχικὸ ἑστιατόριο καὶ μπῆκαν. Στὴν αὐλή του φύτρωναν ἀγριόχορτα, τσουκνίδες, χαμομήλια καὶ σὲ μιὰ κώχη ἕνας σωρὸς γαλάζα καὶ λευκὰ ἀγριόκρινα. Σὲ ἀσβεστωμένους τενεκέδες τοῦ πετρελαίου φύτρωναν δυόσμοι, μαντζουράνες, βιόλες Κότες τριγυρνοῦσαν καὶ κακάριζαν τσιμπῶντας τὸ χῶμα, ποὺ ἀκόμα ἤτανε νωπὸ ἀπὸ τὴ βροχὴ τῆς ἄλλης μέρας. Καὶ στὸ βάθος τῆς αὐλῆς κατὰ σειρὰ καμαράκια πέντε—ἕξη κλειστά. Κἄποιο σιγανὸ τραγοῦδι μέσα ἀπὸ κεῖ ἔφτανε ὡς αὐτοὺς συνοδεμένο μὲ κιθάρα. Στὸ ἑστιατόριο δὲ φαινόταν ψυχή. Κάθισαν σ᾽ ἕνα τραπεζάκι κοντὰ στὴν εἴσοδο, κάτω ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀρρωστιάρικη μυγδαλιά, ποὺ εἶχε ποῦ καὶ ποῦ κανένα ἀνθάκι... Χτύπησαν καὶ σὲ λίγο φάνηκε νἄρχεται, βγαίνοντας ἀπόνα καμαράκι ποὺ τὄκλεισε πίσω του, τὸ γκαρσόνι μὲ λιγδερὰ μαλλιά, καὶ μιὰ βρώμικη πετσέτα ριγμένη στὸν ὦμο.

—Διατάξετε.

Σὲ λίγο ὅτι παράγγελλαν ἔφτασε καὶ ἡ γυναῖκα ἀρχίνησε νὰ τρώη.

Ἔτρωγε ἀνόρεξα. Συχαινόταν τὸ κάθε τι ποὺ ἄγγιζε... οὔτε καὶ πεινοῦσε πιά.

—Ὕποπτο κέντρο, εἶπε ὁ ἄντρας.

—Ναί. . πολύ... σὰ νὰ συμβαίνει κάτι συχαμερὸ γύρω μας, ἀπάντησε ἡ γυναῖκα καὶ πρόσθεσε:

—Καὶ τὰ λουλούδια ἀκόμα εἶναι βρώμικα ἐδῶ μέσα. Ὅταν ἐρχόμαστε εἶχα τὴν αἴσθηση πὼς παντοῦ ἦταν χυμένη μιὰ πάστρα καὶ μιὰ λαμπερότητα, καὶ τώρα ἔχω τὴν αἴσθηση πὼς ὅλα εἶναι βρώμικα.

—Κι᾽ ἔτσι εἶναι. Αὐτὸ ἄλλως τε δὲ συμβαίνει καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου; Πότε εἶναι ὅλη φῶς, καὶ πότε ὅλη σκοτάδι.

—Ναί, εἶπε θλιμμένα ἡ γυναῖκα. Ἔτσι εἶναι. Καὶ σκέφθηκε: Μήπως ἐννοεῖ ἐμένα λέγοντας ἔτσι;

Καὶ κεῖ ξάφνου φάνηκε στὴν εἴσοδο, κίτρινος, ταραγμένος ὁ ἄλλος. Ἡ γυναῖκα ξαφνιάστηκε.

—Χαίρετε, τοὺς εἶπε, βγάζοντας τὸ καπέλο του, καὶ πλησίασε.

—Χαίρετε, τοῦ ἀπάντησε ὁ συνοδὸς τῆς γυναίκας βγάζοντας ἐπίσης τὸ καπέλλο του.

—Σᾶς ἤθελα, εἶπε ὁ ἄλλος γυρνῶντας στὴ γυναῖκα. Σᾶς παρακολουθῶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ βγήκατε ἀπὸ τὸ σπίτι σας.

—Τὶ μὲ θέλετε; Τοῦ ἀποκρίθηκε ἥσυχα αὐτὴ καὶ τὸν κύταξε κατάματα.

—Ἔχομε νὰ δώσωμε κάποιες ἐξηγήσεις.

—Τὶ ἐξηγήσεις; Τὶ ἐξηγήσεις μποροῦμε νάχομε πιὰ ἐμεῖς οἱ δυό; Εἶπε πάλι ἥσυχα ἡ γυναῖκα.

Δὲν τῆς ἀπάντησε ἀλλὰ γυρνῶντας, εἶπε στὸν ἄντρα ποὺ τὴν συνόδευε, μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο!

—Ξέρετε πῶς ἡ κυρία ἦταν ἐρωμένη μου πρὸ ὀλίγου καιροῦ; Σᾶς τῶπε ἢ σᾶς τόκρυψε;

Ἡ γυναῖκα κάρφωσε τὰ μάτια της γιομάτα βεβαιότητα κ᾽ ἐμπιστοσύνη στὸ συνοδό της. Ἀλλὰ τότες συνέβηκε τὸ ἀναπάντεχο. Ἐκεῖνο ποὺ κανένας δὲν περίμενε, ποὺ δὲν ἦταν νὰ γίνη, ἀλλὰ ποὺ γένηκε. Ἡ γυναῖκα, καθὼς εἶχε καρφωμένα τὰ μάτια της γιομάτα βεβαιότητα κι᾽ ἐμπιστοσύνη στὸ συνοδό της, ξάφνου τ᾽ ἀνοιγόκλεισε καὶ βιαστικὰ ἔφερε τὸ χέρι στὸ λαιμό της, σὰ νὰ πνιγόταν. Ὁ συνοδός της ἔλεγε:

—Πῶς, μοῦ τῶπε. Ὅπως θὰ σᾶς εἶπε, δὲν ἀμφιβάλλω,ὅτι μὲ διαδεχτήκατε.

—Ἀκριβῶς. Πρᾶμα ποὺ φανερώνει πὼς ἡ Κυρία ἔχει τὸ θάρρος τῆς γνώμης της.

—Ἁπλούστατα, φέρνεται ἔξυπνα εἶπε ὁ συνοδός. Κάθε ἄλλο θάταν κουτό. Καὶ ἡ κυρία δὲν εἶναι κουτή.

—Κάθε ἄλλο. Καὶ οἱ δυὸ ἄντρες γέλασαν.

—Ἀλλὰ μὲ συγχωρῆτε, δὲ σᾶς ρώτησα τὶ παίρνετε. Εἶπε εὐγενικὰ ὁ συνωδός.

—Τίποτα δὲ θὰ πάρω. Εὐχαριστῶ.

—Τὶ διασκεδαστικὰ πράματα αὐτά.

—Δὲ βαρυέστε, νὰ περνᾶ ἡ ὥρα.

Ἡ γυναίκα ἔνοιωθε κάτι πολὺ περίεργο. Τὸ στῆθος της σὰν νἄχε ἀδειάση ξάφνου καὶ στὸ ἀδειανὸ κουφάρι σὰν νἄχε ἀπομείνη μονάχη ἡ καρδιὰ νὰ χτυπᾶ γρήγορα καὶ δυνατὰ σὰ γροθιὰ σὲ κλειστὸ σεντοῦκι. Κι᾽ οὔτε ἔχανε αὐτὴ τὴν αἴσθηση γιατὶ οἱ δυὸ ἄντρες εἶχαν βαλθεῖ νὰ μιλοῦν ὑβριστικὰ γι᾽ αὐτὴν καὶ νὰ γελοῦν καὶ νὰ κοροϊδεύουν.

—Μιὰ στιγμὴ στὰ καλὰ καθούμενα τὸ πουλὶ ἔκανε φτερά... εἶπε ὁ ἄλλος, καὶ τὴ ρώτησε: Ἀλήθεια γιατὶ φύγατε ἔτσι ξαφνικά;..,

— Καὶ γὼ ὅταν τὴν εἶδα νὰ γυρνᾶ παραξενεύτηκα ... Ἕνα βράδυ, τσούπ! γειά σας κι ἤρθα!

Κι᾽ ἄξαφνα τὴ ρώτησαν ἂν θὰ μείνη ὁριστικὰ μὲ τὸν πρῶτο της φίλο ἢ ἂν θὰ ξαναγυρίση στὸ δεύτερο. Καὶ τὴ ρωτοῦσαν γελώντας καὶ οἱ δυό!

Κι᾽ αὐτὴ χωρὶς λέξη νὰ πῆ πετάχτηκε ὀρθή. Μιὰ στιγμὴ τοὺς κοίταξε καὶ τοὺς δυό,

πότε τὸν ἕνα πότε τὸν ἄλλο, σὰ χαμένη καὶ τράβηξε. Στὴν εἴσοδο στάθηκε μιὰ στιγμὴ νὰ δεῖ ἀπὸ ποῦ νὰ πάει .. ἀλλὰ κατάλαβε πὼς αὐτὸ δὲν εἶχε καμιὰ σημασία ... θὰ πάρη κάτω ... ὁλόϊσα ... Εἶχε ὅμως λησμονήσει τὴ σάκα της καὶ γύρισε νὰ τὴν πάρει ... ξανακάθισε ... οἱ δυὸ ἄντρες ξακολουθοῦσαν νὰ μιλοῦν γι' αὐτὴν πασκίζοντας ποιὸς νὰ πῆ τὰ πιὸ πολλά ... Κι' αὐτὸ τὸ κάναν χωρὶς ἐμπάθεια, χωρὶς μῖσος, χωρὶς κακία ... σὲ τόνο ἀστεῖο. Τόκαναν σὰ νὰ μὴν ἦταν μπροστά.

— Ὥστε ἔλεγε πὼς ἡ σχέση μας ἦτανε γεμάτη ποίηση ... χά! χά! χά! ἔλεγε ὁ συνοδός της

— Ἔτσι συμβαίνει μὲ τὴ γυναῖκα ... ἀφοῦ διασκεδάσει ὡραῖα—ὡραῖα, ἀρχινᾶ καὶ μιλᾶ γιὰ τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἄστρα ...

— Δὲ βαρυέστε, δὲν ἀξίζει τὸν κόπο .. μονάχα ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνεται κανεὶς γελοῖος, εἶπε ὁ ἄλλος.

— Καὶ ποιὸς γίνεναι.

— Γιατὶ μιλοῦν ἔτσι ; Τί τοὺς ἔκαμα ;... συλλογιέται ἡ γυναίκα ; Τί κακὸ εἶδαν ἀπὸ μένα ; Τοὺς πρόσφερα μερικὲς εὐχάριστες ὧρες ποὺ οἱ ἴδιοι τὶς ἀποζήτησαν καὶ τὶς ἔλεγαν ἀνεχτίμητες ! Λοιπὸν γιατί ; Θέλει νὰ τοὺς κάμη αὐτὴν τὴν ἐρώτηση ἀλλὰ εἶναι τόσο σκληρὰ κι' ἀνελέητα τὰ πρόσωπά τους ποὺ φοβᾶται μήν τὴν περιγελάσουν καὶ ξεσπάσουν σὲ γέλοια. Καὶ πῶς πονᾶ ὅταν γελοῦν !

Κι' αὐτοὶ ξακολουθοῦν νὰ τὴν κουρελιάζουν προσφέροντας μ' εὐγένεια τσιγάρα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Κι αὐτὴ νοιώθει σιγὰ σιγὰ κάτι σὰν πνίξιμο νὰ τὴ σφίγγει ὁλοένα καὶ περισσότερο καὶ κάτι σὰν κρυάδες σ' ὅλο τὸ κορμί ... καὶ κρατιέται καὶ παίρνει βαθειὰ τὴν ἀνάσα της γιατὶ δὲ θέλει νὰ κατκλάδουν τί τῆς συμβαίνει Λέει μόνο καὶ σηκώνεται.

— Νὰ φύγομε πιά... νύχτωσε.

Οἱ δυὸ ἄντρες συκώνονται ἐπίσης.

Εἶχε βραδυάσει κι' ἀπὸ τὰ καμαράκια τὰ ζευγάρια ἔβγαιναν κι' ἔφευγαν. Τὸ μισοφαγωμένο φαγὶ τῆς γυναίκας ἔμενε παγωμένο στὸ πιάτο ... ἀηδὲς τὴ θέα ... Χτύπησαν νάρθη τὸ γκαρσόνι κι' οἱ δυὸ ἄντρες ἔκαμαν συγχρόνως τὸ ἴδιο κίνημα νὰ πάρουν τὸ πορτοφόλι τους.

— Ἀφήστε εἶπε ἐκεῖνος ποὺ συνόδευε τὴ γυναίκα. Καὶ πλήρωσε ...

Τὸ δράδυ ἦταν ψυχρὸ κι' ἡ γυναίκα κρύωνε στὸ ἐλαφρό της φόρεμα... Πῆραν κάτω τὴ μεγάλη λεωφόρο τῆς Ἀλεξάντρας πρὸς τὴν πόλη ... Οἱ δυὸ ἄντρες κι' ἡ γυναίκα στὴ μέση. Ὅπως πρέπει.

Ὅσο προχωροῦσαν, ὁ δρόμος γινόταν πολυσύχναστος... ἄνθρωποι, τράμ, αὐτοκίνητα διασταυρώνουνταν... εἶχε σκοτεινιάσει, τὰ φῶτα ἄναβαν. Καθὼς περνοῦσαν τ' αὐτοκίνητα τίναζαν τὶς λάσπες...

—Τὶ θὰ γίνη τώρα συλλογιέται ἡ γυναῖκα... Ποῦ θὰ πάω;... Ἔπειτα ἀπὸ κεῖνο ποὺ συνέβηκε τί θᾶταν φυσικὸ νὰ συμβῆ; Φυσικὸ θᾶταν νὰ πέση μπρὸς σὲ κεῖνο τὸ αὐτοκίνητο ποὺ καταφτάνη... ὄχι... αὐτὸ δὲν ἔχει τὸ κουράγιο νὰ τὸ κάμη .. Φυσικὸ θᾶταν ἐπίσης νὰ φύγη... νὰ ἐξαφανιστῆ. . Θέ μου γιατὶ τὰ εἶπαν ὅλα τοῦτα ; Πῶς νὰ λησμονήσουν ὡς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο πὼς εἶχανε μπροστά τους ἕνα πλᾶσμα σὰν αὐτοὺς μὲ ψυχὴ ποὺ χωρὶς ἄλλο θὰ ὑπόφερε.

Περίεργο... Μὰ γιατὶ τὰ εἶπαν ὅλα τοῦτα ; Τὶ χρειαζόταν; Τὶ τοὺς χρειαζόταν; Πῶς γένηκε νὰ λήσμονήσουν ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο πὼς χωρὶς ἄλλο θὰ πονοῦσε φριχτά !

Τὸ ἀπογευματινὸ τοπεῖο ἔλαμψε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὴ μνήμη τῆς γυναίκας .. ἔλαμψε πολὺ μακρυνό... σὰ νὰ τῶχε δεῖ σὲ μιὰ ἐποχὴ πολὺ περασμένη... κι' ὄχι σὰν πραγματικό, ἀλλὰ σὰν ζουγραφιὰ .. ποὺ εἶχε μάλιστα καὶ κορνίζα.

Κᾶποτε σταμάτησαν νὰ χωρίσουν.

—Καὶ τώρα ποιὸς θὰ συνοδεύση τὴν κυρία; .. εἶπε ὁ ξένος μὲ τὸν ἴδιο περγελαστικὸ τρόπο. Ἡ γυναίκα δὲν ἀπάντησε ἀλλὰ τράβηξε τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε στὸ σπίτι της... Πήγαινε διαστική, καὶ πίσω της ἀκολουθοῦσε σκυφτὸς καὶ συντριμμένος ἐκεῖνος ποὺ λίγες ὧρες πρωτήτερα... τὴν ἄφηνε νὰ στηρίζεται ἐπάνω του μὲ τόση ἐμπιστοσύνη.

—Ἄννα, τῆς ψιθύρισε κάποτε ἱκετευτικά. Ἄννα, λυπήσου με !

Κι' αὐτὴ σταμάτησε καὶ τὸν περίμενε.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Β'.

Ὅταν ὁμιλεῖ κανεὶς μιὰ γλώσσα, τέσσερα πράγματα τοῦ χρειάζεται νὰ ξαίρει τὶς λέξες της, τοὺς φτόγγους τῶν λεξῶν, τοὺς τύπους τωυ, καὶ τὸ μηχανισμὸ ποὺ συνεδένει τὶς λέξες.

Ὅταν ἐπιχειρήσει νὰ τὴ γράψη κιόλας τὴ γλώσσα ποὺ μιλεῖ, τότες τοῦ χρειάζεται κἕνα πέμπτο, ἡ ὀρθὴ γραφὴ τῶν λεξῶν.

Ὅμως βλέπω μὲ λύπη μου πὼς μερικοὶ νεαροὶ ποὺ γράφουνε τώρα τὴ δημοτική μας, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ξαίρουνε σωστὸ κιἀπὸ ραθυμία ἢ ἀπὸ ἀνομπισμὸ δὲ φροντίζουνε νὰ τὰ μάθουνε κἕχουνε κάνει τὴ γλώσσα ποὺ γράφουνε κουλουβάχατα.

Εἶναι κρῖμα ὡστόσο νὰ ἔχει κανεὶς νὰ πεῖ ὡραῖα πράματα καὶ νὰ προσκρούει στὴ μορφὴ ἀπὸ ἐπιμονὴ καὶ συντηρητικότητα.

Ὁποιος γράφει τῆς λέξεως, τῆς ἀνθρωπότητος κτλ. εἶναι ἴσως τέλειος στὴν καθαρεύουσα, μὰ γιὰ τὴ δημοτικὴ εἶναι ἀγράμματος.

Μὴν ταράζεστε γιὰ τὴ λέξη.

Γραμματισμένος ποιὸς εἶναι:

Ὁποιος ξαίρει ἀρχαῖα ἑλληνικά;

—Ὄχι· αὐτὸς εἶναι Ἑλληνιστής.—

Ἀμὲ ποιός; Ὁποιος ἔχει ἐγκυκλοπαιδικὲς γνῶσες;—Ὄχι· αὐτὸς εἶναι ἐγκυκλοπαιδικός, εἶναι σοφὸς ἴσως,

—Ἀμὲ ποιός; αὐτὸς ποὺ ξαίρει γλῶσσες:—Ὄχι· αὐτὸς εἶναι γλωσσομαθής.

—Ποιὸς λοιπόν ;

— Γραμματισμένος λέγεται, ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ παίρνει τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ τὴ γλώσσα καὶ νὰ τὴ γραμματίζει· νὰ τὴν περνᾶ δηλ. στὴν ἐθνικὴ γραμματεία. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκόμη σήμερα ντροπὴ νὰ εἶναι κανεὶς ἀγράμματος στοῦ δικοῦ μας τοῦ λαοῦ τὴ γλώσσα; Ντροπὴ εἶναι νὰ μὴ θέλει νὰ γίνει γραμματισμένος. Κιἀκόμα πιὸ ντροπή, ὅταν δὲν ἀφίνει τουλάχιστο νὰ κάνουμε γραμματισμένη τὴ νέα γενεά, τὰ παιδιά.

Εἶναι εὐγένεια ψυχῆς, νὰ θυσιάζει κανεὶς καὶ λιγάκι τὸ ἐγώ του γιὰ τὴν ἀληθινὴ πρόοδο τῶν μεταγενεστέρωνε.

Γιὰ νὰ μάθετε τὴν καθαρεύουσα χρόνια πήγατε στὸ δάσκαλό της, γιὰ νὰ μάθετε τὴ δημοτικὴ σὲ ποιὸ δάσκαλο ἔχετε πάει;

Βέβαια θὰ μου πεῖτε, πὼς ὁ φυσικὸς ὁ δάσκαλος της σᾶς στάθηκε ὁ Ἑλληνικὸς Λαός. Δὲν ἀντιλέγω. Μὰ γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς ἁπλὰ καὶ μόνο ἀκούοντας τὸν ἀγράμματο λαὸ νὰ διδαχτεῖ, γρειάζονται μερικὰ προσόντα χαρισμένα ἀπὸ τὴ φύση, κιἄλλα μερικὰ ἀποχτημένα

Πρῶτα πρέπει νὰ ξαίρεις καλὰ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀλλὰ ὄχι ἔτσι ποὺ τὴν ξαίρουν οἱ παλαιοὶ διδάσκαλοι τοῦ γένους, δηλαδὴ ὡς ξεροὺς τύπους καὶ ὡς λεξιθηρία, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ! Πρέπει νὰ τὴν ξαίρεις ὡς τέχνη τοῦ λόγου προπάντων, ὄξω ἀπὸ τὶς σχολαστικὲς στενοκεφαλιὲς ποὺ παρακολουθεῖ τὴν ἀρχαιομάθεια στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Ἀκόμα πρέπει νὰ ξαίρεις πῶς πρόφερναν πάνου κάτου τοὺς φτόγγους οἱ ἀρχαῖοι, καὶ νὰ μὴ νομίζεις πὼς ἔτσι ποὺ τοὺς προφέρνουμε ἐμεῖς σήμερα, ἔτσι τοὺς πρόφερναν κἐκεῖνοι, ὅπως νομίζαν οἱ δασκάλοι τῆς περασμένης γενεᾶς κἐπομένως νομίζανε πὼς μὲ τὸ σκολεῖο καὶ μὲ τὴν ἐκπαίδεψη θὰ πᾶμε στὴν ἀρχαία καὶ κάνανε τὴν καθαρεύουσα γιὰ μεταβατικὸ σκαλοπάτι.

Ἔπειτα πρέπει νὰ ξαίρεις καλὰ τὶς ἀρχὲς τῆς γλωσσολογίας, πρᾶμα ποὺ στὴν Εὐρώπη ὅλοι οἱ τελειόφοιτοι τοῦ γυμνασίου τὸ ξαίρουνε, μὰ ἐδῶ ἀκόμη καὶ οἱ καθηγητάδες, ἂν καὶ διδάσκεται 40 χρόνια τώρα ἡ γλωσσολογία στὸ Πανεπιστήμιο, ἔχουνε μεσάνυχτα ἀπ' αὐτὴ τὴ μεριά.

Μὰ πάνου ἀπὸ ὅλα αὐτὰ χρειάζεται νἄχεις μέσα σου τὸ δαιμόνιο τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ τὸ αἴσθημα τῆς δημοτικῆς καλ-

λιλογίας. Ἄμα δὲν τόχεις αὐτό, ὅλα τἄλλα δὲ φελοῦνε.

Ὅλα αὐτὰ βέβαια εἶναι φυσικὰ χαρίσματα καὶ σπάνια βρίσκουνται σὲ ἕναν καὶ τὸν ἴδιον ἄνθρωπο, γιὰ τοῦτο λίγοι εἶναι ποὺ μποροῦν ἴσια καὶ πέρα ἀπὸ τὸ λαὸ διδασκόμενοι νὰ φτειάσσουνε τὴ γραφτή του γλώσσα.

Αὐτοὶ οἱ λίγοι εἶναι οἱ μεγάλοι Δασκάλοι τῆς γλώσσας, οἱ δημιουργοὶ νὰ ποῦμε τοῦ δημοτικοῦ γραφτοῦ λόγου. Ἀπ᾽ αὐτοὺς θὰ βγοῦνε κατόπι οἱ καλοὶ οἱ δασκάλοι ποὺ θὰ διδάξουν καὶ θὰ γραμματίσουν τοὺς ἀγράμματους.

Ὅταν λοιπὸν ὁ καθένας διδαχτεῖ πρῶτα τὴ γλώσσα ἀπὸ ἕνα καλὸ δάσκαλο καὶ τὴ μάθει στὴν ἐντέλεια, τότε μόνο μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ γραμματισμένος καὶ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ὠφελιέται κάθε τόσο ἀπὸ τὸν ἀθάνατο δάσκαλο, τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, παίρνοντας τὴ γλώσσα ἀπ᾽ αὐτὸν καὶ γραμματίζοντάς την.

Ὅσοι γεννηθήκανε καὶ μεγαλώσανσ σὲ κεντρικὲς πολιτεῖες, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ 1880 κἐδῶ, εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνουνε γραμματιστὲς τῆς νέας Ἑλληνικῆς (ἐχτὸς τοὺς εὐνοημένους ἀπὸ τὴ φύση, ὅπως εἴπαμε), γιατὶ ἀπὸ τότε ὁ κόσμος στὰ κέντρα ἔπαψε νὰ μιλᾶ τὴ γλώσσα του.

Μαθαίνει κουτσὰ Ἀττικὰ καὶ Φράγκικα στραβὰ καὶ γράφει τὴν Φραγκάττικη. Στὰ παιδιά του αὐτήνα διδάσκει, μὲ τὴν ἰδέα πῶς τοὺς διδάσκει ἑλληνικά, κἔτσι συμβαίνει τὰ παιδιὰ νὰ μάθουνε καὶ τὴ Φραγκάττικη. Γιὰ τοῦτο τώρα ποὺ ἐπέβαλε τὸ κράτος της ἡ δημοτικὴ καὶ ἀνάγκασε καὶ τὸ Κράτος νὰ ἐπιβάλει τὴ δημοτική, ἐπειδὴ δὲν τὴν ξαίρουνε πιὰ σωστὰ, γράφουν ὅλοι λίγο πολὺ τὴ μιχτή. Δηλαδὴ σύνταξη φράγκικη, λεξιλόγιο μᾶλλον ἀρχαϊκὸ κἐκεῖ ἀκόμα ποὺ δὲ χρειάζεται, καὶ τυπικὴ ἀνακατωσούρα ὅσο δὲ γίνεται.

Ὅταν γράφεις ὡς λογοτέχνης ἢ καὶ ὥς ἐπιστήμονας μέσ᾽ ἀπ᾽ τὸ γραφεῖο σου ἔχεις καθῆκο νὰ γράψεις τὴν καθάρια δημοτική.

Ὅμως ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς μεταρρύθμισης εἶναι γεγονὸς κοινωνικὸ καὶ εἶναι ἀνάγκη πραχτικὴ ἢ ὁπωσδήποτε ὑποχωρητικὴ πολιτικὴ στὴν ἐκπαιδευτική ἐφαρμογή.

Ἂς μπῆ ἡ δημοτική, ἡ δημοτικὴ ἔστω καὶ μὲ μερικὲς ὑποχώρησες.— Τὰ λέγω ἐγὼ ποὺ εἶμαι ὁ σημαιοφόρος τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, γιατὶ ξαίρω τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ στὸ ζήτημα αὐτό—καὶ μετὰ μια γενεά, θὰ γράφει ὁ κόσμος τὴν αὐστηρότερη δημοτική, ποὺ φοβοῦμαι πῶς καὶ τὰ πιὸ ἄκρα ποῦ θεωροῦμε σήμερα, τὰ ἐγγόνια μας θὰ τὰ θεωροῦνε πολὺ συντηρητικά.

Παράδειγμα ἡ καθαρεύουσα. Ὁ Κοραῆς πῆρε τὴ δημοτικὴ καὶ τὴν περνοῦσε στὸ ἀττικὸ τυπικό, ἡ δεύτερη γενεὰ ἄλλαξε ὅλο τὸ λεξιλόγιο μὲ ἀρχαϊκὸ καὶ ὅλα τὰ λείψανα τῆς δημοτικῆς στὴ γραφτὴ τὰ πέταξε Καὶ μόνο τότε σταμάτησε ὅταν τῆς εἶπαν ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἀρχαῖα ἔτσι ποὺ τὰ προφέρνουμε ἐμεῖς καὶ ὅτι λὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πᾶμε στὴν ἀρχαία. Μὰ ὅταν πρόκειται γιὰ ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς πρὸς τὸ δημοτικότερο, δηλαδὴ πρὸς τὴ ζωή, ποιὸς θὰ τὶς σταματήσει τὶς ἐπερχόμενες γενεὲς ἀπὸ τὸ νὰ ἐφαρμόσουν τὴ γλώσσα τους μὲ τὴ ζωή;

Γιὰ νὰ γράψει κανεὶς τέλεια τὴ νέα ἑλληνική γλώσσα θὰ βάλει στημόνι τὴν ἰδιαίτερη ντοπιολαλιὰ τῆς πατρίδας του καὶ ὑφάδι τὴν κοινὴ δημοτικὴ γλώσσα.

Ὅσοι ἀναθραφήκανε τὰ κάτω χρόνια στὴν Ἀθήνα καὶ στἄλλα κέντρα, δική τους ντοπιλαλιὰ δὲν ἔχουνε πιά, τοὺς τὴ χάλασε τὸ σκολειὸ μὲ τὰ φραγκάττικα.

Ἔτσι χάσανε τὸ αἴστημα τῆς γλώσσας, χάσανε καὶ τὸ νεοελληνικὸ ὕφος, τὴ νέα ἑλληνικὴ σύνταξη, τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας νὰ ποῦμε. Ξεχάσανε καὶ τὸ νέο λεξιλόϊ τὸ πλιότερο καὶ βρίσκουνται σὲ γλωσσικὸ χάος, μὰ δὲν τὸ νιώθουνε, ὅπως λ. χ. οἱ κάτοικοι τῆς γῆς δὲ νιώθουνε πῶς ταξιδεύουνε μὲς τὸ οὐράνιο χάος καὶ θαρροῦνε πῶς κάθουνται ἥσυχα πάνου στὴ γῆς κἔχουνε ἀπὸ πάνω τους στερεότατο οὐρανὸ, ἔτσι κι᾽ αὐτοὶ θαρροῦνε πῶς γράφουν ἑλληνικά, ὡστόσο γράφουνε Φραγκάττικα ἀκόμα· ἔχουνε δηλ. στημόνι τὸ γαλλικὰ συνταγμένο Ἀττικόμορφο τερατούργημα τοῦ σκολειοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ φάδι, τῆς δημοτικῆς τὰ λείψανα, ποὺ κατορθώσανε νὰ σωθοῦνε κάπου μὲς στὴν ψυχή τους ἀπὸ τοῦ δκσκάλου τὴν καταδίωξη κι᾽ ἀπὸ τὴ συνεργιὰ τοῦ σχολαστικοῦ ἑλληνικοῦ Τύπου.

Τέτοια γλώσσα, ἐθνικὴ γραφτὴ γλώσσα, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει καὶ μὴ χάνεστε.

Ἐκεῖνοι ποὺ πρωτοβάλανε τὰ θεμέλια τῆς καθαρεύουσας πιστέβανε πῶς οἱ ἀρχαῖοι

πρόφερναν τοὺς φθόγγους ἔτσι ποὺ τοὺς προφέρνουμε ἐμεῖς σήμερα διαβάζοντες τἀρχαῖα κείμενα. Νομίσανε λοιπὸν πῶς μὲ τὸ σκολειὸ καὶ μὲ τὴν ἐκπαίδεψη θὰ καταφέρουνε νὰ μᾶς κάνουνε νὰ μιλοῦμε σὰν τοὺς ἀρχαίους. Ὥστε ἰδανικὸ τῆς καθαρεύουσας, ὅτι κιἂν ποῦνε, εἶναι νὰ φτάσει στὴν ἀρχαία Ἀττική.

Αὐτὸ εἶναι. Εἰδεμὴ ποιὸν ἄλλο λόγο ἔχει ἡ καθαρεύουσα. Οἱ περισσότεροι οἱ καθαρευουσιάνοι ἀφτὸ ἀκόμα ἔχουν ἰδανικὸ κιαὐτὸ πιστέβουνε. Γιατὶ δὲν πῆραν εἴδηση πῶς αὐτὸ εἶναι ἀνθρώπινα ἀδύνατο καὶ βιολογικὰ σόλοικο.

Πιστεύω πῶς οἱ τέτοιοι (ἄμα δὲν εἶναι χαλασμένος ὁ μηχανισμὸς τοῦ ἐγκεφάλου τους), μόλις πειστοῦνε πῶς εἶν᾽ ἀδύνατο νὰ φτάσουμε πίσω στὴν ἀρχαία, γιατὶ δὲν προφέρνουμε ἐμεῖς ἔτσι ποὺ πρόφερναν ἐκεῖνοι τοὺς φτόγγους, οὔτε καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ τοὺς προφέρουμε πιὰ (ἀφοῦ καλὰ καλὰ δὲν ξαίρουμε καὶ πῶς τοὺς πρόφερναν) αὐτοί, λέγω, θὰ στείλουν ἀμέσως στὸν κόρακα τὴν καθαρεύουσα καὶ θὰ γράψουνε τὴ δημοτική.

Οἱ ἄλλοι ποὺ ξαίρουν πῶς ἰδανικὸ τῆς καθαρεύουσας εἶτανε νὰ φτάσει τὴν ἀρχαία, μὰ πῶς αὐτὸ εἶναι ἀνθρώπινα ἀδύνατο, κἐξακολουθοῦνε ἀκόμη νὰ εἶναι καθαρευουσιάνοι, αὐτεὶ τὸ κάνουν οἱ περισσότεροι ἀπὸ ραθυμία. Ὡστόσο οἱ ἠθικοὶ ἀπὸ δαύτους ὁμολογοῦν ὅτι βέβαια ἡ δημοτικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ γραφτὴ γλώσσα τοῦ ἔθνους ἡ μελλούμενη Μὰ οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦνε, δὲν ἔχουνε καιρὸ κτλ. νὰ τὴ μάθουνε. Ἀντίδραση αὐτοὶ καμμιὰ δὲ φέρνουνε στὴ μεταρρύθμιση, γιατὶ εἶναι, εἴπαμε: ἠθικοί.

Τέτοιοι εἶναι πολλοί, γιατὶ εὐτυχῶς τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος ἔχει μέσα του ἀρκετὴ ἠθικὴ ἀκόμα.

Ἐδῶ σημειώνω πῶς ὁ Φωτιάδης ὁ γιατρὸς στὰ ἑξήντα του χρόνια πρωτοεπιχείρησε νὰ γράψει τὴ δημοτική, ἀρνούμενος ὅλο τὸ προηγούμενο καθαρευουσιάνικο ἔργο του. Ἡ δημοτική του εἶναι πρότυπο γλώσσας. Ὁ Ν. Δεκαβάλλας—ὁ ἄτυχος φίλος—, παιδὶ τίμιο, γλωσσολόγος γερός, ὅταν τὸν ἐρώτησα: γιατὶ δὲ γράφει τὰ ἄρθρα του λίγο σὲ πιὸ ἀνειμένη καθαρεύουσα; μοῦ εἶπε: Ἀφοῦ γιὰ τὸν ἕνα ἢ γιὰ τὸν ἄλλο λόγο δέ μοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ γράφω στὴ γλώσσα ποὺ γράφεις ἐσὺ τὰ δικά σου, δὲν ὑπάρχει λόγος νἀλλάξω καθαρεύουσα.

Αὐτὰ τὰ δυὸ παραδείγματα μοῦ φαίνονται ἀρκετὰ χαραχτηριστικὰ γιὰ ὅσα εἴπαμε παραπάνου.

Δυὸ ἄνθρωποι ἠθικοί. Ὁ ἕνας «δυνάμενος χωρεῖν ἐχώρησε» Ὁ ἄλλος εἶπε, εἰλικρινὰ πῶς δὲν μπορεῖ ὁ ἴδιος. ἀλλὰ αὐτὴ ποὺ γράφουμε ἐμεῖς αὐτὴ εἶναι ἡ γλώσσα.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΤΑ ΕΚΑΤΟΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΥ

Α΄.

Σὲ λίγους μῆνες, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1927, θὰ γιορτασθοῦν στὴ Γαλλία τὰ ἑκατόχρονα τοῦ ρωμαντισμοῦ. Ὡς τόσο, καθὼς συχνὰ συμβαίνει, τώρα τελευταῖα, σὲ παρόμοιες περιστάσεις, καὶ πολὺ περισσότερο τούτη τὴ φορά, ὅπου δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα πρόσωπο μόνον, συγγραφέα ἢ καλλιτέχνη, ἀλλὰ γιὰ λεγεῶνα ὁλόκληρη ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν, ἡ σχετικὴ κίνηση τοῦ ἑορτασμοῦ, ἄρχισε πολὺ πρὶν ἀπ᾽ τὴν προσδιορισμένη ἐποχὴ μὲ πρωτοφανῆ ζέση ποὺ ὁλοένα θ᾽ αὐξάνει ὅσο περισσότερο θὰ πλησιάζομε στὴν ἡμέρα ὅπου θὰ κλείσουν ἑκατὸ ἀκριβῶς χρόνια ἀφότου δημοσιεύτηκε τὸ σημαντικώτερο γιὰ τὶς συνέπειες ποὺ εἶχε μανιφέστο τοῦ γαλλικοῦ ρωμαντισμοῦ, ὁ περίφημος πρόλογος τοῦ «Κρόμβελλ». Μῆνες τώρα σὲ διάφορα περιοδικὰ τῆς Γαλλίας δημοσιεύονται μελέτες γιὰ τοὺς ρωμαντικούς, γιὰ τὴν γέννηση, τὴν φύση, τὴν σημασία καὶ τὸ ἄπλωμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, γιὰ τὴν ἐπιρροὴ ποὺ εἶχε σ᾽ ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς ζωῆς, γιὰ τὶς διάφορες ἐκδηλώσεις του, γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὶς μεταμορφώσεις ποὺ ὑπέστη ὡς σήμερα, καὶ παράλληλα μὲ τὶς μελέτες ἐκδίδονται καὶ ἀγγέλλονται πλῆθος βιβλία κάθε εἴδους γιὰ τοὺς ρωμαντικοὺς καὶ τὸν ρωμαντισμὸ ἐν γένει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ρωμαντικῶν, μεγάλων καὶ δευτερευότερων, ποὺ καὶ αὐτὰ ξαναεκδίδονται σὲ ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις· Ἀπὸ ὅ,τι ὡς τώρα διάβασα, σχημάτισα τὴν γνώμη ὅτι τὸ γενικὸ πνεῦμα ποὺ ἐπικρατεῖ σήμερα στὴ Γαλλία, ὅσον ἀφορᾶ τὸν ρωμαντισμό, εἶναι μᾶλλον εὐνοϊκό. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐθνικιστές, τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μωρρὰς καὶ τοῦ Λέοντος Ντωντέ, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ρωμαντισμὸς ὑπῆρξε ὀλέθριος γιὰ τὴν Γαλλία, ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ ὅσοι ἀκόμη, ὅπως ὁ καθηγητὴς στὴ Σορβόννη, Δανιὴλ Μορνέ, πιστεύουν ὅτι ὁ ρωμαντισμὸς δημιούργησε πολὺ λίγες, πραγματικὰ νέες, ἀξίες, μιλοῦν γι᾽ αὐτόν, σὰν γιὰ ἕνα μεγάλο πνευματικὸ κίνημα, ἀπ᾽ τὰ μεγαλείτερα τῶν αἰώνων, ποὺ ἀνερρίπισε καὶ ἀναζωογόνησε τὴν ξεραμένη

ἀπ' τὸν ὑστεροογέννητο καὶ νεκρὸ πιὰ κλασσικισμὸ σκέφη καὶ τὴν σκεβρωμένη αἴσθηση τῶν ἀνθρώπων τοῦ 1820 καὶ 1830, σὰν γιὰ μιὰ μεγάλη εὐεργετικὴ πνοὴ ποὺ γονιμοποίησε ὅλου τοῦ κόσμου τὶς λογοτεχνίες, σὰν γιὰ ἕναν ἀκράτητον ἐπαναστατικὸ χείμαρρο ποὺ ἐσάρωσε στὸ πέρασμά του ὅλες τὶς σάπιες, κούφιες, ἀποσυντεθειμένες ἀξίες τῆς τέχνης καὶ τῆς ζωῆς. Ἕνα τόσο μεγάλο καὶ πλατὺ κίνημα δὲν ἦταν δυνατὸν φυσικὰ νὰ μὴν ἔχει καὶ ἀνάλογο ἅπλωμα σὲ χρόνο καὶ τόπο. Καὶ εἶναι γνωστὸ πράγματι, ὅτι χρονικῶς μὲν ἀπὸ τὴ γέννηση ὡς τὸ σβύσιμό του καὶ στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Γερμανία ἁπλώνεται σὲ ἑκατὸ ὁλόκληρα χρόνια, ἀπ' τὸ 1750 ὡς τὸ 1850 περίπου ὁ ρωμαντισμός, καὶ τοπικῶς, σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Δὲν ἐξακριβώθηκε ἀκόμη, οὔτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἐξακριβωθεῖ—τὰ ζητήματα αὐτὰ μένουν πάντα μπερδεμένα—ποὺ πρωτοφάνηκε ὁ ρωμαντισμός. Ἄλλοι λένε στὴν Ἀγγλία μὲ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀσσιανοῦ (1760), μὲ τὰ πρῶτα ἔργα τῶν «λιμνιτῶν» («*lakistes*») ποιητῶν, τοῦ Γουορτσγουόρθ, τοῦ Σούθεϊ καὶ τοῦ Κόλεριτζ, μὲ τὰ ἔργα τοῦ *Burns* καὶ τοῦ Γιούγκ (τὶς περίφημες ἰδίως «Νύχτες» του), τοῦ Καρόλου Λάμπ, τοῦ Κιάμπελ καὶ, λίγο ἀργότερα, μὲ τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Οὐάλτερ Σκώττ, ἄλλοι λένε στὴν Γερμανία μὲ τὰ νεανικὰ ἔργα τοῦ Γκαῖτε, καὶ μὲ ὅλα σχεδὸν τοῦ Σίλλερ καὶ ἄλλοι τέλος στὴν Γαλλία μὲ τὸν Ρουσσώ. Τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ὁ ρωμαντισμὸς εἶταν μιὰ νέα αἰσθηματικὴ καὶ πνευματικὴ κατάσταση ποὺ κυοφορήθηκε τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη, τὴν πιὸ πολιτισμένη τοῦ ἀχίστου, ἄλλοῦ λιγώτερο καὶ ἀλλοῦ περισσότερο ἔντονα, ἀλλοῦ λιγώτερο καὶ ἀλλοῦ περισσότερο συνειδητὰ καὶ ποὺ τὶς πυκνότερες λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις εἶχε πρῶτα στὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Γερμανία καὶ ἀργότερα στὴν Γαλλία, τὴν Ἰταλία καὶ στ' ἄλλα ἔθνη. Σπουδαία πηγὴ καὶ μνημεῖο ἀπ' τὰ σημαντικώτερα τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ γιὰ τὴν ἐπίδοση ποὺ εἶχαν καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ὡς ἔργο ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ ρωμαντισμοῦ, θεωροῦνται τὰ ποιήματα τοῦ Ὀσσιανοῦ.

Τὰ ποιήματα αὐτὰ ποὺ πρωτοτυπώθηκαν τὸ 1760, καὶ εἶχαν εὐθὺς ἀμέσως τρομερὴ ἀπήχηση σὲ ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη (1) ἦταν μιὰ μίμηση πολὺ κατώτερη ἀπ' τὸ πρωτότυπο, θρύλων καὶ λαϊκῶν τραγουδιῶν τῆς Σκωτίας ποὺ ἀνεφέροντο στὸν Ὀσσιανό, ἥρωα καὶ βάρδο σκῶτο τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος, καὶ ποὺ εἶχαν διατηρηθεῖ ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Μάκφερσον, ὁ ὁποῖος καὶ τὰ μιμήθηκε. Καὶ δὲν εἶναι περίεργο ὅτι ἡ μίμηση τοῦ Μάκφερσον εἶχε πολὺ περισσότερη ἐπιτυχία ἀπὸ τὰ πρωτότυπα λαϊκὰ τραγούδια τοῦ Ὀσσιανικοῦ κύκλου ποὺ εἶχε μιμηθεῖ καὶ ποὺ κι' αὐτά, ἐξ αἰτίας του, κινῆσαν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ διαβαστήκαν γιατὶ στὰ δικά του ὁ Μάκφερσον εἶχε βάλει ὅλη τὴν ψυχή του, ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς του, μὲ ὅλη τὴν ἀόριστη θλίψη της, μὲ ὅλη τὴν εμβύθη της μελαγχολία, ἕναν ὀξύτερο καὶ πιὸ τολμηρὸ συναισθηματικὸ τόνο, συγχρόνως ὅμως καὶ ὅλο τὸ χρῶμα καὶ ὅλες ἐκεῖνες τὶς περιγραφὲς μοναχικῶν καὶ ἀγρίων τοπίων, ποὺ τόσο τότε ἀρέσαν. (1) Στὸν Ὀσσιανὸ βρίσκομε τὰ πρῶτα καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ οὐσιαστικώτερα ἴσως γνωρίσματα τοῦ ρωμαντισμοῦ: τὸν ἀόριστο ρεμβασμό, τὴν ἀγάπη τῆς μόνωσης, τὴν δίχως ὡρισμένη αἰτία μελαγχολία, ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀκαθόριστες μουσικὲς διαθέσεις τῆς ψυχῆς, ὅλη τὴν μέχρι νοσηρότητος ὀξύτητα ἐκείνη τῆς αἰσθαντικότητος, ποὺ παρουσίασε ἀργότερα τόσες πολλὲς καὶ ποικίλες ἐκδηλώσεις. Ἕνα ἄλλο γνώρισμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, ὄχι λιγώτερο χαρακτηριστικὸ ἀπὸ τὰ ὀσσιανικά, πρωτοφανερώθηκε στὰ πρῶτα ἔργα τῶν Ἄγγλων «λακίστ» καὶ ἦταν ἡ ἐπαναστατικότητα καὶ ἡ ἀνταρσία, οἱ ἀντικοινωνικὲς διαθέσεις, ἡ «στείρα καὶ μισάνθρωπη δυσαρέσκεια ἐναντίον τῶν καθεστώτων θεσμῶν τῆς κοινωνίας». (2) Καὶ πράγματι, λέγει ὁ Ταίν, ὁ Σούθεϊ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του ποιήματα, τὸ «Γουὼτ Τάϊλερ», παρουσιάστηκε μὲ ὅλο τὸν ἐνθουσιασμὸ ἑνὸς ἐπαναστάτη, ὁ Κόλεριτζ σκέφθηκε νὰ ἱδρύσει στὴν Ἀμερικὴ μιὰ κομμουνιστικὴ κοινωνία «καθαρισμένη ἀπὸ παπάδες καὶ βασιλεῖς» καὶ ὁ Γουορτσγουόρθ ὁ πιὸ μετριοπαθὴς ἀπ' ὅλους, ἐντεμπουτάρισε μὲ στίχους γεμάτους ἀντιβασιλικὸ ἐνθουσιασμό. Γλήγορα ὡς τόσο ἔγιναν καὶ οἱ τρεῖς συντηρητικοί. Στὶς λογοτεχνικὲς ὅμως ἰδέες καὶ προτιμήσεις των, ἐξακολούθησαν χωρὶς νὰ ὀπισθοχωρήσουν οὔτε στιγμή, νὰ τραβοῦνε ὁλόενα ἐμπρός. Βίαια κόβουν κάθε δεσμὸ μὲ τὴν κλασικὴ παράδοση, καὶ σέβοντάς την ὁλόκληρα, πᾶνε καὶ ζητοῦν πρότυπα φιλολογικὰ στὴν Ἀναγέννηση καὶ στὸν Μεσαίωνα. Καὶ αὐτὸ — ἡ ἐπιστροφὴ στὸν Μεσαίωνα καὶ στὸν 16ον αἰῶνα (στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Γαλλία) εἶναι ἕνα ἀκόμη γνώρισμα τοῦ ρωμαντισμοῦ. Καὶ οἱ γάλλοι καὶ οἱ ἄγγλοι καὶ οἱ γερμανοί, αἰσθανόμενοι πόσο κοφιος εἶχε καταντήσει ὁ κλασσικισμός, δὲν ζητοῦσαν νὰ πάρουν ἀπ' τὴν μεσαιωνικὴ τέχνη καὶ φιλολογία φόρμες μόνον — μόνη ἡ φόρμα δὲν σημαίνει τίποτε— ἀλλὰ ἰδίως θέλαν νὰ ποτιστοῦν ἀπ' τὴν ἀγνότητα, ἀπ' τὴν ἀφέλεια, ἀπ' ὅλον τὸν αὐθόρμητο καὶ ἀπροσποίητο, γνήσιο καὶ εἰλικρινῆ τόνο, τὸν αἰσθηματικὸ — αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο καὶ καθόλου ρασιοναλιστικό,—τῶν μεσαιωνικῶν τεχνιτῶν. Ὁ τόνος αὐτὸς ποὺ τόσο εἶχε λείψει ἀπ' τὴν κλασσικὴ λογοτεχνία, τὴν κρύα καὶ ἄχρωμη, τὴν περίτεχνη καὶ ρηχὴ στὴν παρακμή της, καὶ ποὺ δὲν ἦταν πιὰ παρὰ ἕνα μορφικὸ μόνον διανοητικὸ μηχανικὸ κατασκεύασμα, τοὺς φαινότανε τὸ πιὸ ἄσφαλτο δεῖγμα τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὀμορφιᾶς. Γιὰ τὴν ποίηση εἰδικώτερα ἐπίστευαν ὅτι καθὼς εἶχε ἐκδηλωθεῖ στὸν Μεσαίωνα, ὄχι «γραμμένη στὸ νεκρὸ χαρτὶ καὶ προωρισμένη γιὰ τὴν βουβὴ μόνον ἀνάγνωση» ἀλλὰ σὰν ἕνα ζωντανό, φαιδρὸ τραγοῦδι «ποὺ συνώδευε καὶ διαπερνοῦσε, πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις, μὲ τοὺς ἠχηροὺς τόνους του, τὴν ποικίλη, εὔθυμη, πολύχρωμη ὑπαρξη», εἶταν πολὺ πιὸ κοντὰ στὸ ἰδεῶδες τῆς ποί-

(1) Ὁ ποιητὴς αὐτὸς τοῦ ἀορίστου, αὐτὴ ἡ ὁμίχλη τῆς φαντασίας, τὸ ἄναρθρο αὐτὸ παράπονο τῶν θαλασσῶν τοῦ Βορρᾶ» ἔγραφε, πολὺ ἀργότερα, τὸ 1820, γιὰ τὸν Ὀσσιανό, ὁ Λαμαρτίνος, ὁμολογώντας ὅτι εἶχε ἐπηρεασθεῖ ἀπ' τὸν Ἄγγλο βάρδο.

(1) Τὰ ποιήματα τοῦ Μάκφερσον ἀρέσαν καὶ σὲ πολλοὺς κλασσικούς.

(2) Ταίν, Ἱστορ. τῆς Ἀγγλ. Λογοτεχνίας.

ησης— ἂν μπορεῖ νὰ ἐννοειθεῖ ἰδεῶδες στὴν ποίηση— παρὰ ἡ σημερινή. Τὴν ἰδέα αὐτὴ εἶχαν κυρίως οἱ γερμανοὶ ρωμαντικοὶ οἱ ὁποῖοι εὕρισκαν ἀμεσώτερη καὶ πληρέστερη καὶ μόνη τέλεια συνεπῶς — ἰδανική — τὴν μεσαιωνικὴ ποίηση — τὴν ποίηση τῶν ἐρωτικῶν τραγουδιστῶν, τῶν «μαϊστερσίγγερ», καὶ τὴν λαϊκὴ γιατὶ σὰν τὸν ἀρχαῖο λυρισμό, συνοδευόντανε ἀπὸ χορὸ καὶ τραγοῦδι. Στὸ ζήτημα ὅμως αὐτὸ δὲν εἶχαν δίκαιο. Λησμονοῦσαν ὅτι ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσική, μοῖραῖα μὲ τὴν ἀνάπτυξή των, θὰ ἐχωρίζονταν, θὰ ἐγίνονταν τέχνες αὐτοτελεῖς, καὶ ὅτι ἔτσι πλουτισμένες καὶ πολυσύνθετες, αὐτὲς καθ' ἑαυτές, θὰ ἦταν ἀδύνατο, χωρὶς ν' ἀλλοιωθοῦν ἢ νὰ φτωχήνουν, νὰ ἑνώσουν τὰ ἐκφραστικά των μέσα σ' ἕνα ὅλο ὀργανικὸ καὶ ὄχι ἐξωτερικὸ καὶ πλαστὸ μόνον.

Στοὺς πρώτους ἄγγλους ρωμαντικοὺς (1780—1795 περίπου) συναντοῦμε καὶ ἕνα ἄλλο γνώρισμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, ἢ μᾶλλον τὴν πραγματοποίηση μιᾶ, νέας καὶ γονιμώτατης ἰδέας, τῆς ἰδέας τῆς «ἱστορικῆς ἀλήθειας». Οἱ κλασσικοὶ στὰ ἔργα τους ἔβλεπαν τοὺς τύπους καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς τους, σὲ ὁποιο τόπο καὶ σ' ὁποιαδήποτε ἐποχὴ καὶ ἂν ἀναφέρονταν. Ἕνα πρόσωπο ἑλληνικῆς τραγῳδίας τοῦ Ρακίνα μιλοῦσε σὰν γάλλος τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ὄχι σὰν ἀρχαῖος ἕλληνας ὡρισμένης ἐποχῆς. Οἱ πρῶτοι ἄγγλοι ρωμαντικοὶ προσπαθοῦσαν νὰ παραστήσουν τοὺς τύπους κάθε τόπου καὶ ἐποχῆς μὲ τὸν ἰδιαίτερό τους χαρακτῆρα, τόσο τὸν ψυχικὸ («*couleur morale*») ὅσο καὶ τὸν ἐξωτερικό, κοστούμια, σπίτια, ἔπιπλα κτλ. «*couleur locale*». Εἶναι γνωστὸ τί ἀνάπτυξη ἐπῆρε ἀργότερα ἡ ἰδέα αὐτὴ καὶ πόσο γόνιμη ἐστάθηκε. Τὸ ἱστορικὸ θέατρο καὶ τὸ μυθιστόρημα, ὁ Μπαλζὰκ καὶ κατόπιν οἱ νατουραλιστὲς στὴν «*couleur locale*» καὶ «*morale*» ὑπὸ διάφορους τόπους καὶ μορφὲς (1), ἐστήριξαν τὶς θεωρίες των, καὶ μ' αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ἐθρέψαν τὸ ἔργο τους. Ὅταν πρωτοβγῆκε φάνηκε τόσο γόνιμη καὶ σωστὴ ἡ ἰδέα αὐτὴ στὴν Ἀγγλία ὥστε ἀπ' τὴν λογονεχνία ἀπλώθηκε εὐθὺς καὶ στὶς ἄλλες τέχνες (2). Γλήγορα ὡς τόσο, λέγει ὁ Ταίν, οἱ ἄγγλοι λογοτέχνες κατάλαβαν ὅτι «ὁ μοντέρνος τόνος προδίδεται μοιραία στὰ λόγια ποὺ κάνομε νὰ λένε τ' ἀρχαῖα πρόσωπα, καὶ ὅτι ὁ ἱστορισμὸς ἔπρεπε νὰ περιορισθεῖ στὴν κριτικὴ καὶ τὴν ἱστορία, δηλαδὴ στὴν ἔκθεση καὶ τὰ σχόλια τῶν δοκουμέντων. Μοῦ φαίνεται, ἐξακολουθεῖ ὁ μεγάλος κριτικός, ὅτι ἀπ' ὅλα τὰ ὡραῖα τοπία, τὰ πραγματικὰ ἢ φανταστικά, ἀπ' ὅλα τὰ μεγάλα γεγονότα ποὺ συνέβηκαν ἢ εἶναι θρῦλος μόνον, ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν τόπων, κανένα δὲν λησμόνησαν ὁ Μωϋ, ὁ Λάμπ ὁ Κάμπελ. Σ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως δὲν ὑπάρχουν παρὰ ντεκὸρ καὶ σκηνοθεσία.. Τὰ αἰσθήματα εἶναι πλαστά. Ὅλοι αὐτοὶ γνωρίζουν τοὺς τόπους καὶ τὶς ἐποχὲς σὰν ἀρχαιολόγοι καὶ ταξιδιῶτες. Στὰ ἔργα ποὺ Γουώλτερ Σκώτ, τὰ κοστούμια, τὰ τοπία, ὅ,τι ἐξωτερικὸ μόνον ἐν γένει, εἶναι ἀκριβές. Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἐκπολιτισμένα, ἐξωραϊσμένα, φκιασμένα σύμφωνα μὲ τὸ νεώτερο γοῦστο.

Ὡς τόσο τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ τοῦ ἱστορισμοῦ, ἂν καὶ ἔγιναν γλήγορα αἰσθητά, δὲν ἐμπόδισαν, τὸν Γουώλτερ Σκώτ τοὐλάχιστον, ποὺ τὰ εἶχε σὲ μεγαλείτερο βαθμὸ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, γιατὶ εἶταν καὶ ἀποκλειστικὰ σχεδὸν ἱστορικὸς μυθιστοριογράφος, νὰ διαβαστεῖ καὶ νὰ ἐξασκήσει τεράστια ἐπιρροὴ ὄχι μόνον στὴν Ἀγγλία ἀλλὰ καὶ σ' ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη.

Στὴν ἐπιρροή, ἀπ' τοὺς Ἄγγλους, μόνον ὁ Βύρων τὸν ἔφτασε (καὶ τὸν ξεπέρασε ἴσως). Σύγχρονός του, σχεδόν, εἶναι ἀπ' τοὺς τρεῖς τέσσερις κορυφαίους ρωμαντικοὺς τῆς Εὐρώπης, ποὺ σὲ ὡρισμένους τόπους (ὅπως στὴ Ρωσσία π. χ. καὶ σ' ἐμᾶς ἐδῶ) εἶχε τὴν μεγαλείτερη ἐπιρροὴ καὶ ὁ ὁποῖος ἐπροίκισε τὸν ρωμαντισμὸ μὲ μερικὲς ἀπ' τὶς πιὸ πρωτότυπες καὶ χαρακτηριστικές νότες του. Ἰδίως οἱ τύποι τῶν ἐπικολυρικῶν καὶ τῶν λυροδραματικῶν του ἔργων ὑπῆρξαν γιὰ πολὺ καιρὸ οἱ ἀντιπροσωπευτικώτεροι τοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη του διάθεση, ὁ τόνος του, ἀπ' τὸ 1815 ὡς τὸ 1840, εἴκοσι πέντε περίπου χρόνια, ἔκανε ὅλο τὸ γῦρο τοῦ κόσμου.

Εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ὑπῆρξε ποιητὴς Εὐρωπαῖος σ' ὅλη αὐτὴ τὴν περίοδο (καὶ σ' ὡρισμένους τόπους, ὅπως στὴν Ἑλλάδα, καὶ πολὺ ἀργότερα) μέτριος ἢ σημαντικός, μικρὸς ἢ μεγάλος, ποὺ νὰ μὴν ἀντιλάλησε κατὰ κάποιον τρόπο, τοὺς σαρκασμούς, τὶς βλαστήμιες του, τὴν ἀγιάτρευτή του ἀνία, τὴν πυρετώδη του ἀναζήτηση τοῦ ἀνέφικτου, τὴν ζοφερή του μελαγχολία, τὴν μαύρη ἀπελπισία ποὺ μάταια προσπαθοῦσε νὰ τὴν σκεπάσει μὲ τὴν πιὸ καθαρὴ εἰρωνία, τοὺς μεγάλους καὶ ἀνεξήγητους πόνους του, τὶς μεταφυσικὲς ἀνησυχίες του, τὸν σατανισμὸ καὶ τὴν ἀνταρσία του, τὸν ἄγριό του ἀτομισμό. Ἦταν τόση ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Βύρωνος, ὥστε κατώρθωσε σχεδὸν νὰ ἐξαφανίσει τὸν μεγαλείτερο λυρικὸ τῆς ἐποχῆς του, τὸν Σέλλεϊ, καὶ τὸν ὄχι πολὺ μικρότερον, Κῆτς. Ἡ ἐπίδραση τῶν ἔργων αὐτῶν ἄρχισε πολὺ ἀργότερα, στὶς μεταρωμαντικὲς γενεές, ἂν καὶ ὁ πρῶτος τοὐλάχιστον εἶταν πέρα ὡς πέρα ρωμαντικὸς καὶ ἕνας ἀπ' τοὺς πιστότερους ἀντίλαλους τῆς ἐποχῆς του. Ὅ,τι ρωμαντικώτερο ἔχει ὁ Κῆτς εἶναι ὁ ἀπέραντος ἀτομισμός του, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ τὸ κυριώτερο γνώρισμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, ὄχι ἄδικα ἴσως, ἂν κρίνομε τοὐλάχιστον ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ εἶδος ποὺ περισσότερο ἀνέπτυξε ἡ ρωμαντικὴ λογοτεχνία, εἶταν ἡ λυρικὴ ποίηση, τὸ ὑποκειμενικώτερο δηλαδὴ εἶδος τοῦ λόγου. Πράγματι οἱ κλασσικοὶ καὶ στὸ θέατρο καὶ στὸ μυθιστόρημα, καὶ σ' ὅλα ἐν γένει τὰ ἄλλα εἴδη, γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐνδιαφέρθηκαν καὶ ὄχι γιὰ τὸ ἄτομό τους (ὁ Πασκὰλ ἔλεγε: «τὸ ἐγὼ εἶναι μισητό») ἐνῶ οἱ ρωμαντικοὶ ἅπλωσαν στὰ βιβλία τους μὲ τὴν μεγαλείτερη δυνατὴ αὐταρέσκεια, περίγραψαν καὶ ἐξιστόρησαν ὡς τὶς πιὸ κρυφὲς του γωνιές, ἐξακολουθητικὰ καὶ ἀνεξάντλητα, τὸ ὑπερτροφικό τους ἐγώ.

(Συνέχεια)

ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

(1) Ὁ «αντεταρμινισμὸς» π. χ. τοῦ Μπουρζὲ (κληρονομικότης, ἀγωγή, μόρφωσις, κτλ.) τί ἄλλο εἶναι παρὰ ἕνα εἶδος «*couleur morale*».

(2) Στὴν Γαλλία ἔγινε τὸ ἀντίθετο. Λανσόν: Ἱστορ. τῆς Γαλλ. Λογοτεχνίας. *Le maivement Romantique*

Ἐπαγγελματικὰ

ΟΙ ΗΘΟΠΟΙΟΙ

Δὲν εἶναι, φαντάζουμαι, ἕνας ἠθοποιὸς ποὺ νὰ μὴν ξαίρει πώς, ἐνῶ γιὰ ὅλους τοὺς ἐργάτες ὁ χρόνος ἔχει δώδεκα μῆνες — θέλω νὰ πῶ δώδεκα μηνιάτικα — ἐνῶ στὰ ἐπαγγέλματα ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν γερὴ ὀργάνωση, ἔχει καταχτηθῆ κι' ὁ 13ος μισθός, γι' αὐτοὺς εἶναι ζήτημα ἂν συνολικὰ κι' οἱ δυὸ σαιζὸν μαζὶ ἀνέρχονται σ' ἑφτὰ ἢ ὀχτὼ μῆνες πληρωμένους. Εἶναι ζήτημα! κι' ἂς δουλεύουν σκυλήσια ἁλάκερη τὴ χρονιά. (Πρόβες, ταξίδια, κτλ.)

Ἐξ ἄλλου, ὄχι μόνο εἶναι ἄγνωστο πρᾶμα ἡ ἑβδομαδιάτικη ἀργία, ἀλλὰ ἡ ἑβδομάδα τοῦ ἠθοποιοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 ἐργάσιμες μέρες, ταχτικά, συχνὰ δὲ καὶ ἐννιὰ μέρες, (ἀπογευματινές).

Ὅσο γιὰ τὶς ὧρες τῆς δουλειᾶς:

Ἕνας ποὺ δὲν ξαίρει: νὰ τί λέει! — Δουλειὰ εἶναι αὐτὴ ἢ γλέντι; Ἀνεβαίνει ὁ ἠθοποιὸς κάμποσην ὡρίτσα στὸ πάλκο, χωρεύει, πηδᾶ, τραγουδεῖ, κάνει τὸ κομμάτι του, ὕστερα παίρνει τὸ καπελλάκι του, φεύγει.

Φυσικά, δὲν εἶναι ἠθοποιὸς ποὺ νὰ μὴν ξαίρει πόσο ἀνόητη εἶναι αὐτὴ ἡ ἐπιπόλαια γνώμη. Πολὺ πρὶν ἀνοίξει ἡ αὐλαία, ὁ ἠθοποιὸς ἔχει ἤδη πιάσει δουλειά· θὰ σκολάσει πολὺ πιὸ ὕστερα ἀφοῦ κλείσει ἡ αὐλαία τῆς τελευταίας πράξης. Ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ ἔχει πρωΐ πρωΐ τὴν ἄλλη μέρα τὴν πρόβα, — κι' ἂν ἀργήσει θὰ πέσει πρόστιμο — καθὼς καὶ δεύτερη πρόβα μέσα στ' ἀπόγεμα. Κάθε μέρα αὐτό. Καὶ μαζὶ μ' ὅλα αὐτά, ὅταν προστεθοῦν κι' οἱ ὧρες τῆς μελέτης τοῦ ρόλου του — ἰδιαίτερα — ὁ καθένας καταλαβαίνει πὼς ὄχι πιὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κἂν λόγος γιὰ ἑξάωρη δουλειὰ — τὸ ὀχτάωρο της δουλιᾶς τῆς μέρας τὸ ἰσοδυναμοῦν οἱ ὀργανωμένοι ἐργάτες μὲ ἑξάωρο νυχτερινῆς δουλειᾶς — καὶ ὄχι γιὰ δεκάωρη.

Κι' ἂς ἔρθουμε τώρα στὸ ζήτημα τοῦ μισθοῦ. Αὐτὸ εἶναι ζήτημα πολὺ πιὸ σημαντικὸ ἀπ' ὅτι φαίνεται, γιατὶ ἔχει βαθὺ ἀντίχτυπο στὴν ὅλη κατάσταση μὰ καὶ στὴν ὅλη θέση τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἀγώνα. Αὐτὸ τὸ ζήτημα δημιουργεῖ μέσα στὸ ἐπάγγελμα τὴν «ἐπαγγελματικὴ ἀριστοκρατία» ποὺ ὡς τώρα τοὐλάχιστο ἡ στάση της, ἀπέναντι τῶν ἄλλων τους, στάθηκε ἐλεεινὴ καὶ ἀξιοθρήνητη.

Ὅλοι ξαίρουμε πὼς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα στὰ βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα ἡ τέτοιου εἴδους «ἀριστοκρατία» εἶναι κάτι ἄγνωστο. Τὸ γεγονὸς δὲν εἶναι βέβαια τυχαῖο. Καθυστερημένη ἀπὸ βιομηχανικὴ ἄποψη ἡ Ἑλλάδα, εἶναι χώρα ποὺ ἡ κυρίαρχη τάξη της, μ' ὅλες τὶς προσπάθειες της (Μικρασιατικὸς πόλεμος, ἐκστρατεία ἴσαμε τὸ Σαγγάριο, Μεγάλη Ἰδέα, κτλ.) ὄχι μονάχα δὲν μπόρεσε νὰ ἐξελιχθῆ σὲ μιὰ ἰμπεριαλιστικὴ Δύναμη, ἀλλὰ καὶ προσδέθηκε στὸ ἅρμα τῶν ἰμπεριαλιστῶν. (Ἐκστρατεία τῆς Οὐκρανίας, Συμβάσεις «Οὔλεν», «Πάουερ» κτλ.) Ἀνοίγοντας ἔτσι δρόμο στὴν κερδοσκοπία τοῦ τραπεζιτικοῦ, ἐμπορικοῦ, ἐφοπλιστικοῦ κεφαλαίου, πῆρε μορφὴ καὶ ὑπόσταση μιᾶς μισοαποικιακῆς χώρας, ποὺ τῆς ὑπαγορεύουν νέτα σκέτα τὴ θέληση τους οἱ ἰμπεριαλιστικὲς Δυνάμεις καὶ ποὺ οἱ κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις της, εἴτε ἀντιδραστικὲς εἴτε «φιλελεύθερες», στέκουνται τσακισμένες σὲ δυό, μπρὸς στοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἰμπεριαλιστῶν. Ὁλοζώντανο παράδειγμα ἡ τελευταία στάση τῆς Οἰκουμενικῆς, ποὺ ἔστειλε τὸν πρωθυπουργό της νὰ πάρει διαταγὲς ἀπ' τὸν ἐγγλέζο πρεσβευτή, καὶ δυὸ ὧρες ἔπειτα, δίχως προσχήματα, ἐξανήγγειλε ὅτι θὰ «ἀναθεωρηθοῦν» οἱ ἐμπορικὲς συμβάσεις μὲ τὴ Ρωσσία).

Τὶ σχέση θὰ πεῖ κανείς, ἔχουν ὅλα αὐτὰ μὲ τοὺς ἠθοποιούς;

Μιὰ στιγμή!

Ἔτσι ὅπως εἴπαμε λοιπόν, ἡ ἐκμεταλλεύτρα τάξη, μὴν κατορθώνοντας νὰ δημιουργήσει ὑπερκέρδη ἀπ' τὴν καθυστερημένη της βιομηχανικὴ παραγωγή, φυσικὰ δὲν κατόρθωσε νὰ διαφθείρει μὲ ξεχωριστὰ μεροκάματα

μιὰν ὡρισμένη μερίδα ἐργατῶν, νὰ δημιουργήσει «ἀριστοκρατία» καὶ νὰ τὴ στρέψει ἐνάντια στὶς ἐργαζόμενες μάζες. Γι' αὐτὸ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχουμε ἐπαγγελματικὴ «ἀριστοκρατία» στοὺς κλάδους τοὺς ἐμπορικούς, τραπεζιτικούς, κρατικοὺς κτλ. (Ἀνώροι ὑπάλληλοι στὶς μεγάλες ἑταιρείες, τράπεζες, ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἀνώτερο συνταχτικὸ προσωπικὸ τῶν ἐφημερίδων κτλ.) Καὶ καθὼς θἄχει προσέξει κανεὶς στοὺς κλάδουςαὐτούς,ἐκεῖνοι ὅπου μισθώνουνται εἶναι διανοούμενοι.Ἀνάλογα,καὶ στὴν πιάτσα, ἀνάμεσα στοὺς ἠθοποιοὺς—διανοούμενοι κι' αὐτοὶ —δημιούργησαν, οἱ ἔμποροι—ἐπιχειρηματίες (ἰμπρεσάριοι) μιὰν ἐπαγγελματικὴ ἀριστοκρατία. Ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀπαρτίζει, ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ «κλοῦ» μιᾶς θεατρικῆς παράστασης ἢ μιᾶς σειρᾶς παραστάσεων μέσα σ' ὅλη τὴ σαιζόν. Ὅταν ὁ θεατρώνης ἐξασφαλίσει ἕναν πρωταγωνιστὴ ἢ μιὰ πρωταγωνίστρια, πεντάρα δὲ δίνει γιὰ τὴν ἄλλη «χλεμπάγια».

Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἔτσι; Προσπαθεῖ ὁ ἰμπρεσσάριος νὰ βγάλει τὸ μεγάλο μισθὸ τοῦ πρωταγωνιστῆ ἀπ' τὴν πλάτη τῶν ἄλλων ἠθοποιῶν; Ποιὸς θὰ τὸ ἀμφισβητήσει; Καὶ νὰ τώρα πῶς ἐξηγεῖται ἡ τεράστια, ἡ ἀφάνταστη διαφορὰ στοὺς μισθούς.

Εἶναι ἄραγες ἀνάγκη νὰ τονίσουμε ὅτι κανείς μας δὲ λέει νὰ μὴν πληρώνουνται καλὰ τὰ μεγάλα ταλέντα. Κανεὶς δὲ λέει τέτοιο πράμα! Ὄχι ὅμως αὐτοὶ οἱ μισθοὶ νὰ βγαίνουν ἀπ' τὴν πλάτη τῆς μεγάλης μάζας. Ὄχι νὰ δημιουργοῦν μιὰν «ἀριστοκρατία» πολὺ πιὸ ἀντιδραστικὴ καμμιὰ φορὰ ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς ἐργοδότες.

Μὲ τὸ νὰ ξεσκεπάζουμε καὶ μὲ τὸ νὰ ὑποσημειώνουμε τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν ἀντίδραση αὐτῆς τῆς «ἀριστοκρατίας», μονάχα τοῦ πιὸ ἐλεεινοῦ εἴδους κακόπιστοι θὰ μᾶς τὸ καταλόγιζαν εἰς βάρος μας καὶ θὰ προσπαθοῦσαν νὰ ὑποστηρίξουν μπρὸς σ' ἀφελεῖς ὅτι ζητᾶμε τὴ διάσπαση τῶν ἠθοποιῶν. Κάθε ἄλλο. Ἀκριβῶς γιατὶ ζητᾶμε καὶ θέλουμε τὴν ἐπαγγελματική τους ἑνότητα, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ δείχνοντας τους τὴν ἀνάγκη τοῦ ὀργανωμένου ἀγώνα ἐνάντια στὴν ἐκμετάλλευση, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν τονίσουμε ὅτι μὲ κάθε τρόπο πρέπει νὰ πάψει ἡ ἀντίδραση τῆς «ἀριστοκρατίας» κ' ἕνας ἀπ' τοὺς κυριώτερους τρόπους εἶναι νὰ τεθῆ ἡ «ἀριστοκρατία» κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς μεγάλης μάζας. Μὰ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ γίνει δίχως γερὴ ὀργάνωση καὶ δίχως ταξικὴ συνείδηση. Τίποτα!

Ἔχω, πρόχειρο, μπροστά μου τὸ κατα στατικὸ αὐτό· Σημειώνει μιὰ πρόοδο τοῦ Σωματείου. Οὔτε παραβλέπω μέσα σ' αὐτό, ποῦ καὶ ποῦ, ἄρθρα τέτοια ποὺ δείχνουν μιὰν ἀπαρχή, ἕνα πρωταρχικὸ ξύπνημα μιᾶς ναρκωμένης ταξικῆς συνείδησης. Ἀλλὰ μήπως αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀπ' τὸ 22 κ' ἐδῶ δὲν πέρασαν πέντε ἁλάκερα χρόνια—ποὺ τὸ καθένα τους ἀντιστοιχεῖ μ' ἄλλα πέντε—καὶ συνεπούμενα οἱ σημερνὲς ἀνάγκες θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλουν μιὰ ριζικὴ μετατροπή;

Λάθος θὰ κατάλαβαν μερικοί. Δὲ βιάζομαι διόλου. Οὔτε ἀγνοῶ πῶς τὰ καταστατικὰ τοῦ σωματείου τροποποιοῦνται μόνα τους καὶ στὰ καλὰ καθούμενα, οὔτε δὲν ξαίρω πῶς ὅταν μιὰ τροποποίηση γίνεται μηχανικὰ καὶ στὸ χαρτὶ μονάχα, αὐτὸ δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτα. Γιαυτὸ δὲ βάζω κἂν τέτοιο ζήτημα σήμερα. Γερὲς ὀργανώσεις δὲ γίνονται μὲ τὸ τσιρίσι ἢ μὲ κολλήματα μὲ τὸ σάλιο. Χρειάζεται μιὰ ὁλόκληρη προκαταρχτικὴ δουλειά, μιὰ ὁλόκληρη ζύμωση, μὲ ὡρισμένη κατεύθυνση, μὲ συγκεκριμένο ἀντικειμενικὸ σκοπό.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴ στάση ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ μεγάλη μάζα τῶν ἠθοποιῶν πρέπει νὰ κρατήσει ἀπέναντι τῆς ἐπαγγελματικῆς «ἀριστοκρατίας», ὄχι λιγώτερο πρέπει νὰ ἐνδιαφερθεῖ καὶ γιὰ μιὰν ἄλλη κατηγορία ποὺ μὴν ἔχοντας καμμιὰ σχέση μὲ τοὺς ἐπαγγελματίες ἠθοποιοὺς ἔχει παρεισφρύσει μέσα στὸ ἐπάγγελμα, σὰν ἕνα κακὸ παράσιτο ποὺ ἀπομυζᾶ τὸν ἱδρώτα τοῦ μισθοδούλου καὶ ὑποβοηθεῖ μ' ἀφάνταστη ξετσιπωσιὰ τὴν ἀντίδραση. Αὐτὴ ἡ κατηγορία βρίσκεται στοὺς ἀντίποδας τῆς «ἀριστοκρατίας». Εἶναι ἕνα εἶδος ἐπαγγελματικῆς «κουρελαρίας». Σὰ λέω κουρελαρία, φυσικώτατα δὲν ἐννοῶ διόλου τὸν τίμιο ἐργάτη τοῦ θεάτρου ποὺ ἔξω ἀπ' τὴ σκηνὴ δὲν καταφέρνει νὰ ἐμφανίζεται ντυμένος παρὰ στὰ κουρέλια. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἡ «κουρελαρία» ποὺ λέω στὴν ἐμφάνιση της εἶναι μὴ μοῦ ἄπτου. Ἐννοῶ, ὅλες ἐκεῖνες τὶς παξιμαδίτσες, κοκκοτίτσες, καφεαμανίστρες, ἢ καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀργό-

σχολους μὲ ἄδηλα ἐπαγγέλματα, κάτι ... δὲν ξαίρω τί, κάτι ποντᾶδόρους, κάτι λοταριατζῆδες, ποὺ ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸ πραγματικό τους ἐπάγγελμα—τὸ τόσο ξένο ἀπ' τὴν ἠθοποιΐα—καταφέρνουν πρὸ παντὸς στὶς καλὲς σαιζόν, σκαρφαλώνουν ἴσαμε τὸ πάλκο, σπάνουν τὶς τιμές, καὶ χρησιμεύουν ὡς ὑποπόδειο στὴν ἀντίδραση. Ἕνα γερὸ σκούπισμα λοιπὸν καὶ σ' αὐτὴ τὴν κόπρο τοῦ Αὐγείου. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία θὰ εἶτανε παράλειψη νὰ μὴ τονισθῆ καὶ κάτι ἀκόμη. Τὸ σκούπισμα αὐτό, δὲ σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐνισχυθῆ ἡ ἄποψη ἐκείνων— ἀντιδραστικὴ καὶ ἀντιεπαγγελματικὴ ἄποψη κι' αὐτὴ—πῶς πρέπει τάχατες νὰ «κλείουν οἱ πόρτες τῆς δουλειᾶς» στοὺς νέους συναδέλφους. Ἡ τέτοιου εἴδους «ἄμυνα» εἶχε πέρασή μονάχα στὸ Μεσαίωνα. Σήμερα δεν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ κλειστεῖ καμμιὰ πόρτα, σὲ κανένα πραγματικὸ μισθόδουλο τῆς θεατρικῆς τέχνης.

Ἂν ὑπάρχει ὄρεξη γιὰ δουλειά, μιὰ κι' ἀνασκουμπωθήκαμε, μαζὶ μὲ τὴν κόπρο ἂς δοθῆ μιὰ σκουπιὰ καὶ στὶς ἀράχνες, ποὺ παραφράζουν τὸν ὁρίζοντα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ κ. κ. «ἐπίτιμοι», «προστάτες» κτλ., οἱ ξένοιπρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἂς σταλοῦν στὴ δουλειά τους— ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἦρθανε. Δὲν ἔχουν νὰ κερδίσουν τίποτα, ἀπὸ τέτοιου εἴδους «προστάτες» οἱ ἠθοποιοί.

Μ' ὅλη αὐτὴ τὴν προκαταρχτικὴ δουλειά, χαράζεται ξεκάθαρα ὁ δρόμος γιὰ μιὰ γερὴ ὀργάνωση. Ὀργάνωση πραγματική, κι' ὄχι πιὰ ἀδελφότητα καὶ συντεχνία. Ὀργάνωση ποὺ ν' ἀγκαλιάζει τὴ μεγάλη μάζα τῶν ἐργατῶν τῆς κάθε θεατρικῆς ἐπιχείρησης κι' ὄχι πιὰ ὁ χωρισμὸς ἐξαιτίας μιὰ λεπτομέρεια, καὶ εἰς βάρος τοῦ πραγματικοῦ συμφέροντος. Ὀργάνωση ξεκαθαρισμένη ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπ' τὸ ἐπάγγελμα ἢ ἀπ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση μὲ τὴ μισθωτὴ ἐργασία, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐργοδότες οἱ ἴδιοι. Ἔτσι, ναί, ἔτσι μπορεῖ κ' ἔτσι πρέπει νὰ γίνει σωστός, πραγματικὸς ἀγώνας μὲ βάση τὰ ταξικὰ συμφέροντα, μὲ ταχτικὴ τὴν πάλη τῶν τάξεων. Μὰ γι' αὐτὰ ὅλα—ἀνάγκη ἄραγες νὰ τὸ λέγαμε ;— πῶς ἕνα ἀναζωογονημένο σωματεῖο ἠθοποιῶν δὲν εἶναι δυνατὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ καὶ νὰ βρίσκεται ἔξω ἀπ' τὴ Γενικὴ Συνομοσπονδία τῶν ἐργατῶν, – ἀδιάφορο γιὰ μιὰ στιγμή, ἂν αὐτοὶ ποὺ διευθύνουν τὴ Συνομοσπονδία σήμερα εἶναι τοῦ ἐλεεινοτέρου εἴδους ὄργανα τῶν ἐκμεταλλευτῶν. Αὐτοὺς, ὅπως τοὺς ξεσκέπασαν, ἔτσι καὶ θὰ τοὺς ξεκαθαρίσουν οἱ ἐργάτες.

Δὲ λέει κανεὶς πὼς ἔτσι ἐξαντλοῦμε τὰ ἐπαγγελματικὰ ζητήματα τῶν ἠθοποιῶν. Ὄχι. Πολὺ παραπάνω μάλιστα, ὅταν καὶ τὸ ζήτημα τῆς ὀργάνωσης θιάσων ἀπάνω σὲ συνεργατικὲς βάσεις, εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ φλέγοντα στὴν περίοδο αὐτὴ ζητήματα. Στὰ ζητήματα αὐτὰ θὰ ἐπανέλθουμε ἀσφαλῶς, πιὸ ὕστερα. Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως καλὸ θὰ εἶτανε ν' ἀρχίσει ἡ δουλειά, κι' ὅποιος ἔχει ἢ νὰ προσφέρει ἢ νὰ ἀνασκευάσει κάτι σ' αὐτὰ τὰ δυὸ ἄρθρα, ἂς τὸ κάνει ἐλεύθερα μιὰ καὶ τὰ «Ἡλύσια» μᾶς δίνουν αὐτὴ τὴν ἐλευθερία. Ἐξ ἄλλου, προκειμένου γιὰ τὸν καθημερινὸ ἀγῶνα, κανεὶς ἂς μὴν ἀγνοεῖ πὼς οἱ ἐπαγγελματικὲς στῆλες τοῦ «Ριζοσπάστη» εἶναι ὀρθάνοιχτες γιὰ τέτοιου εἴδους συζητήσεις.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

Η ΜΗΛΙΤΣΑ

Γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ γιὰ τὴ χαρά μου
Ὁ πάππος ποῦχε στὰ μαλλιά του χιόνια
καὶ στὴν καρδιά του ἀηδόνια καὶ τρυγόνια
γλυκολαλοῦσαν· πάνω στ' ὄνομά μου

Φύτεψε δέντρο καὶ τ' ἀνάστημά μου
ἔταξε νὰ ὑψωθῆ, κι ὡς βγάζει κλώνια
ἡ Μηλίτσα, νὰ πετῶ κι ἐγὼ τὰ χρόνια
καὶ μοῦδεσε μὲ κείνη τὴν καρδιά μου.

Ὁ πάππος. Ἀ! σὰν ἔγινα παιδούλα
κι' ἔνοιωσα σὰν ἀδάσταγη μιὰ βρύση
τὸν πόθο τῆς ἀγάπης ν' ἀναβρύση.

Τὴν ἀγαποῦσα, ὡς δίδυμη ἀδελφούλα,
Καὶ τώρα, ἀπὸ τὸ δέντρο κόβω μῆλο
μήνυμα τοῦ ἔρωτά μου νὰ σοῦ στείλω.

(1917 **ΑΙΛΙΚΑ ΒΟΛΙΔΗ**

ΓΓΟΓΓΟΛ

Κοντεύουνε 100 χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ χάθηκε ὁ Γγόγγολ μὰ γιὰ μᾶς μένει πάντα μιὰ ζωντανὴ δύναμη, σὰ νὰ μᾶς εἶχε ἀφίσει ἐχτές. Οἱ λυσσώδικες συζητήσεις, ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ μυστικισμοῦ, ἐξακολουθοῦν ἀκόμη μανιασμένες γύρω ἀπ' τ' ὄνομα του, ὅπως κι' ὅταν εἶτανε ὁ ἴδιος στὴ ζωή.

Ὁ ἀγώνας αὐτὸς γιὰ τὸ Γγόγγολ χρονολογεῖται ἀπὸ πολὺ καιρό. Ὁ πρῶτος ποὺ ξεσηκώθηκε ἐνάντια στὸ Γκόγγολ εἶτανε ὁ ἴδιος ὁ Γγόγγολ, ὅταν ἔκαψε τὸ δεύτερο μέρος τῶν «Πεθαμένων ψυχῶν».

Ὁ δοξασμένος ποιητής, ἔκαψε καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ τὸν ἑαυτό του, ὅταν δημοσίεψε τὴν «Ἀλληλογραφία μὲ φίλους». Κ' ἐμεῖς ἐξακολουθοῦμε νὰ καῖμε τὸ Γκόγγολ κατὰ τὸ παράδειγμα ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ ἴδιος.

Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Μπιελίνσκυ ὑπεράσπισε τὸν καμένο Γγόγγολ, σὲ μιὰ συγκινητικὴ ἐπιστολὴ ποὺ ἡ τσαρικὴ κυβέρνηση τιμώρη ε μ' ἐξορία τὸν κάτοχο της.

Ὡς τόσο, ὁ Γγόγγολ τῆς «Ἀλληλογραφίας» ποὺ εἶχε κάψει τὴ συνέχεια τῶν «Πεθαμένων ψυχῶν», δὲν πέθανε. Ὁ Μπιελίνσκυ δὲν κατάφερε νὰ τὸν σκοτώσει.

Ὑπάρχουν δυὸ Γγόγγολ. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ ἕνας: καταστροφέας, ἔλυνε τὸ σύμβολο τῆς ἀντίδρασης, κι' ὁ ἄλλος καταστραμμένος — τὸ σύμβολο τοῦ ἀπ λευθερωτικοῦ κινήματος. Ἡ Σοβιετικὴ Ρωσσία υἱοθέτησε τὸ δεύτερο Γγόγγολ, ἐκεῖνον ποὺ σὲ μιὰ ἀθάνατη κωμωδία ξέθαψε μέσα ἀπὸ τὰ πυκνὰ ἐρέβη, ὅπου κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ κοιτάξει. Κι' ἡ Ρωσσία τοῦ Νικόλαου τοῦ Α' κατὰ τὸ λόγο τοῦ Τρόσκυ «ἔσεισε, ἀνασήκωσε, ξεγύμνωσε καὶ ἔσειρε μπρὸς στὸ δικαστήριο τῆς σκέψης καὶ τῆς συνείδησης, κάθε τὶ ποὺ εἶχε σχηματισθεῖ ἐπὶ αἰῶνες, ποὺ εἶχε στερεωθεῖ ἀπ' τὴ ρουτίνα, ποὺ εἶχε θαφτεῖ μέσα στὴ σκόνη καὶ ποὺ ἔφερε τὴν αἴγλη τῆς μυστικοπάθειας».

Μὰ ὁ Γγόγγολ ὁ καταστροφέας ξεπηδᾶ πότε, πότε ἀπ' τὰ βάθη τοῦ ἀφάνταστου σκότους.

Δυὸ Γγόγγολ παλεύουν, ὄχι μόνο γιὰ τὸ περιεχόμενο ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μορφὴ τῆς σύνθεσης: Ὁ ρεαλιστής, ὁ συγγραφέας τῶν «Πεθαμένων Ψυχῶν» καὶ τῶν «Ἰδιοκτητῶν» καὶ ὁ δραματιστὴς ὁ συγγραφέας, τῶν φανταστικῶν διηγημάτων «Νόσς» (Μύτη)κτλ.

Δὲν πρόκειται φυσικὰ γιὰ τὸν πραγματικὸ Γγόγγολ ποὺ ἔζησε ἐδῶ κ' ἕναν αἰώνα, μὰ γιὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Γγόγγολ ποὺ δημιούργησε ἡ ρωσσικὴ κοινωνία.

Ὁ ἀγώνας ἀναμεταξὺ στὶς δυὸ ἑρμηνείες τοῦ μεγάλου συγγραφέα εἶτανε καὶ ἀγώνας ἀναμεταξὺ στὶς δυὸ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις.

Ἀναλόγως τὴ στάση τους ἀπέναντι τοῦ Γγόγγολ μποροῦμε νὰ κρίνουμε τὰ πνεύματα μ ἂς ὁρισμένης ἐποχῆς.

Ὅταν ὁ Μερεζκόφσκη στὸ βιβλίο του: «Ὁ Γγόγγολ κι' ὁ Διάβολος» ὑμνοῦσε τὸ μυστικιστὴ ὅταν ὁ γλύπτης Ἀντρέεφ τοῦ ὕψωσε ἕνα ἄγαλμα στὴλεωφόρο Πετσισένσκη, ὅταν στὶς μέρες μας ἀκόμη ὁ Μάγερχολντ τὸν ἀναστηλνει ἀπάνου στὴ σκηνή, εἶναι κάθε φορά, συνιάλο ἀσυζήτητο: ἕνα μυστικόπαθο καὶ ἀτομικιστικὸ κόμμα, σύμπτωμα μιᾶς παλλίροιας τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ ἐνθουσιασμοῦ σὲ ὁρισμένους κοινωνικοὺ κύκλους, μαρτυρία τοῦ παροδικοῦ θριάμβου στὶς ντεκανταιτίστικες τάσεις. Λίγο ἐνδιαφέρει τὶ ὄνομα θὰ δώσουμε σ' αὐτὸ τὸ δεύτερο Γγόγ-

γολ. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ξαίρουμε ἂν ὁ φαντασιόπληχτος ἢ ὁ μυστικιστὴς ποὺ θριαμβεύει στὴ σκηνὴ τοῦ Μάνγερχοντ, δὲν ἔχει ἄλλη ἀξία παρὰ μιὰν ἀξία καθαρὰ ἀκαδημαϊκή. Τὸ ἐνδιαφέρο εἶναι ἀλλοῦ. Ἕνας Γγόγγολ συντέλεσε στὴν ἀνατροπὴ τοῦ θεσμοῦ, στὴν κατασύντριψη ἑνὸς διευθαρμένου συστήματος, στὴ διάσπαση τῶν σάπιων σχέσεων.

Ὁ ἄλλος Γγόγγολ μᾶς καλεῖ στὸ νὰ καμαρώσουμε τὸν ἐσωτερικό μας κόσμο, νὰ ἐξετάσουμε τὸ τὶ κρύβεται μέσα στὶς πιὸ ἀπόκρυφες πτυχὲς τῆς ἀτομικῆς μας ζωῆς, τὴν ἀναστάτωση τῆς ψυχολογικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς συνείδησης, Λίγο ἐνδιαφέρει ἂν ὁ δεύτερος αὐτὸς Γγόγγολ εἶναι ἕνας ὁραματιστὴς καὶ ἕνας μυστικοπαθής. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ξεκάθαρο εἶναι τὸ ὅτι ἡ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς μορφὲς αὐτὲς τοῦ ἀγώνα χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὴν κάθε μιὰ ἀντίπαλη τάξη.

Ὑπῆρξε ἕνας Γγόγγολ συγγραφέας τῆς παράξενης ἱστορίας τῆς γραφειοκρατικῆς καὶ φεουδαρχικῆς Ρωσσίας, τῆς Ρωσσίας ποὺ τὴν τσάκισε ἐπὶ τριακόσια χρόνια ἡ μπότα τῶν Ρωμανὼφ. Καὶ ὑπῆρξε καὶ ἕνας ἄλλος Γγόγγολ,στενὸς ἠθικολόγος, ζητώντας μάταια μιὰ διέξοδο καὶ παραδέρνοντας μέσα σὲ ἐφιάλτες καὶ σὲ φανταστικοὺς ὁραματισμούς.

Ὅλοι ὅσοι δὲν μποροῦσανε ν' ἀναπνεύσουνε τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος, κοιτάζανε τὸν Γγόγγολ σὰ δικό τους, καὶ ὅλοι οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου καθεστῶτος στηρίχθηκαν πάνω στὸ δεύτερο Γγόγγολ.

Ἴσαμε σήμερα κανεὶς δὲν εἶχε ἀναλάβει νὰ συμφιλιώση αὐτοὺς τούς δύο ἀνόμοιους ἥρωες. Φαινόντανε νὰ εἶτανε ριζικὰ ἀσυμβίβαστοι. Ἀπὸ σεβασμὸ στὸ ταλέντο τοῦ Γγόγγολ, οἱ μὲν τοῦ συγχωρούσανε τὴν κοινωνικὴ του ἐπιρροή, οἱ ἄλλοι τὸ μυστικισμό του. Στὸ ἀξιόλογο ἔργο του γιὰ τὸν Γγόγγολ ὁ Περεβέρσεφ ζήτησε τοὺς στενοὺς δεσμοὺς μεταξὺ στὶς δύο αὐτόματες μορφὲς τοῦ Γγόγγολ, ποὺ φάνηκε στὴν ἐποχὴ τῆς παρακμῆς τῆς φεουδαρχικῆς καὶ πατριαρχικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χρηματικῆς ἀνταλλαγῆς, Δὲν πρέπει νὰ ζητηθεῖ ἡ λύση αὐτὴ ὡς ἀντίθεση μέσα στὴν ψυχολογία τοῦ μεγάλου συγγραφέα, ἀλλὰ μέσα στὴν κοινωνικὴ ζύμωση. Ἀπὸ μιὰν ἀπ' τὶς πρῶτες νουβέλλες τοῦ Γγόγγολ, «Χὰνς Κοχελγκάρτεν», ὁ κ. Περεβέρσεφ, συμπεραίνει ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὑπέφερε ἀπὸ «spleen» ὅπως ὁ Πούσκιν καὶ ὁ Λέρμοντωφ. Ἀλλὰ οἱ ποιητὲς συχνάζανε τοὺς κοσμικοὺς κύκλους τῆς ἀψηλῆς ἀριστοκρατίας κ' ἔτσι μποροῦσανε νὰ βροῦνε μέσα στὸ περιβάλλον τους «ἕνα πιστὸ φίλο», ὅπως ὁ Ὀνέγκιν καὶ ὁ Πετσόριν, γιὰ νὰ τοῦ ἐκμυστηρευτοῦνε, ποὺ τοὺς χρησίμευαν γιὰ πρόφαση στὶς ξωτικές τους ἐκδρομές.

Οἱ ἥρωες αὐτοὶ οὔτε χάρη στεροῦνται,οὔτε ὀμορφιά. Ἀλλὰ στὸ περιβάλλον ὅπου ἀναφέρεται ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Γγόγγολ, ὅσοι πάθανε ἀπὸ spleèn, ἀντὶ νὰ πάνε ἴσαμε τὸν Καύκασο ἢ στὴ στέππη, πέφτανε τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς σὲ κανένα διοικητικὸ τμῆμα ὅπου βρίσκανε ἐκεῖ τὸ βοῦρκο ποὺ εἴχανε προσπαθήσει νὰ τὸν ἀποφύγουνε ἀφίνοντας τὴν ἐπαρχία τους. Γιαὐτὸ δὲ συλλαμβάνει κανεὶς καλὰ τὸ δεσμὸ μεταξὺ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς φυγῆς του ἀπ' τὴν ὠμὴ πραγματικότητα. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἁρμονία τοῦ Πούσκιν καὶ ὁ διαδισμὸς τοῦ Γγόγγολ. «Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Πούσκιν καὶ τοῦ Λέρμοντο— ἐξακολουθεῖ ὁ Περεβέροεφ — μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ πρὸς ἕνας δεύτερο, ποὺ ἡ ἀτομική του ἑνότητα εἶναι ὁλοφάνερη. Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Γγόγγολ εἶναι ἀντίστροφα ἕνα παράξενο φυτὸ ποὺ ἀπὸ μιὰ κοινὴ ὑπόγεια ρίζα βγάζει δυὸ μεγάλους κορμούς, ποὺ καὶ τὸ μέγεθός τους καὶ ἡ ποιότητά τους εἶναι ἀνόμοια καὶ μᾶς φαίνουνται δυὸ φυτὰ τέλεια διαφορετικὰ καὶ δίχως καμμιὰ σχέση. Κατὰ βάθος ὅμως, ἂν σκάψει κανεὶς καλὰ τὸ χῶμα θὰ βρεῖ ἕνα καὶ μόνο φυτό, μιὰ καὶ μόνη ρίζα ἀχρωμάτιστη καὶ δίχως τὸν παρασιτισμὸ τοῦ ἀρχοντοχωριάτου.

Τρία τέταρτα αἰῶνα μᾶς χωρίζουν ἀπ' τὸ τραγικὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἀξιόλογης ὕπαρξης.

Ἡ πάλη γιὰ τὸν Γγόγγολ δὲν ἔχει τελειώσει, γιατὶ ἐξακολουθεῖ γύρω μας ὁ κοινωνικὸς ἀγώνας.

Ἀλλὰ ὅσο αὐξαίνουν οἱ βασικὲς τάσεις τῆς ἐπαναστατικῆς μας ἐποχῆς, ἡ εἰκόνα τοῦ συγγραφέα τῆς «ἀλληγογραφίας» θὰ ἐξαφανιστεῖ λίγο λίγο, καὶ ὁ ἀποκαλυπτὴς τοῦ τρισαιώνιου ρούσσικου αἴσχους, ποὺ τόσδυσε ἀλλὰ ὄχι ἀκόμη ὅλως διόλου ἡ μπόρα τοῦ Ὀχτώβρη, καὶ θὰ μᾶς πλησιάσει ἀκόμη πιὸ πολύ.

Π. ΚΟΓΓΑΝ

ΙΒΑΝ ΜΠΟΥΝΙΝ ΕΡΩΤΑΣ...

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Ἀπὸ κεῖ καὶ μπρὸς ὁ ἔρωτας τοῦ Μίτια μόνο μὲ ζήλεια ἐκδηλωνόταν. Μάλιστα τοῦ φαινόταν πὼς δὲ ζήλευε σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἐντελῶς διαφορετικά.

Ἡ Κάτια κι' αὐτὸς δὲν εἶχαν περάσει ἀκόμα τὸ τελευταῖο ὅριο τῆς οἰκειότητας. Ἀκόμα κι' ὅταν ἔμεναν μόνοι, οἱ σχέσεις τους παράμεναν ἁγνὲς μ' ὅλη τὴ θερμότητα τους.Τώρα ὅμως ἡ Κάτια τὶς στιγμὲς αὐτὲς τοῦ ἔρωτα ἤταν γιομάτη πάθος. Κι' αὐτὸ φαινόταν ὕποπτο στὸ Μίτια ἐμπνέοντας του ἕνα φριχτὸ αἴσθημα. Ὅλα τὰ αἰσθήματα ποὺ ἔκαναν τὴ ζήλεια του ἤταν φριχτὰ ἀλλὰ ἀνάμεσα τους ὑπῆρχε καὶ κάποιο φριχτότερο ἀπ' ὅλα καὶ ποὺ ὁ Μίτια ἤταν ἀνίκανος οὔτε νὰ χαρακτηρίση οὔτε κὰν νὰ καταλάβη. Συνίστατο στὸ ὅτι οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πάθους τους,ποὺ ἤταν κάτι τόσο ὡραῖο, τόσο θεῖο, ποὺ ἔκρυβαν τόσον πόθο καὶ τόσον ἔρωτα, τώρα τοῦ φαινόταν ἀπερίγραπτα τερατώδεις καὶ ρυπαρὲς γιατὶ διαρκῶς ἔβλεπε τὴν Κάτια μὲ κάποιον ἄλλο. Καὶ δοκίμαζε τότε γιὰ τὴν Κάτια ἕνα ζωηρὸ μῖσος καὶ μιὰ ἀηδία μέχρι ναυτίας. Ὅτι, ἔκαναν οἱ δυό τους ἔλαμπε στὰ μάτια του μὲ ἕνα θέλγητρο καὶ μιὰ παραδεισένια ἀγνότητα. Μόλις ὅμως στὴ θέση του τοποθετοῦσε ἕναν ἄλλο ἄντρα, ὅλα ἄλλαζαν διαμιᾶς καὶ γινόταν κάτι τὸ ξαδιάντροπο, τὸ ἀποκρουστικὸ ποὺ ἀμέσως ξυπνοῦσε ἐντός του τὴν ἐπιθυμία νὰ πνίξη τὴν Κάτια.Τὴν Κάτια, ὄχι τὸν φανταστικὸ ἀντίπαλο.

III

Τὴν ἡμέρα τῶν ἐξετάσεων ποὺ γένηκαν ἐπὶ τέλους τὴν ἕκτη ἑβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς ὅλες οἱ ἀποταμιευμένες κουφὲς ἀνησυχίες τοῦ Μὶτια ἐπιβεβαιώθηκαν περισσότερο παρὰ ποτέ. Ἡ Κάτια οὔτε τὸν ἔβλεπε πιὰ οὔτε τὸν πρόσεχε τοῦ εἶχε γίνει παντελῶς ξένη, δωσμένη ὅλη στὸ κοινό.

Εἶχε μοναδικὴ ἐπιτυχία. Ντυμένη στὰ κάτασπρα σὰ νύφη, ἤταν ἀξιολάτρευτη ἔτσι ποὺ φαινόταν συγκινημένη. Τὴν χειροκροτοῦσαν παταγωδῶς, μὲ ἐνθουσιασμό, καὶ ὁ διευθυντὴς, καλούτσικος ἠθοποιὸς, μὲ μάτια ἀπαθῆ καὶ μελαγχολικά, καθισμένος στὴν πρώτη σειρά, τῆς ἔδινε ὁλοένα συμβουλὲς γιὰ νὰ παίζη τελειότερα. Ἂν καὶ μιλοῦσε σιγά, ἀκουόταν σ' ὅλη τὴ σάλα πρᾶμα ποῦ ἔκανε τὸ Μίτια ἔξω φρενῶν.

— Πιὸ φυσικά! — ἔλεγε σοβαρά, ἥσυχα μὲ οἰκειότητα καὶ ἐπιβολὴ σὰν ἡ Κάτια νἆταν κτῆμα του. — Μὴν ὑποκρίνεσαι, νὰ ζῆς! πρόσθετε τονίζοντας τὶς λέξεις.

Κι' αὐτὸ ἤταν ἀφόρητο· ἀφόρητη ἐπίσης ἡ ἀνάγνωση ποὺ προκαλοῦσε τὰ χειροκροτήματα. Ἡ Κάτια συγχισμένη γινόταν κατακόκκινη. Κάπου—κάπου ἡ φωνή της ἐξασθενοῦσε τῆς κοβόταν ἡ πνοή, κι' αὐτὸ ἤταν συγκινητικὸ καὶ χαριτωμένο. Ἀπάγγελνε τραγουδιστὰ μὲ κεῖνο τὸν ψεύτικο καὶ ἄνοστο τόνο ποὺ θεωροῦσαν ὡς τὸ ἄκρο ἄωτο τῆς τέχνης στὸ μισητὸ αὐτὸ περιβάλλον ὅπου ζοῦσε ἤδη ἡ Κάτια μ' ὅλο τὸ εἶναι της. Δὲ μιλοῦσε· ἀπάγγελνε διαρκῶς μ' ἕνα ἀκατανόητο πάθος σὰν νὰ προσευχόταν καὶ ποὺ τίποτα δὲν δικαιολογοῦσε. Καὶ τόσο ντρεπόταν ὁ Μίτια γι' αὐτὸ ποὺ δὲν ἤξερε ποὺ νὰ κρυφτῆ. Τὸ φριχτότερο ὅμως, ἤταν αὐτὸ τὸ ἀνακάτεμα τῆς ἀγγελικῆς ἀγνότητος καὶ τῆς διαστροφῆς ποὺ ἔβλεπε κανεὶς στὸ μικρὸ ὁλοκόκκινο προσωπάκι της, στὸ λευκό της φόρεμα ποὺ φαινόταν κοντότερο στὴ σκηνὴ ἐξ αἰτίας ποὺ οἱ θεαταὶ τὴν κύταζαν ἀπὸ κάτω, στὰ μικρά της μεταξωτὰ ἄσπρα γοβάκια καὶ στὶς κνῆμες της μὲ τὶς ἄσπρες μεταξωτὲς κάλτσες. «Ἡ κόρη ἔψαλλε στὴν ἐκκλησιὰ» ἔλεγε, ἡ μᾶλλον ἔψαλλε καὶ ἡ Κάτια μὲ πλαστὴ ἀθωότητα, ὑπερβολική, μιλῶντας γιὰ ἕνα ἀγνὸ κορίτσι. Κι' ὁ Μίτια, ἔνοιωθε κάποιο αἴσθημα οἰκειότητας νὰ τὸν συνδέη μαζί της, ὅπως συμβαίνει ὅταν βρίσκεται κανεὶς σὲ πολὺ κόσμο μὲ τὸ ἀγαπημένο πρόσωπο νοιωθοντας συγχρόνως ἀγανάχτηση ὅμοια πρὸς μῖσος. Δοκίμαζε ὅμως καὶ ἕνα εἶδος ὑπερηφάνειας ἔχοντας τὴ συνείδηση πὼς παρ' ὅλα αὐτὰ ἤταν δική του.... Καὶ μόνο ἡ καρδιά του ἡ σπαραγμένη ἀπὸ τὸν πόνο τοὔλεγε: ὄχι ὅλα τέλειωσαν, δὲν εἶναι πιὰ δική σου!

Μετὰ τὶς ἐξετάσεις ἤρθαν ξανὰ οἱ εὐτυχισμένες μέρες. Ὁ Μίτια ὅμως δὲν εἶχε πιὰ τὴν ἴδια εὐκολόπιστη ἐμπιστοσύνη. Ἂς τοῦ ἔλεγε ἡ Κάτια θυμούμενη τὴν ἡμέρα τῶν ἐξετάσεων:

—Τί κουτὸς ποὺ εἶσαι! Δὲν αἰσθανόσουν λοιπὸν πὼς μόνο γιὰ σένα ἀπάγγελνα τόσο καλά!

Τὴν κρατοῦσε στὰ γόνατα του, καὶ γερμένος φιλοῦσε τό γυμνό της σεντεφένιο γόνατο, φιλοῦσε τὸ ξέσκεπο στῆθος της, καὶ σιωποῦσε. Δὲν κατόρθωνε νὰ ξεχάση τὰ ὅσα δοκίμασε τὴν ἡμέρα τῶν ἐξετάσεων, κι' οὔτε μποροῦσε νὰ πῆ πὼς εἶχε ἀπαλλαχτεῖ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα, καὶ ποὺ σὲ κάθε στιγμὴ ξαναφαίνονταν, μὲ περισσότερη ἢ λιγώτερη ἔνταση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ Κάτια μάντευε τί τοῦ συνέβαινε, καὶ κάποτε σὲ μιὰ φιλονικεία φώναξε:

—Δὲν καταλαβαίνω τότε γιατὶ μ' ἀγαπᾶς, μιὰ καὶ μὲ βλέπεις τόσο ἄθλια: Ἐπὶ τέλους τί θὲς ἀπὸ μένα! Ἀλλὰ οὔτε ὁ ἴδιος καταλάβαινε γιατὶ τὴν ἀγαποῦσε, ἂν καὶ αἰσθανόταν ὅτι ὁ ἔρωτάς του ἀντὶ νὰ ὀλιγοστεύη, ἀπεναντίας μεγάλωνε μαζὶ μὲ τὴν ζηλότυπη πάλη ποὺ εἶχε ἀναλάβει ἐναντίον κάποιου, ἐξ αἰτίας της, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του, ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως τῆς ἀγάπης αὐτῆς ποὺ γινόταν ὅλο καὶ τρυφερότερη, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαιτητικότητός του ποὺ ὅσο πήγαινε πλήθαινε.

—Δὲν ἀγαπᾶς παρὰ τὸ κορμί μου, ὄχι τὴν ψυχή μου! Τοῦ εἶπε κάποτε μὲ πίκρα ἡ Κάτια. Ἀλλὰ κι' αὐτά ἤτανε λόγια θεατρικά, δανεισμένα, ποὺ ὅμως μ' ὅλο τοὺς τὸν κοινοτοπισμὸ καὶ τὴν ἀβαθωσύνη ἔθιγαν ἐπίσης τὸ ὀδυνηρὸ καὶ ἄλυτο πρόβλημα. Δὲν ἤξερε γιατὶ ἀγαποῦσε, οὔτε τί συγκεκριμένως ἐπιθυμοῦσε. Ἀλλὰ καὶ γενικὰ τί θὰ πῆ ν' ἀγαπᾶ κανείς; Ἀλλὰ ὁ Μίτια οὔτε σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲ μποροῦσε ν' ἀπαντήση. Γιατὶ οὔτε μιὰ λέξη μέσα σ' ὅλα ποὺ εἶχε ἀκουστὰ γιὰ τὸν ἔρωτα ἢ εἶχε διαβάσει δὲν ἔμοιαζαν μὲ ὅ,τι ἔνοιωθε αὐτός. Στὰ βιβλία, ὅπως καὶ στὴ ζωὴ θάλεγε κανεὶς πῶς οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μιὰ γιὰ πάντα συννενοηθεῖ σ' αὐτὸ ποῦ λέγεται ἰδανικὸς ἔρωτας καὶ αἰσθησιακὸς ἔρωτας. Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἄλλη διαβάθμιση. Ὁ δικός του ὅμως ἔρωτας δὲν ἦταν οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο. Ὅπως ἡ Κάτια δὲν ἔμοιαζεοὔτε στὴνΚαρλόττα τοῦ Βερθέρου, οὔτε στὴ Μαργαρίτα τοῦ Φάουστ, οὔτε στὴν Τατιάνα τοῦ Πούσκιν, οὔτε στὶς ἡρωΐδες τοῦ Τουργκένιεφ, οὔτε στὶς γυναῖκες τοῦ Ζολὰ καὶ τοῦ Μωπασάν. Ὅπως καὶ αὐτὸς δὲν ἔμοιαζε μὲ τοὺς ἀναρίθμητους ἐρωτικοὺς ἥρωες. Τὶ αἰσθανόταν γι' αὐτήν;Αὐτὸ ποῦ λέγεται ἔρωτας ἢ αὐτὸ ποὺ λέγεται πάθος; Καὶ τὶ ἦταν, τὸ σῶμα ἢ ἡ ψυχὴ τῆς Κάτιας ποὺ τὸν ἔφερνε ὡς τὴ λιποθυμία, ὡς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς προθανάτιας εὐτυχίας, ὅταν ξεκούμπωνε τὸ μποῦστο της καὶ φιλοῦσε τὸ παρθενικό της στῆθος μὲ τὸ παραδείσιο θέλγητρο, καὶ ποῦ τοῦ πρόσφερνε μιὰ παροδικὴ ὑποταγὴ καὶ μιὰ ἀθῶα ἐλευθεριότητα.

IV

Τὸν Ἀπρίλη ἡ Κάτια ἄλλαξε ἀκόμα περισσότερο. Ἔγινε ἁπλούστατα ἀγνώριστη.

Σ' αὐτὸ βοήθησε καὶ ἡ ἐπιτυχία της στὶς ἐξετάσεις. Ἐν τούτοις δὲν ἦταν μόνο αὐτὸ ποὺ τὴν μετέβαλε ἔτσι. Χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ὑπάρχουν κι' ἄλλες αἰτίες. Ὁ Μίτια δὲν τὶς ἤξερε, δὲν τὶς καταλάβαινε καὶ ἔμενε σὰ χαμένος. Μὲ τὴν ἄνοιξη ἡ Κάτια ξαφνικὰ μεταμορφώθηκε σὲ κοπέλλα κοσμικὴ μὲ νέες τουαλέττες καθεμέρα, σοβαρὲς ἀλλὰ ἀκριβώτατες, καὶ διαρκῶς πολυάσχολες. Τώρα κάθε ποὺ ἐρχόταν—ὄχι μὲ τὰ πόδια ἀλλὰ μ' ἁμάξι—μέσα σ' ἕνα φροῦ—φροῦ μεταξωτῶν, ὁ Μίτια ντρεπόταν γιὰ τὸ σκοτεινό του διάδρομο ποὺ τὸν περνοῦσε ἡ Κάτια βιαστὰ μὲ κατεβασμένη τὴν τουαλέττα της. Βέβαια ἦταν πάντα τρυφερὴ μαζί του. Ἀλλὰ καὶ πάντα ἐρχόταν ἀργὰ στὸ ραντεβοῦ καὶ πάντα ἔφευγε γρήγορα προφασιζομένη τὴ μητέρα της ποὺ τὴν περίμενε γιὰ κοῦρσες.

— Καταλαβαίνεις, εἴμαστε ἡ τελευταία λέξη τῆς κομψότητας! Ἔλεγε καὶ τὰ μάτια της ἔλαμπαν χαρούμενα. Ἤξερε περίφημα πὼς ὁ Μίτια δὲν τὴν πίστευε, ὅτι τὰ λόγια της ἠχοῦσαν ψεύτικα ἀλλὰ μολαταῦτα μιλοῦσε ἀδιάκοπα, γιατὶ δὲν ἤξερε πιὰ πὼς νὰ τὰ μπαλώνη. Μὴ βγάζοντας σχεδὸν ποτὲ τὸ καπέλλο της. μὴν ἀφίνοντας οὔτε κὰν τὴν ὀμπρέλλα της, ἔμενε καθισμένη στὸ γύρο τοῦ κρεβατιοῦ τοῦ Μίτια, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, πόσο τὸν τρέλαινε τὶς στιγμὲς αὐτὲς μὲ τὰ ὡραῖα της σφυρὰ ποὺ τὰ σκέπαζαν οἱ μεταξωτὲς κάλτσες! Πρὶν νὰ φύγη, καὶ πρὶν νὰ πῆ τὸ αἰώνιό της πὼς δὲ θᾶναι οὔτε ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ σπίτι, —θᾶβγαινε μὲ τὴ μητέρα της—ἔκανε ἀπαράγραπτα τὸ ἴδιο πρᾶμα: Ἔρριχνε πρὸς τὴν πόρτα ἕνα βιαστικὸ βλέμμα, γλιστροῦσε στὸ πάτωμα καὶ ἔλεγε μὲ πάθος μέσα σ' ἕνα ψιθύρισμα ταχύ:

— Ἔλα λοιπόν, φίλησέ με!

Κι' αὐτὸ μὲ τὸν ὁλοφάνερο σκοπὸ νὰ τὸν ξεγελάση, νὰ τὸν καθησυχάση ἀπ'ὅλες τὶς «ἀγόητες ὑποψίες» του, ὅπως ἔλεγε.

Τοῦ ἀγκάλιαζε δυνατὰ τὸ λαιμὸ κολλώντας ἐπάνω του μῶλο τὸ φιδίσιο κορμί της. Μιὰ φορὰ μάλιστα τὸ φιλί της ἦταν τόσο πολύξερο ποὺ ὁ Μίτια τἄχασε. Ποῦ καὶ πῶς εἶχε μάθει νὰ φιλᾶ ἔτσι; Ὁ Μίτια πάνω σ' αὐτὰ δὲν εἶχε καμμιὰ πεῖρα. Δὲν εἶχε ἄλλωστε προφτάσει ν' ἀποχτήσει. Μόλις ἔφτασε στὴ Μόσχα γνωρίστηκε μὲ τὴν Κάτια. Ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ δὲ μποροῦσε νὰ συλλάβη ὁ νοῦς του, τί ἦταν αὐτὸ τὸ φιλὶ ποὺ τοῦ ἔδωσε ἡ Κάτια.

V

Τέλη Ἀπριλίου, ὁ Μίτια ἀποφάσισε ἐπὶ τέλους νὰ ξεκουραστῆ λίγο, πηγαίνοντας στὴν ἐξοχή.

Οὔτε ἡ Κάτια οὔτε αὐτὸς ἀντέχαν πιά. Τὸ μαρτύριο τῆς γκρίνιας τους καταντοῦσε ἀνυπόφορο, ἰδίως γιατὶ δὲν τὸ δικαιολογοῦσε τίποτα ὁρισμένο. Ἀλήθεια τί εἶχε συμβεῖ; Κατὰ τί ἡ Κάτια ἦταν ἔνοχος; Κάποια μέρα μέσα στὴν ἀπόγνωση τῆς ἀπελπισίας της, τοῦ εἶπε:

— Ναί, ναί, φῦγε, δὲν ἀντέχω πιά! Ἀνάγκη πᾶσα νὰ χωριστοῦμε γιὰ λίγον καιρὸ, νὰ ξεκαθαρίσωμε τὰ αἰσθήματα μας.Λίγνεψες τόσο,ποὺ ἡ μαμὰ εἶναι βέβαιη πὼς εἶσαι φθισικός. Δὲν ἀντέχωπιά!

Ἡ ἀναχώρηση τοῦ Μίτια ἀποφασίστηκε. Καὶ πρὸς μεγάλη του ἔκπληξη, ἂν καὶ βυθισμένος στὴ θλίψη, ἔφευγε σχεδὸν εὐτυχής. Μόλις ὅμως ἀποφάσισε τελειωτικὰ νὰ φύγη, ὅλες οἱ ὑποψίες του ξαναφάνηκαν ὁλομεμιᾶς. Κι' ὅμως ἤθελε νὰ μὴν πιστεύη στὰ τρομαχτικὰ αὐτὰ πράματα ποὺ μέρα νύχτα δὲν τὸν ἄφιναν σὲ ἡσυχία! Ἀλλὰ καὶ πόσο ἡ ἐλαχίστη μεταβολὴ στὴ διαγωγὴ τῆς Κάτιας, ἄλλαζε τὸ δρόμο τῆς σκέψης του. (Συνέχεια)

Ἡ Ἡμέρα μας

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

ΣΩΘΗΚΑΜΕ!

Στὴ Λωζάννη, σὲ λίγον καιρό:

«Παγχριστιανικὸν Συνέδριον Πίστεως καὶ Τάξεως».

Μὰ ἔχει καὶ συνέχεια:

«Ὁ Μακαριώτατος κτλ. Μητροπολίτης «μας» διορίσθη ὡς πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ Συνεδρίου.»

Ἄϊντε πάλι!... Ποιὸς μᾶς πιάνει!

Ἂς χαρεῖ ἡ φτωχολογιά!

Ἑκατονταετηρίδες, Δελφικὲς γιορτές, Παγχριστιανικὰ συνέδρια!

Τώρα σωθήκαμε! Τώρα μάλιστα!

Ἀμή;...

ΦΑΡΙΣΑΙΟΙ!

... Ναί, ἀλλὰ — στὸ τέλος ἔχει ἡ ἀχλάδα τὴν οὐρά.

Τί πρᾶμα εἶναι αὐτὸ τὸ «παγχριστιανικὸ» συνέδριο; Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ τὸ κάνουν; Γιατὶ τὸ κάνουν;

Μιὰ φορά, δὲν εἶναι τὸ πρῶτο ποὺ γίνεται. Ἔγινε καὶ πέρσυ στὸ Ἐλισιγκφορς. Καὶ μᾶς φώτισε. Τοὺς εἴδαμε τοὺς μαύρους, πῶς, μπρὸς στὸν κοινό τους κίνδυνο—τὸ ξέπνημα τῆς Ἀνθρωπότητας—παράτησαν τοὺς παλιοὺς καβγάδες τους, τὶς ἀερολογίες τους γύρω ἀπὸ δογματικὲς ἀνησίες — ἀπαραίτητη μάσκα γιὰ νὰ σκεπάζουν τὶς ἀναμεταξύ τους διαμάχες καὶ νὰ ναρκώνουν τὶς μεγάλες μάζες. Τὸ εἶπαν σκεπασμένα πέρσυ τί σκόπευαν νὰ κάνουν. Ὡς τόσο τὸ εἶπανε:

«... Ὑπὲρ Πίστεως.»

Ποιὰ Πίστη; Τί σχέση ἔχουν αὐτοὶ μὲ τὸ Χριστιανισμό; Τί σχέση;

Αὐτοὶ δὲν ὑποδαύλισαν τὰ μίση; Αὐτοὶ δὲν συντέλεσαν στὸ παγκόσμιο μακελειό;

«... καὶ Τάξεως».

Ἔτσι ντέ! Τί τ' ὄφελος νὰ τὰ μασοῦνε; Ἔτσι κ' ἔτσι θὰ τοὺς καταλαβαίναμε: «Ὑπὲρ τῆς κρατούσης τάξεως» Τί ὄμορφα! Ὑπὲρ τῆς ἐκμετάλλευσης δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸν ἄνθρωπο. Ὑπὲρ τῆς καταπίεσης τῆς τάξης τῶν ἐργαζομένων ἀπ' τὴν τάξη τῶν τεμπέληδων, τῶν ἐκμεταλλευτῶν.

Βέβαια, οἱ ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε τὸ παπαδολόϊ στὴν κυρίαρχη τάξη μήτε νέες εἶναι, μήτε ἀσήμαντες.

Ἐχθροὶ κάθε προόδου, κάθε ἀφύπνισης, αὐτοὶ ὑποστήριζαν καὶ βάσταζαν τὴ φεουδαρχία σ' ὅλες τὶς χῶρες.

Κ' ἔπειτα πρόσφεραν τὶς πολύτιμες ὑπηρεσίες τους στὴν κεφαλαιοκρατία. Στὴν περίοδο ποὺ ἄκμαζε ὁ διεθνὴς καπιταλισμός, αὐτοὶ ἀπ' τὶς διάφορες Μητροπόλεις, ξεκίνησαν μὲ βίβλους καὶ μ' Εὐαγγέλια, νὰ σώσουν στὶς ἀποικίες τὸ δρόμο ποὺ ἄνοιγαν τὰ κανόνια — γιατὶ ἤθελε στρωμένο δρόμο νὰ περάση τὸ Κεφάλαιο.

Ὄργανα τοῦ Ἰμπεριαλισμοῦ, ἐπικίνδυνα, ἀσυνείδητα, δουλόπρεπα.

Χωρίσθηκαν σὲ ξέχωρα στρατόπεδα ἀναλόγως σὲ ποιὰν Ἰμπεριαλιστικὴ Δύναμη πρόσφεραν τὴν ὑπηρεσία τους. Καὶ τώρα ποὺ κλονίζεται συθέμελα τὸ ἁμαρτωλὸ συγκρότημα τῆς ἐκμετάλλευσης, τώρα ποὺ ἀρχίζει νὰ καταρρέει ὁ καπιταλισμός, τώρα ... Νερὸ κι' ἀλάτι! Ἀδελφωμένοι σ' ἕνα Ἑνιαῖο μέτωπο, κάνουν τὴν ὑπέρτατη προσπάθεια νὰ δώσουν ἕνα πιὸ δραστικὸ ναρκωτικὸ στὶς μάζες.

Τοῦ κάκου, Φαρισαῖοι!

Οὔτε οἱ ἐκμεταλλευόμενες μάζες τῶν ἐργατῶν μπορεῖ πιὰ νὰ εἶναι μαζί σας, οὔτε οἱ φτωχοὶ ἀγρότες, μὰ οὔτε ἡ προοδεμένη μερίδα τῶν διανοουμένων.

Ὄχι!

Ὦ! Φαρισαῖοι καὶ Ὑποκριτές!...

ΚΥΒΕΡΝΑ ΑΓΓΛΙΑ!

Γράφει τὸ ἑσπερινὸ «Ἔθνος»:

«Πάλιν τὸ περίφημον χρυσοῦν χειρόκτιον τοῦ Κιλκίς: Ὁ Ἄγγλος ἀντισυνταγματάρχης κ. Μέτλανδ μετὰ συνεργείου ἀφίκετο εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ ἀρχίση ἀνασκαφὰς παρὰ τὸ Ἀβρὲτ Χισάρ, πρὸς ἀνεύρεσιν χρυσοφόρων στρωμάτων, ἐφ' ὅσον αἱ γενόμεναι ἤδη δοκιμαὶ ἀπέδωσαν ἱκανοποιητικὰ ἀπτελέσματα».

Συνταγματάρχης καὶ συνεργεῖο. Σιγὰ σιγὰ θᾶρθοῦν καὶ τὰ κανόνια. Φτάνει νὰ πᾶνε μπρὸς οἱ δουλειές. Καλομελέτα κ' ἔρχεται!

Μπορεῖ ... καὶ νὰ μὴν ἔρθουν γρήγορα τὰ κανόνια. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ συντρέχει λόγος. Ὅταν ὑπάρχει Οἰκουμενική ... Τὶ ἀνάγκη τὰ κανόνια; Τὶ ἀνάγκη!...

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Μὲ τὸ συμπάθειο γιὰ τὴν καθαρεύουσα.

Μὰ θέλουμε νὰ τὸ δώσουμε ἀτόφιο—αὐτὸ ποὺ γράφει κάποια συντηρητικὴ μάλιστα ἐφημερίδα.

«Χθὲς τὸ βράδυ εἰς τὸν δρομίσκον ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν «Ὄασιν» τοῦ Ζαππείου ἕνα ψαθάκι, ἐγκαταλελειμμένον παρὰ τὸ πεζοδρόμιον, προκαλεῖ

τὰ εὔθυμα σχόλια τῶν νυκτερινῶν περιπατητῶν, κινδυνεῦον νὰ καταπλακωθῇ ἀπὸ τοὺς τροχοὺς τῶν καταφθανόντων αὐτοκινήτων.

— Εἶναι κάποιου ποὺ ηὐτοκτόνησε, ἐξηγεῖ ἕνας σωφφέρ.

Πράγματι κάτω ἀπὸ τὸ ψαθάκι ἐκεῖνο εἶχαν διέλθῃ τρεῖς σφαῖραι. Ἕνας ἀτυχὴς πρόσφυξ τὰς διηύθυνε κατὰ τοῦ λαιμοῦ του, ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν γαλήνην τοῦ ἄλσους, διότι, ὅπως ἔγραψεν ὁ ἴδιος εἰς ἓν ἐπισκεπτήριόν του, δὲν «ἔπρεπε νὰ ζήσῃ»... Καὶ ἀφοῦ ὁ ἀπηλπισμένος τῆς γῆς μετεφέρθη ἐν ἀφασίᾳ εἰς τό νοσοκομεῖον, ἀποκρύπτων ζηλοτύπως τὸ μυστικόν του, ἡ πρὸς στιγμὴν διαταραχθεῖσα γαλήνη ἀποκατεστάθη, οἱ παρέες ἐκουβέντιαζαν εὔθυμα εἰς τὰ τραπεζάκια καὶ ἡ μουσικὴ ἐσκόρπιζεν ὁλόγυρα τὸν καϋμὸν τῆς «Λακμὲ» καὶ τὸ παράπονο τῆς Μιμῆστῆς «Μποέμ».

ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ

Ἀλήθεια! Τί νὰ γίνεται ἄραγες ἡ περίφημη ἐπίθεση ποὺ θὰ ξαπολοῦσε τώρα τὸ καλοκαίρι, ὁ κ. Γιοὺγκ Κλάρκ;

Ποιὸς πάλι αὐτός;

Τί δαίμονα! Δὲν ξαίρετε τὸν κ. Γιοὺγκ Κλάρκ, τὸν πολὺ «Αὐτοκράτορα τῶν «Κοὺ-Κλοὺξ-Κλὰν» τῆς Ἀμερικῆς;

Ὅσο γιὰ τοὺς «Κοὺ-Κλοὺξ-Κλὰν», αὐτοὺς βέβαια καὶ θὰ τοὺς ἔχετε ἀκουστά, ἔπειτα ἀπ' τὶς τόσες ληστεῖες τους, τὶς ἐπιδρομές τους στὰ χωριά, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὶς δολοφονίες τους. Μὴ λέτε ὄχι. Ἀλλοιῶς, εἶναι σὰ νὰ μὴν ξαίρετε καὶ τοὺς φασίστι τῆς Ἰταλίας, μὲ τὸ ρετσινόλαδο, τὸ μαγκανέλο, τὰ στιλέτα καὶ τὰ μαῦρα πουκάμισα. Εἶναι σὰ να μὴν ξαίρετε τοὺς «Ὄρκες» τῆς Γερμανίας, κτλ. κτλ.

Ὄχι δά! Δὲν ἐπιτρέπεται αὐτό. Κάνουν ὅτι μποροῦν οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ μὴν τοὺς ξεχνοῦμε, ἀφοῦ αὐτοὶ καὶ μόνοι ἔμειναν τὸ μόνο στήριγμα τῆς παγκόσμιας ἀντίδρασης: τὸ μόνο καὶ τὸ τελευταῖο,..

Μὰ λέγαμε γιὰ κάποιαν ἐπίθεση. Τὸ δίχως ἄλλο θὰ τὴν ἔχετε ξεχάσει ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ἐξαναγγέλθηκε.

Καλέ, δὲ θυμᾶστε, τί τράβηξε ὁ... Δαρβίνος;

— Πόσος καιρὸς πάει; — στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς — χώρα πολιτισμένη καὶ τὰ λοιπά; Δὲ θυμᾶστε τὸ αἴσχος ἐκεῖνο τῆς περιβόητης δίκης, καὶ τὴ δικαστικὴ ἀπόφαση ποὺ βγῆκε;

Ἔ! λοιπόν. Ἀπὸ τότες ὁ κ. Κλάρκ ἀνάγγειλε γιὰ τώρα τὸ καλοκαίρι μιὰ παγκόσμια ἐπίθεση ἐνάντια στὸ δαρβινισμό, σ' ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου. Ὑποσχέθηκε μάλιστα νὰ ὀργανώσει κ' ἐπιτελεῖα. Τί νὰ γίνουνται ὅλα αὐτά; Εἰδικὰ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ἄραγες δὲν καταρτίσθηκε ἀκόμη τὸ ἐπιτελεῖο;

Πῶς αὐτό;

Τότες τί θὰ γίνουν τὰ «πάτρια», τὰ «ἱερὰ», τὰ «ὅσια», οἱ «πρόγονοι» κ' ἡ... ἀρτηριοσκλήρωση;

Ἔ;

Καὶ καλοκαίρι ἦρθε, μὲ τὸ καλό, καὶ ζέστες πάτησαν.

Ἄϊντε ντέ!...

ΠΙΟ ΦΡΟΝΙΜΟΙ

Στὴν Ἀλβανία— λέει — ἑτοιμάζεται ν' ἀνακηρυχθῆ βασιλέας ὁ Ἀχμετ Ζώγου. Στὴ Λιθουανία κάτι τέτοιο τρέχει. Τὰ ἴδια καὶ στὴν Οὐγγαρία μὲ τὸν κ. Χόρτυ.

Σημαντικὰ γεγονότα ὅλα αὐτά, ἂν κρίνει κανεὶς ἀπ' τὴν ἐμβρίθεια ὅπου τὰ ἐξετάζουν οἱ δικές «μας» βασιλικὲς ἐφημερίδες. Καὶ φυσικὰ δὲ λείπει τ' ἀλατάκι τους, τὸ πιπεράκι τους... καὶ ὀλίγον οἱ «ἕξη» καὶ ὀλίγος «Ἄταφος» — τώρα καλοκαιριάτικα μάλιστα...

Ναί, μά!... βασιλιάδες ἀκοῦμε, καὶ βασιλιάδες δὲ βλέπουμε.

Τί νὰ τρέχει;

Λὲς νἄχουν οἱ λεγάμενοι, παραπάνω νιονιὸ ἀπ' τοὺς θερμόαιμους ὀπαδούς τους; Νὰ εἶναι τάχα πιὸ γνωστικοί, μιὰ καὶ ξαίρουν πῶς θὰ τὰ βροῦν μπαστούνια;

ΑΣ ΜΗ ΞΕΧΝΟΥΜΕ

Τὸ αἴσχος, ἡ ντροπή, τὸ ἔγκλημα: τὸ στρατιωτικὸ κάτεργο ποὺ λέγεται Κ α λ κ ά κ ι...,

Ἀκόμη δὲν καταργήθηκε;

Π.

Ο Κ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΥΠΕΣΧΕΘΗ ...

... Καὶ ὁ κοσμάκης μαζεύτηκε στὴν πλατεία κι ἀρχίσανε νὰ χτυπᾶνε οἱ καμπάνες τῆς Παναγιᾶς «συναγερμό». Ζητούσανε ὅλοι ἔκπτωση στὰ εἰσιτήρια τῆς γραμμῆς καὶ ὁ δάσκαλος βρῆκε ἀφορμὴ νὰ βγάλει ἕνα δεκάρικο λόγο. Τὴν ἄλλη μέρα — Δευτέρα πρωΐ, 16 Μαΐου — πῆγε ἡ Ἐπιτροπὴ μὲ τὸν πρόεδρο τῆς Κοινότητος ἐπὶ κεφαλῆς στὸν Ὑπουργὸ — ραγιάδες πάντα ποὺ πᾶνε ν' ἀναφερθοῦνε στὸν Ἀφέντη—κ' ἐκεῖνος ὑποσχέθηκε πὼς θὰ «ἐνεργήσει τὰ δέοντα» ἀρκεῖ νὰ φερθοῦνε ὡς νομοταγεῖς καὶ φιλήσυχοι πολῖται!

Στὸ μεταξὺ ἡ Πάουερ εἰσπράττει κάθε μέρα 50 ο)ο παραπάνω ἀπὸ τὴ γραμμὴ Κηφισσιᾶς, τὰ σπίτια μένουνε ξενοίκιαστα, ἐρημώνονται σιγὰ-σιγὰ τὰ προάστεια, μὰ οἱ Ραγιάδες καρτεροῦνε πάντα τὸ Μεσσία νἀρθεῖ λυτρωτής τους. Ὁ κ. Ὑπουργὸς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐνεργήσει τὰ δέοντα!

ΚΡΙΜΑ ΣΤΑ ΝΙΑΤΑ!

Μέσα στὰ τόσα καὶ τόσα περιοδικὰ τῶν Νέων ποὺ βγαίνουνε κατὰ σωρὸ ἐδῶ, στὶς ἐπαρχίες καὶ στὴν Αἴγυπτο, δὲ βρίσκει κανεὶς ἕνα ἔντυπο ποὺ νὰ δείχνει ὅ,τι γράφεται ἀπὸ Νέους, ἀνθρώπους δηλαδὴ σημερινούς, συγχρονισμένους, μὲ διάθεση γιὰ δουλειά, μὲ διάθεση γιὰ δράση, μὲ κάποια ὁρμή. Θαρρεῖς πιὰ καὶ δὲν ὑπάρχουνε ν ι ά τ α στὸν τόπο μας, πὼς τὰ βρέφη μεγαλώνουνε καὶ γερνᾶνε στὸν κόρφο τῆς μάννας τους, πὼς ἡ ζωή, ἕνας Καιάδας, δέχεται πτώματα ζωντανά, ψυχὲς ναρκωμένες. Οἱ νέοι τοῦ Σήμερα, ποὺ θὰ μποροῦσανε νὰ μᾶς ἑτοιμάσουνε ἕνα καλύτερο Αὔριο, κάθονται μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, νοσταλγοὶ καιρῶν περασμένων! Ἕνας κ ρ ι τ ι κ ὸ ς σ α δ ι σ μ ό ς, μιὰ μανία γιὰ κριτική, νὰ τί χαραχτηρίζει τοὺς νεαροὺς λογογράφους. Σαράκι στὴν ψυχὴ καὶ στὴ σκέψη. Κι ὅμως, κάποτε, σπάει τὸ χῶμα τῆς ὑγείας στὰ μάγουλα, περιμένεις νὰ ζυγιαστεῖ μιὰ γροθιὰ στὸν ἀέρα, τὰ χέρια ὅμως γέρνουνε ἄτονα πάλι, — κ' εἶναι νὰ κλαῖς πικρότερα ποὺ πᾶνε στράφι τὰ νιάτα.

Κρῖμα, κρῖμα, χίλιες φορὲς κρῖμα, φωνάζουμε!

"ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,,

Τὸ μόνο περιοδικό, ποὺ δείχνει κάποια πνοὴ ἐπαναστατική, ἕνα γύρισμα πρὸς τ' ἀριστερά, μιὰ ξυπνημένη νεότητα στὶς ἀντιλήψεις τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης. Χαράζουμε ξεχωριστὰ τ' ὄνομά του.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΑΝΘΕΩΝ ...

Ἡ σκηνὴ λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τοὺς Ποδαράδες, δεξιὰ στὴ Ριζόπολη:

Ἕνα παιδὶ μπροστὰ μ' ἕναν ξυλένιο σαρακοφαγωμένο σταυρό, πίσω ἕνας παπᾶς μὲ λερά, ξεπλυμένα στὸ χῶμα ἄμφια, καὶ ξοπίσω του μιὰ σοῦστα — νεκροφόρα, νὰ ποῦμε. Στὴ σούστα ἡ κάσα μὲ τὸ νεκρό, ποὺ, γιὰ νὰ μὴν πέσει καθὼς ἔβγαινε ἔξω ἀπὸ τὰ ζύγια, τηνὲ κρατοῦσαν δυὸ νοματέοι, κι' αὐτοὶ πεθαμένοι ἀπ' τὴν κούραση!

Καὶ γύρω θέριευε ἡ Ἄνοιξη, μοσκοβολοῦσε τὸ χαμομήλι, ξεμύτιζε τὸ στάχυ κ' ἡ παπαροῦνα. Ὅμως ὁ ἀνθρώπινος πόνος εἶχε κλεισμένα τὰ βλέφαρα—καὶ δὲν ἔβλεπε ἄλλο ἀπὸ τὸ ξόδι αὐτό... Θεέ μου! Ὑπάρχει τόση δυστυχία στὸν κόσμο καὶ γλεντοῦνε οἱ κηφῆνες ἀκόμα καὶ κάνουν γιορτὲς τῶν Ἀνθέων οἱ ἄνθρωποι!...

Τ.

ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Νὰ λοιπὸν τώρα, μέσα στ' ἄλλα, τὰ χίλια καλά, ποὺ ἔχουνε τὰ δυστυχισμένα Νεοελληνικὰ Γράμματα, νὰ ποὺ ξεφύτρωσε ἕνα δροσερὸ ξωτικὸ λουλουδάκι, φιόρο τοῦ λεβάντε ἀληθινό.

Σεβαστὸς φίλος ὁ κ. Γρηγόριος Ξενόπουλος, δηλώνει στὴ «Νέα Ἑστία», σελ. 178, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ καινούριο βιβλίο τοῦ Κορδάτου «Δημοτικισμὸς καὶ Λογιωτατισμὸς»,πὼς «δὲν ὑπάρχουνε μόνον δυὸ εἴδη δημοτικισμοῦ, ὁ Οὐτοπιστικὸς καὶ ὁ Ἐπαναστατικός, μὰ κ' ἕνα τρίτο, ... εἶδος πολυτελείας, νὰ ποῦμε, ποὺ λέγεται λ ο γ ο τ ε χ ν ι κ ὸ ς δ η μ ο τ ι κ ι σ μ ό ς. Αὐτὸς ἔχει βάση τὴν αἰσθητικὴ τῶν συγγραφέων ποὺ δὲ νοιάζονται γιὰ τὸ ξύπνημα τῆς μάζας καὶ τὸν «περίφημο φωτισμὸ τοῦ λαοῦ.»

«Τὸν αἰσθητικὸ ἢ λογοτεχνικὸ δημοτικισμό, ἀσπάζονται, οἱ ἐκλεκτοί, οἱ ἀνώτεροι λογοτέχναι καὶ καλλιτέχναι ποὺ ἀποτελοῦνε τ ὴ ν ἀ ρ ι σ τ ο κ ρ α τ ί α ν τ ῆ ς Τ έ χ ν η ς, ἡ ὁποία δὲν εἶναι «κοινωνικὴ τάξις» οὔτε ἔχει νὰ κάνῃ μὲ τὴν πάλην τῶν τάξεων.»

Αὐτὰ γράφει ὁ κ. Ξενόπουλος ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Νέας Ἑστίας», μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ κολακέψει μερικοὺς συνεργάτες του καὶ νὰ ποζάρει στὸ ἀνίδεο πλῆθος ὡς ντιλετάντες, ἀριστοκράτης! Γιατὶ δὲ φανταζόμαστε, ἀλήθεια, ὁ συγγραφέας αὐτός, ποὺ, μαζὶ μὲ τὸν Παλαμᾶ, ἀποτελεῖ φαινόμενο ἐργατικότητας ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, βιοπαλαιστὴς καὶ ἀκάματος ἐργάτης τοῦ Λόγου σαράντα χρόνια περίπου, μὲ τὴν πέννα μοναδικὸ τῆς ζωῆς του ἐφόδιο, δουλεύοντας καὶ στίβοντας τὸ μυαλό του ὡς τώρα,στὰ λευκὰ του γεράματα,—ἐπὶ ζημίᾳ πολλὲς φορὲς τῆς... ἀριστοκρατικῆς του, τὸ ξαίρουμε, τέχνης! —δὲ φανταζόμαστε νὰ μὴν ξαίρει,νὰ μὴνἔχει νοιώσει κατάβαθα πὼς ὄχι ἀριστοκρατία τοῦ Πνεύματος δὲν ὑπάρχει σήμερα παρὰ ἕνας σκληρότατος νόμος κυβερνάει τὴν ὕπαρξη ὅλων μας. Τὸ πιὸ ἄγριο, τὸ πιὸ σπαραγμένο, τὸ πιὸ ἀνερμάτιστο κιὰβελτίωτο προλεταριᾶτο τοῦ τόπου μας, — μάλιστα κ. Ξενόπουλε — εἶναι τὸ δικό μας προλεταριᾶτο, τῶν Ἀνθρώπων τῆς Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων, τὸ ἀνοργάνωτο, τὸ καθυστερημένο, χάρις στὰ δικά σας σοφὰ διδάγματα, στὴν κλασικὴ ἀδιαφορία ποὺ δέρνει ἐσᾶς τοὺς παλιότερους λογίους.

Καὶ τὸ προλεταριᾶτο αὐτὸ ἔχει θύματα ἡρωϊκά, θύματα στέρησης, ἀρρώστειας καὶ πείνας, ποὺ δὲν τὰ ἰσοφαρίζουνε οἱ νεκροὶ Κόντηδες κ' οἱ λοιποὶ Ἀριστοκράτες τοῦ Πνεύματος! Ποιὸς θὰ ξεχάσῃ τὴ μοίρα τοῦ Ραφτόπουλου, τοῦ δυστυχισμένου μας ἀλησμόνητου συντρόφου, τοῦ ποιητῆ ποὺ κατέβαινε μὲ τὰ μαῦρα λάβαρα τῆς «Σωτηρίας» ζητώντας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς φυλῆς λίγα ψίχουλα γιὰ νὰ ζήσει.! Ποιητὴς ὅμως κι αὐτὸς—ἄρα,κατὰ τὸ σύστημά σας, ἀριστοκράτης τοῦ Πνεύματος κι ὁ Ραφτόπουλος. Καὶ ὁ Κρυστάλλης; — Ἀριστοκράτης κι αὐτός! Ἀδιάφορο ἂν τὸν ἔφαγε τὸ ἀντιμόνιο τῶν Τυπογραφείων, αὐτόνε, τὸν τραγουδιστὴ τοῦ Χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης, τὸ σταυραετὸ τῆς Ἠπείρου, τὸν πρωτάρη ποὺ τόνε βαροῦσε ὁ κάματος, ἡ σκληρὴ βιοπάλη.

30 δραχμὲς τὸ μήνα ἔπαιρνε ὁ Κρυστάλλης ἀπὸ τὸ Φέξη γιὰ νὰ γίνουνε τὰ ἑκατομμύρια καὶ τὰ μέγαρα τοῦ σημερινοῦ μεγαλοχτηματία ἐκδότη!

Δὲν εἶναι ἐκμετάλλευψη αὐτό, κ. Ξενόπουλε; Ἔχετε ἀντίρρηση ἐσεῖς ποὺ μᾶς δώσατε στὴν Κοινωνική σας τριλογία ἕναν ὁλοζώντανο τύπο κακοτυχιᾶς, φτώχειας κι ἀνθρώπινης δυστυχίας, τὸν Πώπο Δαγάτορα;

Πολὺ φοβᾶμαι μήπως αὐτὴ τὴ φορὰ παίζουμε μὲ τὶς λέξες: πνευματικὴ ἀριστοκρατία, ὑψηλὴ διανόηση, ὀλιγαρχία τῆς τέχνης!

Ὡστόσο,μιὰ καὶ θίξαμε τὸ περίφημο αὐτό ζήτημα, — γιὰ νἀφήσουμε ἥσυχα τὰ Ἑφτάνησα μὲ τοὺς Κόντηδες, χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε τὸ Θεοτόκη ποὺ συμπάθησε τὸν Ἀγώνα μας—ρωτᾶμε κάθε καλόβουλο ἀναγνώστη, ἀπὸ ποῦ ξεκινήσανε οἱ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 21 δημιουργημένοι σημερινοὶ... ἀριστοκράτες τοῦ τόπου; Ἐμεῖς λέμε, πὼς ἀγώνες κερδοσκοπικοὶ δημιουργήσανε τὴν τάξη αὐτὴ καὶ πὼς ὅλοι μας, Ρωμιοὶ ὡς τὸ κόκκαλο, κρατᾶμε ἀπὸ τὸ Ρουμελιώτικο σελάχι καὶ τὸ Μωραϊτικο μπεζαχτᾶ, ἀπόγονοι γιδάρηδων καὶ γεννήματα βέρα τῆς Κλεφτουριᾶς. Ὅλοι μας, λίγο πολύ, ἀδερφὲ,

μυρίζουμε πιτιὰ καὶ ξυνόγαλο. Ἐξὸν ἀπὸ κείνους τοὺς... ἀρχοντικοὺς λογογράφους πού τυπώνουνε τὰ φανταχτερά τους οἰκόσημα ἔξω ἀπ' τὰ λίμπρα τους — τιμητικὴ διάκριση ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς τοὺς μουζίκους.

Κι ὁ Δημοτικισμὸς σ' ὅλα τοῦτα, (ὅσο κι ἂν εἶναι κατὰ τὸν Κορδάτο οὐτοπιστικὸς στὰ χέρια τῶν Ψυχαριστῶν, τῶν μιχτῶν, τῶν ὁμιλικῶν, ποὺ τὸν κατάντησαν —πολὺ σωστά,—ζήτημα προπαγάντας καὶ καλῆς θελήσεως, ἑπομένως ζήτημα ἄλυτον χίμαιρα, καὶ οὐτοπία, δὲν παύει νἆναι ὡστόσο στὰ χέρια μερικῶν ξυπνημένων λογογράφων, τὸ γερὸ κνοῦτο ποὺ χτυπάει κάθε πρόληψη, κάθε σαπίλα καὶ κοινωνικὴ ἀδικία, φτάνοντας μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ Λαοῦ. Στὴν ἱστορική του περίοδο, ἔπαιξε κι ὁ δημοτικισμὸς ἕνα ρόλο, τὸ σπουδαιότερο ἴσως, δίνοντάς μας ἐξὸν ἀπὸ ἕνα τ έ λ ε ι ο γ ι ὰ ν ὰ ἐ κ φ ρ α ζ ό μ α σ τ ε ὄ ρ γ α ν ο, καὶ τὰ πιὸ ριζοσπαστικά, τὰ πιὸ ἐπαναστατικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου μέσ' ἀπὸ τὰ δικά του στελέχη. Στὸ «Νουμᾶ» τοῦ 1908 πρωτανοίχτηκε ἡ συζήτηση γιὰ τὸ «Κοινωνικό μας ζήτημα» καὶ τὶς νέες τότε ἰδέες ἀπὸ τὸ Γιάννη Σκληρό, — κι ἀπὸ τὴ συζήτηση ἐκείνη, ἂν θέλετε, βγήκανε οἱ σημερινοὶ Παρορίτες καὶ Κορδάτοι, πιὸ φωτισμένοι, πιὸ ἐξελιγμένοι ἀπ' τοὺς παλιούς.

«Ἡ πρώτη περίοδο τοῦ «Νουμᾶ» εἶναι μιὰ ἰδεολογικὴ παλαίστρα. Χρέος μας, γράφει ὁ Κορδᾶτος, ν' ἀναγνωρίσουμε τὴ μεγάλη του συμβολὴ στοὺς νέους γλωσσοκοινωνικοὺς ἀγῶνες. Ὁ δημοτικισμὸς τοῦ χρωστάει πολλά. Μὰ καὶ οἱ σοσιαλιστικὲς ἰδέες βρῆκαν σ' αὐτὸν στέγη καὶ βῆμα.»

(«Δημοτικισμὸς καὶ Λογιωτατισμός». Κεφ. Γ' σελ. 164)

Τιμὴ λοιπὸν κι ὄχι ἀνάθεμα στὸν παλιό, τὸ γερασμένο μας, μὰ πάντα σεβαστὸ Δημοτικισμό, ποὺ ἐμεῖς τὸν ὁραματιζόμαστε καὶ τονὲ θέλουμε, ὄχι ὄργανο, φυσικά, τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ πνεύματος, μὰ ὄργανο ποὺ θὰ φέρει τὸ ξύπνημα τοῦ Λαοῦ κι' ἂν εἶναι γραμμένο του μαζὶ μ' ἐκεῖνον τ ε λ ε ι ω τ ι κ ὰ νὰ ἐπικρατήσει.

Π. Τ.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ NOAILLES

«Ἡ Τιμὴ τοῦ νὰ πονεῖς» «*L'Honneur de Souffrir*», λέγεται ἡ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τῆς γαλλίδας ποιήτριας Νοάϊγ ποὺ κυκλοφόρησε τώρα τελευταῖα. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ περιέχει μερικὰ ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ποιήματα ποὺ ἔγραψε ὡς σήμερα ἡ γνωστὴ γαλλίδα ποιήτρια. Εἶναι ὅλα σχεδὸν ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν θάνατο ἀγαπημένων της προσώπων καὶ ἰδίως ἑνὸς ποὺ ὁ θάνατός του ἔκανε τὴν ἔξαλλη ἄλλοτε ὑμνήτρια αὐτὴ τῆς ζωῆς, νὰ διπλώσει, καθὼς λέγει, τὰ φτερά της γιὰ πάντα πάνω στὸν τάφο τοῦ ἀγαπημένου της, ἀναθεματίζοντας τὴ ζωή. Παραθέτομε σὲ πρόχειρη πεζὴ μετάφραση δυὸ - τρία ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ποιήματα τῆς συλλογῆς:

«Πέθανες ἕνα βράδυ τὴν ὥρα ποὺ σκοτεινιάζει. Πέθανες ξαφνικά. Ἡ γλυκειὰ καὶ τρομερὴ ὀκνηρία τοῦ θανάτου πλημμυρίζοντάς σε δὲ σὲ νίκησε. Τίποτε δὲ σοῦ προμήνυσε τὸν λήθαργο καὶ τὸν τάφο. Κοιμήθηκες. Ἐγὼ πονῶ καὶ πέφτω.

Κι ἐκεῖνος ποὺ περισσότερο πέθανε, εἶμαι ἐγὼ ποὺ ἔχω ἐπιζήσει.»

«Ζωή, ἀδιάκοπη ἔκπληξη! Ἀγ πη τοῦ ἑαυτοῦ μας ὅ,τι καὶ ἂν λέμε! Προσπάθεια ν' ἀνεβαίνουμε ὁλοένα ψηλότερα, νἄμαστε πρῶτοι ἀνάμεσα στοὺς ὅμοιούς μας. Περηφάνεια γιὰ τὸ πρόσωπο, γιὰ τὸ χέρι, γιὰ τὸ στῆθος, γιὰ τὰ γονατά μας, γιὰ ὅλο τὸ τρυφερὸ ἀνθρώπινο τοπεῖο! Κρυφὴ ἱκανοποίηση ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἑαυτός μας, χαρὲς τοῦ σώματος, ἐκείνη ἡ ἐσωτερικὴ μουσικὴ ποὺ εἶναι ὁδηγός μας, καὶ ὕστερα ἡ κούφια γῆς, τὰ σκοινιά, ὁ λ κος ὅπου βαρειὰ θὰ ἐξαφανιστεῖ τὸ σῶμα τὸ διψασμένο γιὰ αἰωνιότητα.

— Καὶ ἡ ὕβρις νὰ πάψουμε νὰ ζοῦμε, χειρότερη ἀπ' τὸ νὰ μὴν ἔχουμε γεννηθεῖ!»

Καὶ τὸ τελευταῖο:

«Τίποτε δὲν μὲ συγκινεῖ πιά, νοιώθω πὼς κι' ἐγὼ ἔχω πεθάνει. Τὴν στείρα θλίψη μου δὲν τὴν ταράζουν φροντίδες. Μ' ἀγάπουσες, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ πέθανες ὅλα γιὰ μὲ τελειώσαν. Ζοῦσες γιὰ νὰ μὲ εὐχαριστεῖς. Τί σὲ νοιάζουν οἱ κλάψες μου! Δὲν θὰ γνωρίσεις τὴν γερμένη, πάνω στὸν τάφο σου, ἀγωνία μου.

— Γνωρίζοντας πὼς ὅλα εἶναι μάταια, καὶ προπάντων ὁ πόνος, οὐδ' ἀπίθωσα κἂν ἕνα ἄνθος στὸν τάφο σου. . .

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΚΛΩΝΤΕΛ

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ μεγάλος ποιητὴς Κλωντὲλ εἶναι διορισμένος ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ πρέσβυς τῆς Γαλλίας στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Τελευταῖα ἐπῆγε στὸ Παρίσι γιὰ ὑπηρεσιακὲς ὑποθέσεις καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ὁ Φρειδερίκος Λεφὲβρ τοῦ ἐπῆρε μιὰ συνέντευξη, κατα τὴν ὁποίαν ὁ Κλωντὲλ τοῦ μίλησε γιὰ τὰ ἔργα ποὺ ἑτοιμάζει καὶ γιὰ διάφορα ἄλλα ζητήματα.

Ἀπ' τὰ ἔργα ποὺ ἑτοιμάζει ἐκεῖνο στὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος δίνει τὴ μεγαλείτερη σημασία εἶναι «τὸ Μεταξωτὸ Παποῦτσι», δράμα σὲ τρεῖς πράξεις (μέρες τὶς λέγει ὁ Κλωντὲλ) τοῦ ὁποίου δημοσιεύτηκε ἤδη τὸ πρῶτο μερος.

«Τὸ βιβλίο αὐτό, τὸ δούλεψα πέντε χρόνια, εἶπε ὁ ποιητής. Εἶναι ἡ σύνοψις ὁλοκλήρου τοῦ ποιητικοῦ καὶ δραματικοῦ μου ἔργου. Στὸ «Μεταξωτὸ Παποῦτσι» παρουσιάζω σ' ὅλο τὸ ξετύλιγμά της τὴ ζωὴ ἑνὸς «κονκισταντὸρ» τῆς Ἀναγέννησης. Θεωρῶ τὴν Ἀναγέννηση μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ἔνδοξες περιόδους τοῦ καθολικισμοῦ, τὴν περίοδο ὅπου τὸ Εὐαγγέλιο ἀποτελειώνει τοπικὰ καὶ χρονικὰ τὶς κατακτήσεις του, ὅπου οἱ οὐμανιστὲς ἀνακαλύπτουν τὴν Ἀρχαιότητα, ἐνῶ συγχρόνως ὁ Βάσκο ντὲ Γκάμα ἀνακαλύπτει τὴν Ἀσία, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος βλέπει ἕναν νέο κόσμο ν' ἀναπηδᾶ ἀπὸ τὰ νερά, ὁ Κοπέρνικος ἀνοίγει τὴν Βίβλο τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ὑψώνει τὸν θόλο τοῦ Ἁγίου Πέτρου».

ΚΛ. Π.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΑ — ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ
Η "ΠΗΓΗ"
ΟΔΟΣ ΑΓΙΑΣ ΖΩΝΗΣ 55 - ΑΘΗΝΑΙ
Ἀγοραπωλησίαι ἀκινήτων — Ἐργοληψίαι οἰκοδομῶν
Δάνεια ἐνυπόθηκα — Ἔργα Μπετὸν - Ἀρμὲ
Φ ο ρ ο λ ο γ ι κ ὰ

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΝΙΚΟΥ Δ. ΠΡΙΦΤΗ
Τέως Εἰσηγητοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας
Ἀναλαμβάνει τὴν παρακολούθησιν καὶ διεκπεραίωσιν πάσης φύσεως δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ὑποθέσεων
Διεύθυνσις: Στοὰ Φέξη 102

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΓΥΨΙΝΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΕΡΗ
ΑΘΗΝΑΙ ΟΔΟΣ ΑΓ. ΖΩΝΗΣ 64
Ἀναλαμβάνομεν παντὸς εἴδους διακοσμητικὰς ἐργασίας

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
Δ ΤΙΝΩΝ ΕΙΔΩΝ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΛΑΤΩΝΙΔΟΥ
Πλουσία καὶ διαρκὴς συλλογὴ γυναικείων τσαντῶν καὶ ἀνδρικῶν πορτοφολίων κ.τ.λ.
ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑΣ 16

ΤΟΥΡΙΣΤ
ΜΕΓΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ
ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΣΤΑΘΜΟΝ ΛΑΡΙΣΣΗΣ
Α Θ Η Ν Ἀ Ι